

RĂVAȘUL

Editor și redactor resp.
Petru P. Barițiu

Adresa: Cluj, Jókai u. 6.
Abonamentul pe 1 an . . . 10 cor.
» pe o jumătate de an 5 cor.

Intemeietorul revistei:
Dr. E. Dăianu.

Icoane din viața poporului român din Bihor

1700—1748.

II. Episcopii Aug. Benkovits și Iosif de Camellis.

După domnia, de aproape 140 de ani, a protestanților, peste dieceza și bunurile episcopatului romano-catolic de Oradea, în urmă, la 24 Nov. 1693, dobândește Aug. Benkovits, deja din 1682 episcop al Orăzii-Mari, toate bunurile episcopoești, capitulare, atât cele din comitatul Biho-rului, cât și cele afară de comitat¹⁾. Dar cât de mare nu-i era supărarea când vedea, că abia câteva sate au mai rămas din turma numărăoasă de odinioară. De aceea cel dintâi lucru a lui Benkovits a fost, ca să-și câștige credincioși. Știa el însă foarte bine, că de ungurii protestanți, descendenții catolicilor de odinioară, înzădar se va apropia; aceștia, în decursul celor 140 de ani, s'au îndârjit într'atâta, că numai prin minune s'ar fi putut efectul convertirea lor.

Eră însă aici un popor obidit, lăsat pradă tuturor și nesprijinit de nimeni; de toți disconziderat și disprețuit, în bine; de toți ademenit cu cu tot felul de momeli, în lipsă și năcaz, făgăduindu-i-se, că va dobândi și el drepturi și i-se vor acorda privilejuri însă în sfârșit era tot părăsit, înlăturat ca un obiect netrebnic. Era poporul românesc.

Asupra acestui popor delăsat își aruncă Benkovits privirea; dela acesta așteptă el întărirea bisericei sale sdruncinate din temelii; dela acesta speră recâștigarea mării pierdute a diecezii și a episcopilor de Oradea-mare.

Vreme de pierdut însă nu avea. Trebuia să-și apere de o parte drepturile vechi preste poporul român, preste care episcopii latini veacuri întregi stăpâniseră, ca și preste supușii lor, fiind românii (câțiva în

¹⁾ Kereszturi. Descriptio Eppatus M.-Varadinensis, II. pag. 95.

jurul Beiuşului) uniţi cu episcopii acestia în cele spirituale şi cu deosebire în cele materiale, dobândind tot felul de privilejii. De altă parte trebuia să prevină episcopilor Sârbi, cari de toate ocaziunile se folosiau, ca să-şi estindă domnia şi puterea preste toţi românii neuniţi, deci şi preste cei din Bihor.

Ştiut este, că patriarchul Sârbesc din Ipek, Arseniu Cernoevici, obţinând prin decretul împăărătesc din 21 August 1690 diferite drepturi, a venit în Ungaria cu o mulţime de Sârbi, aducând cu sine mai mulţi episcopi şi preoţi, pe cari apoi îi orânduieşte preste diferite ţinuturi şi sate, pe unde adecă erau colonizaţi sârbiil. Prin decretul din 11 Dec. 1690 se întăresc din nou drepturile lor dobândite, iar în 20 August 1691 li-se acoardă o mulţime de drepturi şi scutiri nouă. Astfel de drepturi erau:

Folosinţa calendarului vechiu;

Alegerea mitropolilor lor prin preoţi şi mireni;

Mitropolitul să aibă dreptul de liberă dispunere asupra tuturor bisericilor orientale, de a sfinţi şi pune episcopi, de a înfiinţa mănăstiri, de a zidi biserici, de a sfinţi şi aşeza preoţi în sate şi oraşe. El să fie cu un cuvânt capul liber şi independent al bisericii orientale;

... Clerul să fie scutit de sarcina de a plăti decime, contribuţiuni honorare şi altele asemenea, şi de a încuarta milicie, şi nimenea afară de împăratul să nu poată aresta vre'un preot de a lor²⁾. Prin decretul din 4 Martie 1695, împăratul reînnoieşte, respective mai adaugă câteva nouă drepturi şi scutiri, între cari şi următoarele:

Achiepiscopul îşi menţine demnitatea şi iurisdicţiunea avută în vechime;

Episcopii au drept să îndeplinească funcţii religioase; pe cei vinovaţi să-i coreagă, respective pedepsească, venitele, celor din vechime le compet, le pot primi; au drept să administreze oficiile episcopieşti, însă nu în prejudiciul vre unui prelat, ori în prejudiciul bisericii catolice.

Poporul de pe teritoriul împăărătesc are drept de a trăi în religiuinea sa; mai departe este scutit de plătirea decimelor, pe cari le poate da spre susţinerea episcopilor săi, dacă nu cumva aceasta va fi în prejudiciul prelaţilor catolici.

În Bihor, e drept, nu s'au făcut colonizări în 1690, erau însă sârbi mai de de mult veniţi aici. Pe lângă aceea se mai strecurau şi sârbi noui, aşa, că în Orade, în locul suburbiului Uj-Bécs, deja în 1702 există suburbiul numit «Ráczváros»³⁾. («Oraş sârbesc»).

²⁾ Vezi în româneşte la Dl. Dr. A. Bunea, «Episcopii Petru Paul Aron şi Dion. Novacovici», pag. 29.

³⁾ Kereszturi. Descriptio Eppatus M.-Varadinensis, tom. II. pag. 291.

Cu așezarea Sârbilor veniți din Albania, li-se deschisă și celor vechi ochii, și li-se deschisă și Românilor, cari locuiau în vecinătatea lor. După vre-o 20 de ani, cine mai știe face deosebire între sârbi vechi și noi; ei însă toți deopotrivă doresc să fie împărțiți în privilegiile acordate mai nou. În ce privește românii, ei încă erau neuniți; și astfel încă tot sub numele de «rasciani» și «rutheni» treceau, în afacerile publice; pentru că dară să nu fie și ei scutiți de decimele regești, dacă și ei sunt Sârbi? Dovadă eclatantă despre confundarea românilor cu sârbii avem în rescriptul Cons. Locotenențial din 5 Sept. 1725, adresat Comitatului, în care se ordonează investigația făcută în 1727. Textul rescriptului e următorul: Illustissimi... (titlul) «Qualisnam inter Eminentissimum Dominum S. R. C. Cardinalem ex Com. de Csáky, qua Eppatus Varadinensis Administratorem et Presbyteros totamque praetensam Communitatem Orientalis Ecclesiae Graeci Ritus, deguentium *Rascianorum*...

Praetitulatae DVestrae et licet quidem praefata Sua Eminentia plurimis authenticis Testimoniis, coram sua Mtas Scma productis sat luculenter edocuerit, quam graves excessus iidem Graeci ritus presbyteri *Rasciani* et *Rutheni*... comittant, quia tamen summe fata Mtas Scma ex eo quod eiusmodi dicti populi *Rutheni* et *Rasciani*... solitus oppressiones ac... excēssus... etiam publicum concernerent... — (dă poruncă să se facă cercetare contra preoților acestora «Rasciani» și «Rutheni» aievea români). Iacă deci și preoții, și și poporul, sunt sârbi și ruteni⁴⁾.

Cât de puțin pricepători erau cei dela putere în cunoașterea popoarelor se vede și din cazul următor. Precum ne încredințează o investigație din 16 Febr. 1750 în amintitul «Ráczváros», erau vre-o 60 familii române, iară sârbii cu ruthenii și cu grecii (despre care zice investigația, că sunt «venituri») dimpreună, erau numai vre'o 30 de familii. Și cu toate aceste suburbiul, respective pe atunci satul amintit, nu s'a numit «Oláhváros», ci «Ráczváros».⁵⁾

Mai târziu, când românii în urma multelor frământări și opintiri ale episcopilor sârbești din Arad, și din partea celor din Viena sunt considerați de sârbi, și astfel pot ține drept la scutiri de decime, se mai află și în curtea episcopului latin bărbați, cari cu părere de rău constată că Viena așa de mult e indusă în eroare, cât pe toți bărbații, cari poartă mustață îi consideră de sârbi.⁶⁾

⁴⁾ Arhiv. Cott. 1727, Nr. 23. Fasc. VIII.

⁵⁾ Arhiv. Cott. 1749, Nr. 2, 3, 4. Fasc. VII.

⁶⁾ Arhiv. Ep. gr.-c. de Oradea. Ms. Nr. 245. (... a vulgo Viennensi non difert, qui ferre omnis, qui Mystacem alit Rascianus est).

Episcopul Benkovits pricepând situația lucrurilor, din toate puterile să siliă să câștige vre'o scutință și pentru clerul unit, cu atât mai vârtos, că clerul român neunit, ca atare nu se bucură de nici un favor, ci dincontră trebuiau să facă tot felul de servicii domnilor de pământ și altora.

Clerul unit rutean obținuse în 23 August 1692 un decret împărătesc, în virtutea căruia, bisericile, fețele bisericești, precum și averile uniților se bucură chiar de acele imunități și libertăți, de cari se bucură bisericile, persoanele bisericești, și averile credincioșilor bisericei latine; iar special pentru preoții uniți de legea grecească se spune, că fiind preoții legii grecești însurați, feciorii lor, născuți fiind din părinți slobozi, și din căsătorii legitime, să fie liberi deplin, iar dacă până acum ar fi fost siliți la ceva lucruri, de acum înainte așa ceva să nu se întâmple, afară de cazul, când acești feciori ar rămânea între țerani ca muncitori.

Știind Benkovits, despre decretul acesta, în 1693 și în trei rânduri reacearcă pe episcopul unit din Munkács, pe Iosif de Camellis, rugându-l să-i dea mână de ajutor la convertirea Românilor. Episcopul de Camellis deocamdată numai atâtă face, că pe călugărul grec Isaia din Dobrițin îl denumește de vicar preste preoții din jurul Orăzii. În 1695 însă vine la Oradea, aducând cu sine și literile despre libertățile date preoților ruteni. Literile acestea le publică printre popor, cu adausul, că numai acei preoți uniți se vor bucură de scutințe, cari vor arăta atestate dela el (dela De Camellis), despre unirea lor sinceră, și că funcționează undeva, ca preoți; altmintrelea vor fi supuși greutăților impuselor de domni și de comitat.⁷⁾

Înarmat cu privilegiile acestea, De Camellis tot mereu se învârte printre români. Cutrieră cu deosebire părțile din jurul Orăzii mari, unde cu toată căldura propovăduiește unirea; îndeplinește apoi diferite funcții sacre; hirotonește preoți.⁸⁾ Cu deosebire se învârte prin satele calvinești, unde propagă cuvântul adevărului cu blândețe, cu dragoste, iar când acestea nu ajută, cu toată severitatea. Precum ne încredințează fasiunile din cercetarea din 1727, nu odată s'a întâmplat, că Iosif de Camellis, în furia sa, îi și bătea pe preoții renitenți; cu deosebire se

⁷⁾ Kereszturi: Op. cit. tom. II. pag. 95.

⁸⁾ Dintre preoții hirotonisiți de I. de Camellis ne sunt cunoscuți următorii: Dem. Mihalovici din Bártfalva și Széltalló; Vasile Pop din Királyi; Stefan Pap din Magul din Csételek; Ioan Pap de Homorog; Stefan Pap din Lazuri; Gavril Pap din Kisjenő; Ioan P. din Hagymádfalva; Petru P. din Bogdászóvárhegy Ioan P. din Csételke și Andreiu P. din Monospetri. Investig. din 1727, Arh. Cottulni Nr. 23. Fasc. VIII.

întâmplă aceasta cu preoţii ridicaţi de calvini, pe cari îi alungă din sate, iar dacă i-se opuneau li pedepsia amar.

Iar când afacerile din dieceza sa îl cheamau acasă, lăsa în locul său de vicar pe canonicul Stefan Parkas, dându-i poveţe, cum să tracteze cu poporul român. Încă şi daruri lasă pentru bisericile sărace cugetând, că şi prin acestea li va câştiga pe români unirei.

Zelului acestor doi episcopi se datoreşte, că multe sate din jurul Orăzii, de pe Luncă şi aproape întreg jurul Beinşului, au trecut la unire. Dar împrejurării, că de Camellis a convertit o mulţime de români este de a se mulţami şi confundarea românilor uniţi cu rutenii; Episcop rutean i-a convertit, deci ruteni sunt şi ei, ca atari au preoţii lor drept la scutiţele asigurate în decretele din 23 Aug. 1692 şi 8 Oct. 1701.

Multe erau semnele de înfrăţire între preoţii uniţi şi cei latini. Preoţii români, pentruca să-şi arete convingerea despre unitatea credinţei lor cu a latinilor, luau parte la diferite procesiuni, ce le arajau latinii. Astfel la sărbătoarea «Corpus Christi» se îmbrăcau în ornate bisericesti şi preoţii români uniţi, dintre cari unul ducea crucea în fruntea cortelului, iar altul cetea, respective cântă româneşte evangelia a patra. La sărbătoarea sf. Marcu, mergeau latinii şi în biserica uniţilor unde îi primeau uniţi cu drag. Iar la Bobotează preoţii latini umblau cu la români cu crucea şi românii îi primeau bucuroşi, tot aşa şi preoţii români, ei încă mergeau la latini fără ca să aibă ceva neplăceri.

Tot aşa au mers aceste până pe vremea protopopului Ioan Pap, când stricându-se relaţiile cele prieteneşti înceată de a mai funcţiona împreună; ba chiar ura îşi face lăcaş în inimile oamenilor.⁹⁾

ŞTEFAN TĂŞEDAN

CUGETĂRI

Trad. de: I. P. C.

Intr'o grădină cea mai frumoasă şi mai mirositoare floare este roza; după ea şi mai frumoasă, şi mai mirositoare este crinul. — Iubirea faţă de Dumnezeu e cea mai frumoasă şi mai mare virtute; decât aceasta şi mai frumoasă, dar poate şi mai greu de cultivat este nevinovaţia, care e făptuirea cea mai desăvârşită a iubirii faţă de Dumnezeu. —

⁹⁾ Inv. din 13 M. IV. 1749, Arhiv. Cottului, Nr. 2. Fasc. II.

Din

„Monografia parohiei gr.-cat. a Haţegului“.

(Urmare)

Industria şi comerţul.

Terminând descrierea istorică-bisericească şi culturală a Haţegului, care este scopul principal al scrierii noastre, credem a face un lucru folositor, dacă vorbim pe scurt şi despre trecutul şi starea actuală a vieţii *industriale* şi *comerciale* a acestui oraş, care nu numai în privinţa culturală şi bisericească, ci şi din acest punct de vedere, a avut şi are o rolă însemnată în viaţa Românilor din acest colţ al *Ardealului*.

Atât situaţia geografică cât şi poziţia sa de centru a unui vechiu şi însemnat district, a făcut ca Haţegul să fie totdeauna şi un important oraş comercial şi industrial. Fiind departe, mai mult ca 30 klm, de alte oraşe cu târguri, ca Deva, Hunedoara şi Orăştia, şi încunjurat de toate părţile cu munţi şi codrii greu de străbătut, mai ales în vremurile vechi când drumurile bune de azi lipseau, aci veneau şi vin spre a-şi vinde produsele câmpului, lemnăria şi vitele şi a târgul cele de lipsă locuitorii satelor aşezate pe şesul frumos, la poalele munţilor sau împărăştiate prin văile şi munţii acestui ţinut. Prin drumul de ţeară, sau şoseaua, croit încă de Romani, cari intră în ţara Haţegului pe la poarta de fer şi leagă Bănatul timişan cu Ardealul, Haţegul făcea din vechime mijlocirea de negoţ între aceste două ţări şi era de sigur un popas însemnat al neguţătorilor Sârbi şi Greci, cari cutrierau ţările spre a-şi vinde marfa; iar prin pasul Vulcanului se înleznea trecerea neguţătorilor din vecina Oltenia şi din depărtatul orient. Neguţătorii din părţile Sibiului încă prin veacul al XIV-lea căutau Haţegul cu marfurile lor. (Transilvania 1872 p. 173). Însemnătatea comercială a Haţegului se adevereşte şi prin aşezarea companiştilor Greci¹⁾, după cari o stradă a oraşului până mai deunăzi se numea «Uliţa Grecilor». De Companie se vor fi ţinut neguţătorii: Chir Sandul şi Supanul Stanca Sârbul, ambii dela Haţeg, cari în 1747 târguiau marfă dela alt neguţător²⁾ tot aşa şi B. Pavlovici şi Dl S. Popovici, cari scriu la anul 1821 lui Hagi

¹⁾ Iorga, l. cit. I. p. VIII.

²⁾ N. Iorga, ibid. I. p. 45.

Constantin Pop din Sibiu, în afaceri neguţătoreşti³⁾. Cele mai vestite târguri la Haţeg se ţineau şi se ţin primăvara la Florii şi toamna la S. Măria mică, când să vând vite şi oi în număr foarte mare şi vin neguţătorii şi măiestrii cu şetrile din mari depărtări. Astăzi comerciul în Haţeg încă este, bună parte în mâni româneşti. Dintre 27 comercianţi 8 sunt Români.

Industria sau meseriile de tot felul încă au fost îmbrăţişate din vremuri vechi de către Hăţegani, cari pentru înlesnirea şi scutirea profesiei lor se află de mult constituiţi în corporaţiuni sau «ţehuri» cu statute sau «articuli» aprobaţi din partea Principilor transilvani: Astfel cismaşii şi argăsitorii (tălpari, tăbăcari, timari) au articli aprobaţi prin diploma dată de către principele Michail Appaffy I. la anul 1672⁴⁾.

Conţinutul acestei diplome şi al celor 21 articuli este următorul: După o introducere mai lungă, obicinuită la asemenea acte, se spune că sau prezentat înaintea Măriei Sale măiestrii cismari şi tălpari, nobilii şi circumpectii locuitori ai Haţegului: Gavriil Szirman, Martin Csismadia, Arbonas Toma, Părvul Timar, Petru Sidoul, Neagu Csismadia, Crăciun Grama şi Adam Szabados, şi s'au rugat în numele lor şi al fraţilor lor să le întărească articuli sau statutele ţehului lor. Întră aceşti măiestrii se vede că mai mulţi erau Greci de origine ca: Pana, Sidoul şi Grama, cari vor fi fost din familii de companişti dar s'au făcut meşteşugari. Dintre toţi se mai ţin astăzi numai două familii Timar şi Csismadia sau Csismaş. —

Conţinutul articulelor este următorul:

I. Afară de cismarii şi tălparii Măriei Sale a Principelui şi cei ai Magnificilor Domni (ai Magnaţilor) în Haţeg numai membrii ţehului pot purta acest meşteşug. Pe sama lui poate să lucre ori cine, dar fără de ucenic, ear de va ţinea calfă va fi globit cu 3 florinţi.

II. Meşterii cismari şi tălpari vor ţinea adunare publică şi vor alege un „ţehmeşter“ şi un „vicemeşter“, cari în timp de un an vor conduce afacerile ţehului şi la caz de lipsă prin circularea tablei vor convocă pe meşteri la adunare.

III. Vor judeca în toate controversele ivite întră membrii ţehului, din vorbe, bătaie sau din pricina meşteşugului, — sau când vor fi acuzaţi de către străini; şi vor putea da pedeapsă până la 2 florinţi fără apelată, iară dacă obiectul pârii sau gloaba trece peste 2 florinţi se va putea apelă.

³⁾ N. Iorga, Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc, Bucureşti 1906 p. 256.

⁴⁾ Vezi adnex: I.

IV. Cismarii şi tălparii, cari au învăţat pe teritorul altui Țeh vor fi primiți în Țeh plătind 12 florinți. V. Măestrul neînsurat în răstimp de 6 luni să se însoare altcum va fi oprit dela meșteșug. VI. Dacă moare vre-un măestru, soția lui până li poartă numele poate purta și meșteșugul. VII. Calfa, care ia în căsătorie pe văduva sau fata unui măestru va fi primit în Țeh plătind 6 florinți. VIII. Tot așa va fi primit și feciorul meșterului dacă a învățat meseria după legile Țehului. IX. Un măestru nu poate avea mai mult ca 2 calfe și 2 ucenici, de cât dacă și ceilalți vor avea tot atâția sau nu vor avea lipsă de dâșii. Plata calfei va fi 40 bani la săptămână. Calfa să abzică lucrul cu 2 săptămâni mai înainte. X. Durata uceniciei e 4 patru ani din cari măestrul poate ierta $\frac{1}{4}$ an; când întră în ucenicie să plătească Țehului 1 florint. XI. Dacă moare vre-un măestru sau altcineva din casa lui, să-i sape (Țehesii) groapa având a primi dela casa mortului mâncare și beutură; iar dacă nu le pot da să deie Țehul 25 bani. La înmormântare să fie de față fie care membru al Țehului. XII. Țehmeșterul va purta grija și de măestrii, de calfele și de ucenicii bolnavi și din banii Țehului să plătească îngrijitori, medicul, medicina și tot ce va fi de trebuință. XIII. Măestrul, care chemat fiind cu tabla nu se va prezenta la adunare să fie pedepsit cu 12 bani, iar care va opri tabla la sine cu 8 bani. XIV. Cine va fi prins că lucră acest meșteșug fără a fi membru al Țehului să fie oprit dela lucru, și de fie care caz, globit cu 6 florinți. XIV. Ucenicul, care nu a învățat meșteșugul la măestrii amintiți în art. I. numai așa vor fi primiți în Țeh, dacă vor jura ca aievea și-au împlinit anii uceniciei. XVI. Statorește cum să se împartă banii de gloabe. XVII. Care calfa lucră împreună cu calfe cari nu se țin de Țeh să plătească Țehului 3 florinți. XVIII. Ucenicul când întră la stăpân pe lângă florintul satorit în art. X. să mai deie patru plesse de mâncare și o vadră de vin⁵⁾, iar când a terminat anii uceniciei iară să deie aldămaș. XIX. Calfa care si-a împlinit cu cinste anii sei este dator să facă: *un model*⁶⁾: o cismă de militar cu pinteni, un păpuc (gheată) cu copcii și o cismă cu talpa îngustă (pe ramă) și până lucră la aceste piese are să țină cu mâncare și beutură pe doi măestrii supraveghietori. XX. Sub pedeapsă de 12 florinți este oprit ori cine de a aduce în oraș marfă de cismărie, afară de marfă turcească. Asemenea este oprit a vinde cordovan sau altfel de pielărie decât cea adusă prin vămile Ardealului, iar cel ce va fi prins cu marfă de altă proveniență să fie globit de către udvarbirău cu 12 florinți și marfa confiscată pe seama Țehului.

⁵⁾ Un fel de aldămaș!

⁶⁾ Remek sau Mester Remek. Hățeganii zic și acum remet!

XXI. În târgul de săptămână înaintea meşterilor nu poate nime cumpăra piei de ori ce trebuială, decât dacă lor nu le trebuie. Se poate însă la târgul de ţeară.

Aceste scutinţe sau privilegii au încurajat şi întărit foarte mult cele două profesii la cari s'a alăturat mai târziu şi ceea a cojocarilor. Dar în urma legilor mai nou⁷⁾ ăhurile cu toate privilegiile lor au fost sterse şi declarată libertatea profesiunilor. ăhurile au fost înlocuite cu reuniunile sau societăţile de meseriaşi, cea din Haţeg cu statute nouă din anul 1875. Scopul principal al societăţii este: ajutor în bani şi înfăţişarea în corpore la înmormântarea membrilor decedaţi şi ajutorarea văduvelor şi a orfanilor lor. Deci e mai mult o reuniune de înmormântare. Membrii sunt 49 la număr, întră cari cei mai mulţi sunt de alte profesii, fiind azi în Haţeg numai 4 tălpari şi 7 panto-fari români.

Altă meserie îmbrăţişată de cătră mulţi hăţegani din vechime este cea a olăritului. Dar fiind că produsul acestei meserii se caută din ce în ce tot mai puţin şi mai cu seamă numai de ţerani, şi rentabilitatea acestui meşteşug a scăzut mult şi în urmare numărul olarilor încă scade mereu şi marfa produsă de ei este de cea mai ordinară. Olari să fie azi în Haţeg vre-o 15. Ei încă şi-au avut corporaţia sau ăhul lor cu articuli întăriţi la anul 1713. Diploma lor însă e deteriorată atât de mult încât nu se mai poate ceti din ea mai nimic afară de anul citat. Acum au şi ei societate tot în felul tălparilor cu vre-o 40 membrii.

Alţi măestri români mai sunt în oraşul nostru: măcelari 6, cojocari 7, croitori 3, ferari 2, barbir 1, brutar 1, curelar 1, birjari 2, crişmari 4, ferestrar 1, bărdaşi 3, zidari 3. Afară de aceştia mai sunt câţiva neguţetori de vite şi de bucate şi mai mulţi precupeţi. Ucenici la meserii şi comerciu vre-o 40, cari sunt îndatoraţi a umbla la şcoala de meserii cu totul ungurească.

Este însă dureros, că lipsind cu totul şcoale româneşti, o parte a meseriaşilor prin amestecul cu meseriaşii unguri şi jidani, ori prin căsătorie cu femei de alt neam să înstrăinează de al lor. Se impune dar ca cele două societăţi, ale meseriaşilor români, să ajungă sub conducerea unor persoane mai inteligente, cari să le deie altă direcţie şi să le scuture puţin din amurteala, în care veştează.

Persoane vrednice de a le sta în frunte nu ar lipsi, numai zel şi dragoste de muncă mai mult se cere! —

DR. IACOB RADU

⁷⁾ Art. de lege VIII din a. 1872.

Stiințele naturale și credința

de

DR. IULIU FLORIAN, preot militar.

(Urmare).

II.

Chestiuni controversate din timpul mai nou.

a) Teoria despre originea speciilor de animale.

Carol Darwin, după lungi studii făcute în cinci ani de călătorie prin cele cinci continente la a. 1859 pe urmele naturalistului Lamarck († 1828) a edat un op intitulat: «Originea speciilor» în care susține că speciile existente din regnul animalic s'au dezvoltat din mai puține și nu au fost create deosebit, precum era pe atunci credința generală. Argumentul principal în cartea lui Darwin e selecțiunea naturală, prin care atribuie putere deosebită naturei de a conserva indivizii mai apte de trai, a-i dota cu calități nouă și în urmă a-i trece dela o specie la alta¹⁾

Precum omul poate să-și prăsească fel de fel de porumbi cu însușiri nouă, tot așa și natura încă ia măsură mai mare a variat cele câteva specii dela început în nenumăratele specii de azi.

Cartea lui Darwin a făcut o senzație la care nici însuș autorul nu s'a așteptat.

Modesta ediție de 1250 de exemplare a trecut încă în ziua apariției.

«Până acum — scrie Darwin la 1876 — au trecut 16 mii de exemplare. Dacă iai însă în seamă cât de greu de înțeles e aceasta carte, acesta e totuș un rezultat multămitor. Cartea e tradusă aproape în toate limbile europene. Chiar și în limba ebraică a apărut ceea ce dovedește(?) că teoria să cuprindă și în Testamentul vechiu»²⁾.

Cauza pentru ce a stârnit atâta interes cartea lui Darwin ne-o spune un zoolog prof. de univ. în Erlangen. Dr. Fleischman, care într'un timp și dânsul a fost dintre ucenicii lui Darwin.

«Darwin — zice Fleischman — știe să-ți înșire o mulțime de lucruri minunate și să-ți scrie propoziții goale fără rost, încât omul

¹⁾ Animale de aceeaș specie sunt de es.: mîța, leul, tigru, leopardul (Felis).

²⁾ Gander op. c. p. 10.

neespert să imbată de cap și nu vede banalitatea celor scrise. Aci zace puterea înșelătoare a cărții lui Darwin³⁾.

La aceasta să mai adauge filosofia materialistă de pe timpul acela, care a sărit din tot sufletul în ajutorul lui Darwin, ca să-l sprijinească întru răsturnarea dogmei despre creările deosebite⁴⁾ care dogmă nici nu există în felul acesta.

Dar să examinăm mai de aproape teoria.

Cel mai de frunte argument al darwinismului, selecțiunea naturală, ce-i drept e frumos și acceptabil la prima părere, dar e curat speculativ și înșălător.

E adevărat, că omul pe cale artificială poate să ajungă la animale mai perfecte, dar să știe din experiență că soiurile de animale produse pe aceasta cale dacă să negligă să reîntorc iarăși la formelor originală și sălbătăcesc.

Aceasta dovedește dar tocmai contrarul la aceea ce vreau darwiniztii.

E de însemnat, că nici chiar Darwin nu a fost convins despre puterea selecțiunii naturale, de aceea, aducând mai multe exemple de selecțiune artificială, face următoarea conclusiune desperată: «Din explicațiile de mai sus putem vedea, că chiar și dacă am avea un timp infinit la dispoziție, ar fi o procedură din cale afară de grea ori chiar imposibilă să schimbi o specie în alta»⁵⁾.

Dar aceea ce e cu neputință pe cale artificială «într'un timp infinit» a fost cu putință în natură în sute și mii de ani, zice Darwin! de acea își ia refugiul la timpul preistoric.

Aceasta aserțiune însă e gratuită până ce nu avem date pozitive, cari se dovedească mai pe sus de ori ce îndoială existența unor viețuitoare intermediare, cari într'un timp au făcut trecerea dela o specie la alta.

Ba, după cum observă un critic recent al darwinismului având în vedere fașele multe, prin cari au trecut speciile singuratic, formele intermediare ar trebui să fie mai multe decât formele cu organism desăvârșit și dezvoltate amăsurat condițiunilor de trai⁶⁾.

Dar din potrivă straturile vechi ale pământului arată că înără formele de viețuitoare, ce s'au stins și înără acele ce le avem azi nu este nici o deosebire esențială. Paleontologia, care ar fi chemată să

³⁾ Dr. Fleischman: «Die Darwinische Theorie», Leipzig 1903. p. 286.

⁴⁾ Vezi Dr. V. Suciu Teol. dogm. sp. Vol. I. p. 292.

⁵⁾ Die Abstammung des Menschen und die nat. Zuchtwahl üb. v. Carus Stuttgart 1875 II. B. p. 148.

⁶⁾ Dr. Baum Darwinismus u. Entwicklungslehre Regensburg 1909 p. 87.

spună cuvântul decizător în teoria lui Darwin, nu poate arăta nici o fiinţă intermediară şi cu toate că s'au făcut săpături multe şi s'au aflat resturi de vieţuitoare multe, din timpul şi epoca în care se ivesc mai întâi scheletele lor, de cumva nu s'a stins specia din care fac parte, consună întru toate cu scheletele celor de azi⁷⁾.

Ce priveşte exemplul des folosit de darwinişti despre cai, cari în epoce mai vechi se află cu mai multe copite, iar în timpul mai nou au numai o copită, după naturalistul Zittel, nu arată altceva decât că în epoce deosebite au existat diferite soiuri de cai, cari s'au stins şi cari prin urmare nu se pot privi de forme intermediare, ce ar fi făcut trecere dela o specie la alta⁸⁾.

Paleontologia nu ne serveşte deci până acum nici un dat pozitiv, care ne-ar îndemna să *primim sub oare care formă*, dezvoltarea unei specii în alta la clasele mai înalte de vieţuitoare, cu atât mai puţin sub forma aceea mecanică ce ne-o propun darwiniştii.

Sunt însă dovezi pozitive, cari arată că în ordul insectelor trecerea dela o formă la alta şi chiar şi dela o specie la alta, este posibilă abstragând dela deosebitele forme comune, prin cari trec unele insecte, ca de es. vermi de mătăsă; sunt nişte specii de gândaci (Dinarda) şi furnici din India, cari după cum s'a constatat cu siguranţă s'au transformat din alte specii mai vechi, ori sunt în stadiul de trecere la o specie nouă.

Mai dese sunt transformările şi în timp mai scurt se întâmplă acele la insectele parasite numite «Symplemon anomnatis» şi «Mimeciton pulex» cari se vâra în cuibul furnicilor. Aceasta insectă din urmă se alătură la nişte furnici oarbe şi trăeşte de pe iele aşa că le înşală îmbrăcând formă asemenea lor. O altă insectă parasită trăeşte de pe furnici iară astfel că îşi însuşeşte nişte organe ce asudă un suc dulciu şi plăcut furnicilor.

E de însemnat că aceste transformări, ce să petrec înaintea ochilor nostri sunt numai dovezi indirecte, că trecerea dela specie la alta e posibilă din cauze şi împrejurări, ce s'au ivit în «lupta pentru existenţă», dacă se poate numi aşa înlesnirea modului de traiu. Dovezi indirecte să numesc aceste transformări de aceea, pentru că forma originală nu pierе cu desăvârşire.

Transformările aceste repentine a insectelor părăsite, au îndemnat pe naturalistul Erich Wassman S. I. să facă cercetări amănunţite în

⁷⁾ Vezi pe larg despre aceste Dr. V. Suci, Teol. dogm. spec. Vol. I p. 278.—281.

⁸⁾ Dr. Baum op. c. p. 89.

regnul insectelor de pe întreg pământul. În urma acestor cercetări s'a convins că multe specii de insecte s'au dezvoltat în decursul vremurilor. Deosebitele faze prin cari au trecut dela forma lor originală până la aceea de azi, se află petrificate în straturile pământului. Unele insecte atât de tare s'au abătut dela specia lor încât de abia le mai poți clasifica în ordul ce li se cuvine⁹⁾. Aceste transformări sunt dovezi directe pentru trecerea dela o specie la alta.

Dacă cercăm după cauza acestor transformări ce s'au aflat și la deosebite specii de pești și melci¹⁰⁾, aceea precum ne spune naturalistul Nägeli și părintele iezuit Wassmann, o celebritate în biologie, nu s'a poate statornici și generaliza în forma aceea cum a crezut Darwin, ci fiecare caz își are explicație deosebită. Un lucru e comun la toate transformările aceste și acesta e impulsul intern de a trece dela o formă la alta, la care impuls se adaugă apoi împrejurările externe.

La întrebarea că ce deosebire este între Darwinism și acest transformism, răspundem că, Darwinismul susține dezvoltarea și transformarea mecanică amăsurat împrejurărilor de traiu, precând transformismul ce s'a observă la viețuitoarele mai inferioare își are cauza principală în imboldul intern creat deodată cu principiul lor de viață. Tocmai de aceea acest felu de transformism s'a numește descensiune, — ca și prin aceasta s'a se eschidă acele legi sau norme mecanice, cari ar determina trecerea dela o specie la alta. Darwinismul și evolutionismul croaște forme nouă pentru speciile de viețuitoare, după legi mecanice teoria descensiunii are în vedere mai mult proveniența speciilor de azi amăsurat unui imbold intern de transformare.

Dar acum se impune altă întrebare.

Dacă e adevărat, că o specie de viețuitoare s'a poate transforma în alta cum rămânem — cu Sf. Scriptură, — care zice expres că D-zeu a poruncit pământului s'a producă viețuitoare după speciile lor.¹¹⁾

Cum am accentuat Sf. Scriptură nu ne propune știința naturală și nici nu vrea s'a ne dea definițiunea științifică a speciilor. Nu e dar nici o piedecă de a susține dezvoltarea speciilor de azi din mai multe sau chiar numai din o singură formă de viețuitoare, numai s'a avem dovezi plausibile la îndemână.¹²⁾ Până acum încă aceasta transformare în regnul viețuitoarelor mai perfecte, din lipsă de dovezi e numai un

⁹⁾ E. Wassmann: «Die moderne Biologie, Freiburg 1905 3, Aufl. p. 323—431

¹⁰⁾ Dr. Baum o. c. p. 30—40.

¹¹⁾ Fac. 1, 24—25.

¹²⁾ Der Kampf um das Entwicklungsproblem E. Wassmann S. I. Freib. in Br. 1907 p. 12.

vis al darwiniştilor, căci cu cât sunt organismele mai perfecte cu atât sunt şi mai constante şi au o putere de rezistenţă mai mare.

Că transformismul sau trecerea dela specie la alta să poată admite cu unele restricţiuni am văzut mai în sus din rezultatele unor naturalişti vrednici de credinţă. În contra faptelor produse de dânsii nu are valoare nici o argumentare. Nu să poată susţine deci aserţiunea simplă: «transformismul nu are cauză», ci numai cu adausul acesta: «mechanic» adică: «transformismul mehanic nu are cauză».¹³⁾

Tot asemenea nu e corectă argumentarea dedusă din aceasta aserţiune: «Imboldul acesta (de a să schimba în o specie superioară)... nu există. Pentrucă fiecare fiinţă voeşte să-şi conserve existenţa şi nici una nu ţinteşte la nimicirea existenţei proprii, care nimicire s'ar întâmpla în cazul când o fiinţă ar voi să treacă în o specie superioară»¹⁴⁾

Am văzut că aievea există în unele fiinţe un imbold de a să transforma în alta specie Acest imbold e cauză suficientă de a ne esplica tranformismul. Tot aşa ar putea să existe acest imbold şi în fiinţele superioare, dacă faptele nu ar dovedi contrarul.

Ce priveşte existenţa fiinţelor e adevărat că fiecare vieţuitoare «voeste să-şi conserve existenţa şi nici una nu ţinteşte la nimicirea existenţei proprii» dar nu e adevărat că nimicirea unei fiinţe s'ar întâmpla prin trecerea ei dela o specie la alta.

Specia se determină prin forma esterioră şi prin un anumit număr de însuşiri. Existenţa însăşi a fiinţelor e un ce independent de aceste însuşiri. Trecând dar fiinţe dela o specie inferioară la alta mai superioară, cu însuşiri mai perfecte, nu să nimiceşte ci din potrivă să perfecţionează. Specia veche ce-i drept să nimiceşte prin aceasta, dar nu să nimiceşte însăşi existenţa fiinţei, pentrucă nimicirea specii nu e identică cu nimicirea fiinţei, precum însăşi fiinţa nu e identică cu calităţile ce determină specia, din care face parte. Atunci s'ar putea zice că o fiinţă îşi nimiceşte existenţa când lucră în detrimentul său propriu şi să stingă fără nici o urmă.

La transformismul dictat de imboldul intern şi puterea de viaţă, indivizi trec dela o formă la alta şi îşi perfecţionează organele amăsurat condiţiunilor de traiu; nu lucră deci la nimicirea existenţei, ci la perfecţionarea existenţei.

Ce să ţinem dar despre originea speciilor? Post-au acele constante, ori sau schimbat cu timpul?

¹³⁾ Dr. V. Suciuc op. c. p. 293.

¹⁴⁾ op. et l. c.

La aceasta întrebare putem răspunde cu un principiu iuridic, care zice, că nimenea nu poate fi conturbat în posesiunea unui lucru până ce nu se dovedește ilegalitatea acelei posesiuni.

Știința naturală din vremuri străvechi ține ca fapt constanța speciilor în general, iar sf. Scriptură după senzul ei literar înfățișează deosebita creațiune imediată a lui Dumnezeu. Cazurile de transformare la ființele mai inferioare sunt numai excepțiuni.

Până când dar nu avem dovezi indestulatoare pentru fiecare specie de animale, nici știința naturală și nici credința nu pot fi scoase din iusta posesiune a constanței speciilor, care este un fapt dovedit de paleontologie.

Cât ce să vor afla însă dovezi indestulatoare și pentru ființele mai perfecte precum s'a aflat pentru cele mai inferioare, știința naturală abandonează cu totul constanța speciilor și teoria transformismului îi va ocupa locul până atunci însă transformismul rămâne numai teorie.

Darwinismul ca atare, care precum am arătat să bazează pe selecțiune mecanică naturală a speciilor, azi, de mulți naturaliști e abandonat și numai aceia mai țin la Darwin, cari sperează ceva dela teoria lui pe sama filosofiei materialiste,

Am citat mai sus părerea profesorului Dr. Fleischman despre cartea lui Darwin.

Ce privește însăși teoria, citez pe un alt naturalist, zoolog profesorul Dr. F. von Wagner care de asemenea a fost odată apostol zelos al darwinismului.

Profesorul Wagner a publicat o lucrare în revista «Umschau» (:1900, 2. ht.) intitulată «Zur gegenwärtigen Lage des Darwinismus».

În aceasta lucrare scrie Wagner următoarele: «Trebuie să recunoaștem că în cercurile mai serioase însuflețirea dela început (pentru darwinism) a scăzut în mod considerabil și să ivește un fel de scepticism care vrea să lapede ori ce transformism. Sfârșitul veacului nu va afla darwinismul cu deplină învingere ci în lupta contra noilor potrivnici».¹⁵⁾

Eroarea principală a darwinismului o află și prof. Wagner în neluarea în samă a metodei inductiv, care judecă din fapte singuratic și singur e îndreptățit de a da direcția științelor naturale. Darwinismul deci nu e știință naturală ci filosofie naturală, «care azi mâne va înmulți numărul acelor teorii, cari odată au fost primite cu aplaus iar mai târziu s'a răcit cu totul interesul față de ele».¹⁶⁾

¹⁵⁾ Vom Sterbelager des Darwinismus Dr. Dennert. Stuttgart 1905 p. 53:

¹⁶⁾ ibid p. 54.

Tot așa de nefavorabil să exprimă și renumitul anatom din Berlin Oskar Hertwig.¹⁷⁾

În urma acestora cu atât mai cu efect ne putem provoca la revista oamenilor specialiști «Biologisches Zentralblatt» care rostește sentință de moarte asupra darwinismului când scrie că: «darwinismul aparține istoriei, ca și filosofia lui Hegel? două lucruri curioase a veacului nostru cari dovedesc în deajuns cum poți purt'a de nas o generațiune întreagă.»¹⁸⁾

¹⁷⁾ ibid p. 94.

¹⁸⁾ Biol. Zentrbl. p. 355 1896.

CÂNTECE POPORALE DIN BUCOVINA

— Culese în graiul poporului de: I. E. TOROUȚIU —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Pasări galbănă'n cioc
Nu ni-ai cântat gi-noroc
Usca-țâ-s'ar ciocu' tău
Că gi tăt norocu' nieu
Ai cântat să cie rău
Că gi tăci dzâlili méli
Ai cântat să cie réli.*

*Mândru-i codru' șâ'mpanat
Mni să pari că-i uscat
Mândru-i codru' șâ'nfrundzât
Mni să pari că-i ciungit
Mândră-i lumé și buiacă
Cui îl-i cihnă și îl-i dragă
Mnie mni-i cerneală neagră.*

*Foăii vergi ș' un dudău
De-ar chi trăsnit Dumnădzău
Pcetrili*) dela Braslău
Talpa leagănelui mnieu
Să nu mai legene nime
On nifericit ca mini.*

*Frundzulîță foi gi fag
Ț'am cântat, mândră, cu drag
Tătă vara prin zăvoi
Dar gi-om da oci-amândoi
Nuș ciu ce va ci cu noi
Dară vreme o trecut
Și io nu ce-am mai vădzut
Gânduri vin, gânduri să duc
Anii dup'olaltă fug
Io, gi doru-ți mă usuc
Ca șâ frundzâli gi nuc.*

*) Pcetrili-pietrile. Piatră-pciatră, pkiatră, ciatră, kiatră.

Scrisoare din America.

Publicată de: I. E. TOROUȚIU

Frundză verdi ș'o alună
 Auzât-am o minciună
 Că America-i țară bună
 Țară bună ș'a mânăsă
 Scoati măduva din oasă
 Sînt și bani cu număr mari
 Zăci lacom fișticari
 Țară bună ș'a bogată
 Ș'a di bani li plină toată
 Țară bună tari mari
 Las' să' vii ori ș'a cari
 Las' să' vii să' să' miari
 Dar ci ari să' pășască
 Trebuie să' să' gîndiască
 Picum am pățat și ieu
 Tot cercînd lumé mereu.
 Io întăi nu m'am gîndit
 Ori di-i bini di pornit
 Di pornit în țări străini
 Cu credinț' ș'a legi păgâni
 Așa io nu m'am gîndit
 Până vremé o vinit
 Că de-acasă m'am pornit.
 Când de-acasă am plecat
 Pi mândră mi-am sărutat
 Ș'a cu gîndu' am plecat
 Ca să plîng pi drum mereu
 După pușoru nieu
 După mandra țara mé
 După dînsa săleaca.
 După neamuri am oftat
 Cu mini nu le-am luat :
 «Taci ș'a nu ti supara
 Eu 'napoi m'oi înturna
 Înapoi în țara mea
 Țara mea cea mândră, mari

Dară sărăcuță țari.
 Taci, mandruță, cii cuminti
 Ș'a nu-ți pierdi a ta minti
 Ș'a țani-ți tu ciînsté ța
 Să nu ti rădă lumea.»
 Când de-acasă am plecat
 Cu neavasta m'am iartat
 Ș'a din gură-am cuvîntat:
 «Iartă-mă, mîndru-ța me
 Poati nu ti-oi mai vide!
 Știi bunu Dumnădzău
 Di-oi vidé io satu nieu.»
 Am plecat, ș'a tot m'am dus
 Undi soarili-o apus
 Pi țugu cari-am plecat
 Cu mult dor și mult banat
 Cu sufletu 'nspăimîntat
 C'am vădzut cii n'am giisat.
 Pleacă țugu lin ș'a rar
 Ș'a io plîng cu mult amar:
 «Maică, m'ai făcut băiet
 Ș'a atunci ti-ai bucurat,
 Maică, tu când m'ai făcut
 Țată dulci io ț'am supt
 Țată dulci și amară
 Să îmblu din țară 'n țară.
 Ca ș'a pâné din sacară
 Că pi-aici pi unde sînt
 N'aud clopoti trăgînd
 Nici toacă n'aud bătînd
 Nici popă ca să slujască
 Nici dascâl ca să citească,
 Cum iara în țara noastră.
 Dulci-i satu' ș'a plăcut,
 Di undi io am vinit.
 Împărțat mni-o fost așa

Să mă duc din țara mé,
 Să-mi doresc căsuța mé.
 Of, Doamni, dă-m' ajutori
 Pi-aici ca să nu mor
 Cîieți mnîlă șâ di mnî
 Pintr'aieste țări străînii
 Ca să-m' cii pominiri.
 Asta-i țara cé vestită
 N'ar mai fi ci pomenită
 Că di când s'o pominit
 Mulți barbaț' au mai perit
 Șâ nevesti-au vădujit.
 America inglizască
 Dumnădzău s'o prăpădiască
 In afundu' iadului
 La mămuca dracului.
 Odată când m'aș vidé
 Înapoi în țara mé
 În salașu mnîeu dorit
 Șâ di mnî părăsat
 Aș plăti di bucurie
 Tăți banii pe-o liturghie
 Scris-am asta pi hârtie
 'ntreaga mé călătorie
 Dar am mai lasat afară
 Osteneala mé amară
 Șâ truda din noapti 'n noapti
 Ci-oi sâmțâ-o pân' la moarti.
 Dragă mândrulița mé,
 Cată, fă cum îi puté
 Amândoi parti s'avem
 Inima s'o mîngăiem
 Să ni-o potolim di dor
 Să ni cie mai ușor.
 Aici lumé tari-i ré
 Că di nu ai bani la tîni
 Ca să dai pi 'ngropăciuni
 Of! ti duci într'alt sat
 Șâ ti 'ngroapă subt on gard.
 Drăguliță pui di cuc
 Mni-ai cîntat ca să mă duc

Mni-ai cîntat tot supt fereastă
 Până ci mai scos din casă.
 M'ai trimăs din țară 'n țară
 Pân' ci mai pus pi vapoară
 Dar domnu' cu vapoarâli
 Faci multă jălani
 Că nevesteli tot plâng
 Pi la poartă șâ pin crîng
 Nevestili șâ maicili
 În tăti diminețâli
 Șâ în tăti sârili
 Pân' s'arată zorili
 Că s'o dus Puiuțu' lor
 Șâ nu pot dormi di dor
 Știi maicuță, știi tu bini,
 Ramas bun șâ dila tîni,
 Zâlili mni-s suparati
 C'am plecat cali diparti
 Pisti țări șâ pisti mări
 În țara cu Inglejă
 Cu cari nu pot grăi
 Dar cu trudă oi trăi
 Pân' la tîni oi vini.
 Asta-i țara-'nglezului
 La sfînțātu soarilui.
 Am sosât la Nevi-i or
 Acolo mai stam să mor
 Că noi tăți stam la cercari
 Ca jiitili la vînzari
 Mă gîndiam în capu' mnîeu
 Bun șâ mari-i Dumnădzău!
 Încotr'o m'a îndrepta?
 Ori 'napoi m'a înturna?
 Mă gîndiam că merg la bini
 Dar mergeam l'amari suspini
 Șâ la țugu'-american
 Ca copchii tăți plîngiam
 Iar pi loc când am ajuns
 M'am rugat lu' Dumnăc'ău
 C'am vădzut undi ls eu.
 Doamni mult am mai cîercat

Un neam bun de mni-am aflat
 Iar' io când mni l'am aflat
 Doamni, mult m'am bucurat!
 Dicât în țară străină
 Să beu apă din fântână
 Mai bini-aș ci 'n satu' mneu
 Ș'aș bé apă din pârâu
 Că apa cé din fântână
 Rău mă strică la inimă
 Mai bini beu din pârâu
 Șă să ciu în satu' mneu.
 Am plecat o cali lungă
 N'am pi nimi să m'ajungă
 Dau-ar Dumnădzău spri bini
 Să m'ajungă or șă cini
 Ori șă cini de-al mneu neam
 Că amu pi nimi n'am
 Numa' unu' de-aș avé,
 Doamni bini mni-ar păré
 Străin-îs ca-un pui di cuc
 Șă n'am niilă un' măduc
 Că-s în țară' ntri străini
 Ca șă iarba întri schini.
 Când în țara mé iaram
 Tot nii'lă macar aveam.
 Puni, Doamni, luna'n nori
 Să mă duc und' nii-i dor

(Dintr'o scrisoare a unui bucovinean din America).

Că nii-i dor de a nieu sat
 Că di mult io l'am lasat
 Șă ni-i dor de neavasta
 Mândrulița, draga mea
 Șă di grădina cu flori
 Șă di fraț' șă di surori
 Să di grădina cu schini
 Di neamuri șă di vecini.
 Ș'amu dragă pășărică
 Du-m' această scrisorică
 Du-ni-o tu în depărtari
 Peste țară pésti mari
 Pân' la neavasta mé
 Până la mândrulița mé,
 Șă io puni în fereastă
 Când s'a scula s'o citească
 Dacă ea nu te-a cunoaști
 Dză-i că tu vii dila mini
 Șă-i aduci vorbă di bini
 Cîntea ca să ș'o păzască
 La mine să să gândiască
 Șă să-m' scrie-o carti bună
 S'o citesc sara pi lună
 Sub arichi să-mî iei guriță
 Dela mândra mé drăguță,
 Ear în plisc s'aduci scrisoari
 Dila ea din dipartari.

POEZII POPORALE

Spune-'mi bade-adevărat
 Au de mine te-ai lăsat,
 Altă mândră ți-ai căutat?
 Ți-a fi bade cu bănat!
 De-aș știi baș adevărat
 Așa m'aș culca pe pat
 Beteagă trei zile-aș sta
 Și nimica n'aș mânca
 Doar' mi-ar inima crepa!
 Și afară să mă scoată

Să mă vadă lumea toată,
 Să mă calce carăle
 Să vadă popoarele
 Că ce fac dragostile

*

De fată care-'i frumoasă
 Nu-'i păcat c'o ții la casă,
 Că-'i frumoasă ca luna
 Iubește de-a nebuna!...

Friederic Hebbel**Maria Magdalena**

— Tragedie în 3 acte. —

Traducere de: I. E. TOROUȚIU

Persoanele:

Meșterul Anton, măsar

Un secretar

Soția sa

Adam, sergent

Clara, fiica lor

Al dollea sergent

Carol, feciorul lor

Un băiat

Leonard

O servitoare.

Wolfram, un negustor

Se petrece într'un orașel.

ACTUL ÎNȚĂIU

Odaie în casa măsarului.

Scena 1.

CLARA, MAMA.

CLARA. Haina ta de nuntă? Ai ce bine-ți ședel! Par' că astă-zi ar fi făcută!

MAMA. Da, copilă, moda aleargă înainte până nu mai poate și apoi se întoarce îndărăt. Așa fel de rochie de zece ori a ieșit din modă și ea-răși a venit în modă.

CLARA. De astă dată, dragă mamă, nu în tocmai! Mănicile sunt prea largi. Dar să nu te superi!

MAMA. (zimbînd.) Atunci eu aș trebui să fiu tu!

CLARA. Va să zică așa erai atunci! Și-ai avut și o cunună, nu-i așa?

MAMA. Cred și eu! De altfel la ce aș fi crescut mirta în vază!

CLARA. Te-am rugat de-atâtea ori și tu n'ai îmbrăcat'o nici odată. Ziceai în totdeauna: pentru mine nu e mai mult haină de nuntă, ci de

îngropare, și cu dansa nu-i de jucat. Ei, și-apoi la urma urmei la vâul tău nici nu mă mai puteam uita, căci alb, cum atârna în jos, îmi zugrăvea deapururi moartea ta și-mi aducea înainte ziua, în care muierile bătrâne, gârbove, ți-l vor trage peste cap. — Și astăzi, vezi, tot ai îmbrăcat haina de nuntă! De ce?

MAMA. Când cineva e așa de bolnav ca mine, și când nu știe dacă-și va mai dovânda sănătatea ori nu, atunci aceleia îi trec multe prin minte. Moartea-i mai îngrozitoare, decât se crede, o, ea-i amară! Ea întunecă lumea, ea stinge razele tuturor, una după alta, ea stinge luminile, ce licăresc în jurul nostru în mii și mii de culori vioaie; ochii prietenoși ai bărbatului și ai copiilor își pierd strălucirea lor, și pretutindeni besnă, numai în inimi lumina! În inimi moartea aprinde o flacără puternică, limpede, și atunci se vede mult foarte mult, chiar ceea ce n'am dori să vedem. Eu una, n'am nimică rău pe suflet, am îmblat în căile Domnului; în casă am făcut, ce-am putut, v'am crescut pe voi amândoi, pe tine și pe fratele tău, cu frica lui Dumnezeu, și sudoarea amară a tatălui tău n'am împrăștiat-o dar un ban mi-a ramas întotdeauna pentru cei săraci, și dacă alungam câteodată pe vr'un cerșitor, poate că eram atunci prea năcăjită, ori poate că veniau prea mulți; nu era o nenorocire pentru cel alungat, căci îl cheamam îndată înapoi și-i dedeam îndoit. Ah, dar cei aceasta! Vezi, totuși tre-

mură omul când îl amenință ceasul cel din urmă. Se încolăcește ca un vierme și se roagă la D-zeu pentru viață, precum un serv roagă pe stăpânul său, ca să-i dea voie să facă a doua oară lucrul pe care l'a făcut rău, ca în ziua de plată și răsplată să nu i-se micșoreze sâmbria.

CLARA. Încetează cu aceste dragă mamă, că îți strică!

MAMA. Nu, copila mea, așa mă simt mai bine. Cum, nu sunt eu acuma earăși sănătoasă și în putere? Nu m'a chemat pe mine Domnul numai să recunosc că haina nu-i fără pată nici curată, și nu mi-a permis El să mă întorc înapoi de pe pragul mormântului? Nu mi-a dat El timp să mă împodobesc pentru cununia cerească? Atât de îndurat n'a fost El față de cele șapte fecioare din evanghelia, pe care ai trebuit să mi-o citești aseară. Deaceea am îmbrăcat astăzi această haină, astăzi când merg la masa cea sfântă. Am purtat această haină, când răsărită în inimă-mi cele mai cucernice și mai bune propusuri ale vieții mele. Să-mi aducă aminte de cele, dela cari m'am abătut!

CLARA. Vorbești tot ca în timpul boalei!

Scena II.

CAROL (apare). Bună dimineața, mamă! Ei, Clara, m'ai putea tu suferi, dacă n'aș fi fratele tău?

CLARA. Un lanț de aur? De unde-l ai?

CAROL. Pentru ce asud? Pentru ce lucru seara două oare mai mult decât ceilalți? Obraznico?

MAMA. Sfadă Duminecă desdimizează? Să-ți fie rușine, Carol!

CAROL. Mamă, n'ai un leu pentru mine?

MAMA. N'am bani decât pentru trebuințele casnice.

CAROL. Dă-mi și dintr'aceia! Nu te teme n'oi mârâi, dacă vr'o paisprezece zile îi face plăcinta mai uscată. Așa făcea-i de multe ori. Știu eu prea bine! Când cruțai banii pentru haina cea albă a Clarei, o lună întreagă n'am văzut o bucățică mai bună pe masă. Eu am închis ochii, și am tăcut, deși știam prea bine, că-i pregătea-i o haină nouă, ori cine știe ce. Lasă-mă să trag și eu odată folos dintr'acestea!

MAMA. Ești nerușinat!

CAROL. N'am eu vreme, dar — (vrea să meargă)

MAMA. Încotro mergi?

CAROL. Nu vreau să-ți spun, ca să poți răspunde, fără să roșești, că nu știi, când o să te întrebe despre mine ursul cel bătrân. De altmintrelea n'am de loc lipsă de banii tăi. Mai bine e să nu scoți toată apa dintr'o fântână. (Pentru sine). Aici în casa asta toți gândesc despre mine rău și rău și numai rău. Cum să nu mă bucur, când îi văd că tremură de frică. Dacă nu-mi dă leul, la ce să zic, că trebuie să merg la biserică, de nu mă va scoate dela nevoie vr'un prieten? (Iese).

Scena III.

CLARA. Ce va să zică asta?

MAMA. Ah, el îmi sfășie inima. Da, da, tatăl tău are dreptate, acestea sunt urmările! Pe cât de dră-

gălaş poftea el o bucățică de zahăr, când era micuț, pe atât de îndărătnic cere acum leul. Într'adevăr, acum n'ar cere leul, dacă atunci i-aș fi refuzat bucățica de zahăr. Asta mă chinuște adese! Și eu cred, că el nici nu mă iubește. L'ai văzut tu măcar o singură dată plângând, când eram eu bolnav?

CLARA. Eu așa de rar îl vedeam maică numai la masă. Avea mai bun apetit decât mine.

MAMA (jute). Era firesc, trebuia să lucre din greu!

CLARA. Neapărat! Și cum sunt tot bărbații de-a rândul! Dâșii se rușinează mai mult de lacrimile lor decât de păcatele lor. Un pumn strâns de ură, de ce să nu-l arete? dar un ochiu plângător? Și tata! N'a plâns o după amiază-zi întreagă, n'a vărsat lacrimi fierbinți pe gialăul său, când ți-a slobozit sânge dintr'o vână și nu voia să curgă, ah, atunci mi-se rumpea inima în mine, când îl vedeam și pe tata oftând așa de tare! Și când m'am apropiat de el și l'am netezit pe obraz ce-a zis? «Încearcă, poate-mi vei putea scoate din ochiu afurisita de țandură, am atâta de lucru și nu mă pot mișca din loc . . . »

MAMA (zimbînd). Da, da, dar pe Leonard nu-l mai văd de-o vreme. Ce să fie oare?

CLARA. Da, nici să nu mai vie!

MAMA. Nu vreau să cred, că doar îl vezi și în alt loc, decât în casa asta.

CLARA. Doar zăbovesc prea mult,

când merg seara la fântână, de mă bănuieşti?

MAMA. Nu, asta nu! Doar' numai de aceea i-am dat voie să-mi vie în casă, ca să nu te pândească seara în amurg. Aşa ceva nici mamă-mea nu suferea.

CLARA. Eu nu-l văd!

MAMA. Sunteţi mănioşi? De altfel, mie-mi plăcea, e un băet aşa de aşezat! Numai de ar fi din el ceva! Pe vremea mea n'ar fi trebuit să aştepte lungă vreme; atunci se băteau domnii după un scriitor iscusit, ca ologii după cârjă, căci erau rari. Şi noi oamenii mai de jos ne învoeam cu el. Astăzi, a făcut fiului o felicitare de anul nou pentru tatăl său şi a căpătat pentru litera aurită dela început atâta, cu cât ar fi putut să cumpere unui copil o păpuşă. Măne, i-a făcut tatăl semn şi l'a pus să-i citească felicitarea, în taină, cu uşile încuiate, ca neştiinţa lui să nu fie dată de gol. Dela el căpăta o plată dobitoică. Apoi se adunau scriitorii la un loc şi se puneau pe băute, de scumpeau berea. Acuma e altfel, acuma noi bătrânii suntem luaţi în răs de băeţi de nouă ani, pentrucă nu ştim ceti şi scrie. Lumea se face tot mai cuminte şi mai cuminte şi poate va veni vremea când se va ruşina unul de altul, dacă nu va putea umbla pe sarmă.

CLARA. Sună clopotele!

MAMA. Acuma, copilă, vreu să mă rog pentru tine! Cât despre Leonard al tău, ce să mai zic? Iubeşte-l precum iubeşte el pe D-zeu, nici mai mult, nici mai puţin. Aşa-mi zicea

bătrâna mea mamă, înainte de ce a părăsit lumea aceasta, şi mi-a dat binecuvântarea ei; eu am ținut-o destulă vreme, primeşte-o acuma tu!

CLARA (îi dă un buchet) Primeşte!

MAMA. Țasta e de bună seamă dela Carol.

CLARA (dă din cap; apoi a parte). Aş vrea să fie aşa. Ce poate să-i facă o bucurie, trebuie să fie dela el!

MAMA. O, el e bun şi mă iubeşte (lese).

CLARA (se uită prin fereastră după ea) Iată-o se duce! De trei ori am visat, că zace în sicriu, şi acuma — o, răutăcioasele visuri, ele se îmbracă în frica noastră, ca să înspăimânte speranţa! N'am să mai cred nicicând în visuri, n'am să mă bucur de un vis frumos, ca să nu mă spăriu de cel urât, care vine după aceea! Cum păşeşte ea de îndesat şi sigur! Se apropie acuma de cimitir — oare cine va întimpina-o întâiu şi întâiu? Nu, nu, fără oare care însemnare, să nu fie într'un ceas rău, Doamne fereşte, numai — (Tresărind spăriată). Groparul! A săpat tocmai o groapă şi iese din ea; dânsa-l salută; priveşte zimbînd în întunecoasa groapă; aruncă 'n ea buchetul şi intră în biserică. (Se aude un choral). Ei cântă: Mulţumesc lui Dumnezeu! (Împreună mânilor) Da, da! De-ar fi murit mamă-mea, nici când n'aş mai fi fost liniştită, căci — — — (C'o privire spre cer). Dar Tu eşti milostiv, Tu eşti îndurat! Aş vrea să am o credinţă ca şi catolicii, ca să-ţi pot aduce un dar. Aş da tot avutul meu să-ţi pot cumpăra o inimă frumoasă

aurită și s'o încununez jur împrejur cu rose. Preotul nostru spune, că o jertfă nu-i nimic înaintea Ta, pentru că totul este al Tău, și nu trebuie să-ți dăm Ție ce este al Tău. Dar toate din casa aceasta sunt ale tatălui meu, și totuși îi place atât de mult, când îi cumpăr pe banii lui o năfrămuță, i-o brodez frumos și i-o pun ca dar de ziua nașterii. Ba, ca să-mi facă cinste, o ia s'o poarte la dânsul chiar, dar numai în serbătorile cele mai mari, de Crăciun, ori de Rusalii. Odată am văzut o copilă mică, mică, de legea catolică, și acea copilă și-a pus cireșele sale pe altar. O, ce mult mi-a plăcut aceasta! Erau cele d'întăiu din acel an, pe cari mititica le putu căpăta, și vedeam cum ardea de dor să le mănânce! Dar' nu! Ea se lupta contra nevinovatei poște și spre a pune capăt ispitei, le aruncă iute pe altar. Preotul, care slujea, ridica tocmai potirul și se uită aspru la copilă. Și ea spăriată fugi de dinaintea lui, dar Maria zimbea din icoana deasupra altarului atât de blând, ca și când ar fi voit să iese din cadre, să alerge după copilă și s'o sărute. Am sărutat-o eu pentru ea! Iată, vine Leonard! Ah!

Scena IV.

LEONARD (înaintea ușii). Îmbrăcată?

CLARA. De ce atât de gingaș, cu atâta respect. Eu încă nu-s princesă!

LEONARD (intră). Credeam, că nu ești singură. Când treceam pe sub fereastră, mi s'a părut că am zărit copila vecinului.

CLARA. A, de acéea!

LEONARD. Tu ești întotdeauna posomorâtă! Pot să lipsesc și patrușprăzece zile, nouri și senin se pot de zece ori schimba pe ceriu, când mă întorc mereu același nour rece îți învâalue fața!

CLARA. Erau odată alte vremuri!

LEONARD. Întradevăr! Să fi fost tu întotdeauna ca astă-zi, acum de mult nu mai eram noi prieteni buni!

CLARA. Și ce-ar fi fost?

LEONARD. Așa de liberă te simți de mine? Mie nu-mi pasă; dar atunci (semnificativ) cu durerea ta de măsele de mai deunăzi n'a fost nimic!

CLARA. O Leonard, n'a fost frumos din partea ta.

LEONARD. N'a fost frumos, că am voit să leg de mine prin ultima legătură cel mai sfânt tezaur, care ești tu? Chiar în momentul, când eram în pericol să te pierd? Ori crezi că n'am observat tăcutele priviri, ce le schimbai cu secretarul? Acea a fost o zi frumoasă și plină de bucurie pentru mine! Eu te duc la joc, și —

CLARA. Nu încetezi de a mă supăra? M'am uitat la secretar, de ce să tăgăduiesc. Dar numai din pricina mustăților, cari i-au crescut la Academie, și cari — — (se oprește).

LEONARD. Și cari îi stau atât de bine, nu-i așa? Doară așa ai vrut să zici? O, femeilor! Vouă vă plac soldații și în cea mai hădă caricatură! Ai văzut? Să-i placă fața marțafoiului aceluia! Cât de mic și ce comic rotundă era! Ș'o pădure întreagă de păr! Mi se părea că-i

un — şi să-ţi spun drept mi-i straşnic ciudă pe el, că las', destul mi-a stat în calea mea cătră tine — mi-se părea că-i un . . . un iepure alb, ascuns într'un tufiş întunecos!

CLARA. Eu încă nu l'am lăudat, nici tu nu trebuie să-l bârfeşti.

LEONARD. Se vede, că-i mai ții parte cu atâta căldură.

CLARA. Ne-am jucat ca copii la un loc, şi după aceea — tu ştii destul de bine!

LEONARD. O, da, ştiu, ştiu! Dar tocmai de aceea.

CLARA. Se 'ntelege, că eu, care abia atunci l'am zărit, întâiaşi dată după un timp atât de lung, mă uitam la dânsul şi încă mă minunam cât de mare şi — (întrerupe).

LEONARD. De ce te-ai roşit, când s'a uitat el la tine?

CLARA. Credeam, că se uită la nigeluşul de pe obrazul stâng, credeam că s'a făcut mai mare! Tu ştii că întotdeauna îmi închipui asta când cineva mă priveşte atât de pironit şi atunci totdeauna mă roşesc. Mi-se pare, că nigelul mereu creşte, câtă vreme priveşte cineva la el.

LEONARD. Ce-a fost, ce n'a fost nu ştiu, dar atât ştiu, că pe mine m'au cuprins florii. Mi-am gândit apoi: încă astă seară o pun la cercare! Vrea să fie ea soţia mea, atunci ştie că n'are ce cărli. Dacă se împotriveşte atunci —

CLARA. O, grozavă vorbă ai spus atunci, când te-am îmbrăncit şi-am sărit ca friptă de pe laiţă. Luna care mi-a stat în ajutor cu atâta

dragoste lucind în frunziş, se înecă atunci cuminte în norii umezi; am vrut să plec, dar cineva mă ţinea înapoi; întâi am crezut că eşti tu, dar erau spinii trandafirilor, cari mă ţineau, ca şi nişte dinţi, tu-mi defăimai inima, şi eu nu mă mai încredeam în ea, tu steteai înaintea mea, ca un creditor înaintea unui datornic şi eu — o Dumnezeu!e!

LEONARD. Mie încă nu-mi pare rău. Ştiu, că numai așa mi te-am putut păstra. Iubirea veche, din copilărie, îmi deschise iarăşi ochii, şi eu nu i-am putut închide destul de ute.

CLARA. Când am venit acasă, mama era bolnavă, bolnavă de moarte. Repusă din senin, ca de-o mână nevăzută. Tata a voit să trimită după mine, dar' mama n'a lăsat, să-mi tulbure bucuria. Ce se petrecea în inima mea, când am auzit! O priveam de departe, nu îndrăsneam s'o ating, eu tremuram, tremuram ca varga. Ei ise părea o îngrijorare copilărească, şi-mi făcu semn să mă apropiu; după ce m'am apropiat, ea mă trase la sine şi-mi sărută buzele profanate. Eu mă sfârşiam de chin, nu alta; i-aş fi mărturisit toate, i-aş fi spus în faţă, ce gândeam, ce simţeam: tu pentru mine zaci aici! Am încercat să deschid gura, dar lacrimi şi suspine îmi înăduşiră cuvintele; ea apucă mâna tatălui meu şi exclamă cu privirea plină de fericire divină: Ce suflet!

LEONARD. Ea-i acumă earăş

sănătoasă. Am venit să-i exprim călduroasele mele felicitări, și — ce zici?

CLARA. Și — ?

LEONARD. — Să-ți cer mâna dela tatăl tău!

CLARA. Vai!

LEONARD. Ce? Nu-ți place?

CLARA. Să nu-mi placă? Ași muri, dacă n'aș fi în curând soția ta, dar tu nu-l cunoști pe tatăl meu! El nu înțelege de ce ne grăbim, nu vrea să înțeleagă, și noi nu-i putem spune; și apoi el a declarat de-o sută de ori că-și va da fata numai aceluia, care va avea, cum spune el, nu numai iubire în piept, ci și pâine în dulap. El i-ți va zice: mai așteaptă, fiul meu, un an sau doi, și tu ce vei răspunde atunci?

LEONARD. Proast-o, pricina aceasta e tocmai înlăturată. Am pâinea mea, eu sunt cassar!

CLARA. Ești cassar? Și celalalt candidat, nepotul pastorului?

LEONARD. Era beat, când a venit la examen, s'a închinat la sobă, în loc să se închine la primar, și când s'a așezat pe scaun a resturnat trei cește de pe masă. Știi cât îi de iute bătrânul. Domnule! isbucni el — dar se stăpâni și-și mușcă buzele, ear ochii îi stecleau prin ochelari ca doi șerpi, ce stau gata să sară, și fiecare fibră i-se încordase. Treaba veni la adică și, ha! ha! ha! rivalul meu își iscodi un fel nou de socoteală, ce-i dădu cu totul alte rezultate; «rău s'o socotit» spuse primarul, și-mi întinse mâna cu o privire, în care se vedea acuma denumirea

mea. E drept, mâna mirosea a tutun, totuși eu cu umilință o sărutai. — Eată denumirea iscălită și întărită cu pecetea!

CLARA. Asta-i —

LEONARD. Peste așteptare, nu? Dar nici nu-i din întâmplare. De ce nu m'ați văzut patrușprezece zile în casa voastră?

CLARA. Ce știi eu? Poate de-aceea că ne-am sfădit Dumineca trecută?

LEONARD. Și sfada am provocat-o anume, cu vicleșug, ca să pot lipsi fără să fie bătător la ochi.

CLARA. Nu te înțeleg.

LEONARD. Te cred. Acel timp l'am întrebuințat, ca să fac doară curte nepoatei celei gheboase a primarului, căci ea are foarte multă trecere la bătrânul, ea e mâna lui dreaptă, precum servitorul de judecătoria cea stângă. Acum: pricepe-mă bine! Eu însu-mi nu i-am spus deloc lucruri plăcute, afară de un compliment asupra părului ei, care-i, cum știi, roș, ci i-am spus numai câte ceva despre tine, ceea ce i-a și plăcut ei!

CLARA. Despre mine?

LEONARD. Da! De ce să nu-ți spun? Am avut doară intenția cea mai bună! Poate nu m'am interesat destul de serios pentru tine, poate — destul! Aceasta a durat numai atâta, până ce am căpătat asta 'n mână. Ce-am intenționat deci, va afla proasta aceea credulă și nebună după bărbați atunci, când ne va auzi vestirile în biserică.

CLARA. Leonard!

LEONARD. Copilo, Copilo! Fii tu fără prihană ca un porumb, eu voi să fiu înțelept ca șerpele, atunci ne întregim, căci bărbatul și muierea sunt una, după cum zice evanghelia (Râde.) Doar nici nu s'a întâmplat așa de sine, că tânărul Hermann a fost beat în momentul cel mai important al vieții sale. Tu desigur n'ai auzit, că omul acela s'ar fi pus pe băute.

CLARA. Nici un cuvânt!

LEONARD. Cu atât mai ușor îmi succese planul. Cu trei păhare era treaba făcută. Câți-va tovarăși de-ai mei trebuiră să se apuce de el. «Putem felicita?» — Încă nu! — «A, treaba e ca și făcută! Unchiul tău» — Ș'apoi bea, frățioare, bea! Când veneam azi dimineață la tine; el stetea lângă râu și privea melancolic în apă, răzimat de bariera podului. Eu îl salutai în batjocură și îl întrebai doar i-a căzut ceva în apă. «Da — răspuse el fără să-și ridice privirile — și-ar fi poate bine, să sar și eu în urmă».

CLARA. Nevrednicule! piei din ochii mei!

LEONARD. Da? (Se face că voiește să meargă.)

CLARA. Doamne, și de omul acesta sunt eu legată!

LEONARD. Nu fii copil! Și acum încă un cuvânt discret. Mai are tatăl tău mia cea de taleri la apotecar?

CLARA. Nu știu nimic despre asta.

LEONARD. Nimic? Despre o chestie așa de însemnată?

CLARA. Iată, vine tata.

LEONARD. Pricepe-mă! Apotecarul, se zice, că-i aproape de concurs, deaceea te-am întrebat.

CLARA. Am treabă în bucătărie. (Iese).

LEONARD. (singur). Deci s'a sfârșit! Și totuși nu mă pot împăca cu gândul acesta, căci meșterul Anton — de i-s'ar pune o literă prea mult din alfabet pe crucea sa, din greșală, el de bună seamă ar fi în stare să umble ca stafie pe pământ, până ce nu i-s'ar scoate litera afară, căci, după părerea lui, ar fi necinstit să-și însușească din alfabet mai mult, decât i-se cade.

(Va urma).

Căntece.

Culese de: I. Câmpeanu.

Dorul dela bădița
De l'ași, putea apuca
L'ași ara, l'ași sămăna,
L'ași plivi, l'ași secera,
Singură mi-l'ași căra,

Și l'ași face stog la șură,
Și l'ași împlăti singură,
Și l'ași măcina la moară,
Și l'ași face-o azimioară
Și l'ași da badii să moară.

NOTIȚELE UNUI DASCAL

Aglomerate.

15 August este o zi însemnată în monotonia zilelor de vacanță. Ulițele pustii ale Blajului se umplu de sgomot și de vieață: vin candidații de clerici, să iau cu asalt cele câteva locuri libere în seminar; să hotărește și soarta celor ce vreau să între, iarăș cu asalt, în internatul de băieți.

Pentru cele 14 locuri libere din seminar au competat cu totul 40 absolvenți ai gimnaziului. Pentru fiecare loc se luptă trei inși, dintre cari doi trebuie să cadă pentru ca al treilea să ieasă biruitor.

Rămâi numai pe jumătate mirat în fața acestei aglomerații, căci regularea congruei espică destul de lămurit anumite ascensiuni în domeniul... vocațiunei!

Te gândești, mai mult, la celelalte motive, de ordin mai vechiu, cari au mînat între zidurile seminarului atâtea și atâtea generații.

Întâi și mai întâi: *sărăcia*. Acest nedespărțit tovarăș al tinereții noastre, după ce l-a condus pas de pas prin clasele liceului, îi zice acum cu oare-care înduioșare: «Ț-aș sfătui să mergi la medicină sau la drepturi, unde ai avea înclinare mai multă. Dar cu ce? N'ai încătrău prietene, întră în seminar!».

Și tinărul, care trecuse pragul gimnaziului cu fruntea înfăbîntată, cu ochii radioși de fericire, se pleacă în fața logicei de fier a argumentului, determinându-se pentru o carieră, de care era străin!

E cea dintâi decepție, dar adese cea mai puternică, ale cărei urmări se resimt târziu în viață!

E un adevăr trist, dar mulți dintre tinerii, cari se îmbulzesc astăzi, sau se îmbulziau eri la poarta seminarului, îl vor ceti destul de lămurit într'un colț al sufletului lor, unde sălășluște: sinceritatea.

Și așa se îngroapă adese o comoară de iluzii și se începe o carieră cu puțină tragere de inimă, cu mai puțină însuflețire.

Se gîndesc vr'odată tinerii solicitori, cari zguduie astăzi zăvoarele porții seminariale, cerând intrare cu insistență: se gîndesc ei la viața fără rost a omului, care și-a greșit cariera?

* * *

Un alt motiv, tot așa de puternic ca cel dintâi e de natură istorică, aflându-și geneza în trecutul de umilire, când școalele erau

deschise numai pentru alte neamuri şi carierele mai înalte erau nişte culmi, pe cari abia le puteai atinge cu privirea... Cu deschiderea şcoalelor din Blaj s'au rupt răgazurile luminei, revărsându-se în valuri tot mai clare şi asupra poporului nostru. Dar cărarea propăşirii a rămas tot îngustă. Viitorul cel mai strălucit ce se putea atinge înainte cu o sută de ani era: să ajungi preot, ori, dacă nu să poată, dascăl. Şi convingerea aceasta stăpâneşte şi mai ales patura ţărănimii noastre, pentru care e cel mai frumos vis să-şi vadă ficiorul popă, indiferent dacă acesta simţeste măcar cea mai mică atragere pentru statul preoţesc.

E o rătăcire aceasta, care ar trebui curmată!

Astăzi, când omului cu şcoală i-se deschid atâtea cariere, când avem aşa de mare trebuinţă de oameni, cari să ocupe posturi pre-tutinderi, unde mai e cu putinţă, e o greşală să se imbulzească aşa de mulţi la un singur loc, făcând astfel adese imposibili chiar pe aceia, cari probabil ar fi fost neasămănat mai potriviţi pentru cariere din chestie.

Avem o mulţime pe cariere, cari sunt asaltate aproape exclusiv de străini: Farmacia, pădurăritul, veterinariatul, comerciul, ramificările mecanice etc.

Evreii cu un simţ mai practic şi cu mai multă încredere de sine, au ocupat în mare parte terenul acestor rentabile cariere.

Sperăm că cu vreme vor deveni mai practici şi ai noştri şi nu se vor înspăimânta să-şi urmeze cursurile mai înalte, luptând cu acele neajunsuri, cari i-au întovărăşit şi pe băncile gimnaziului.

Ar fi un câştig foarte mare acesta, stabilindu-se astfel o regularitate în funcţionarea unui organism, care până acum nu vieţuia decât prin câteva organe.

Mulţi tineri n'ar mai fi necesitaţi să-şi aleagă cariere, cari le displac, şi iarăş alţii nu şi-ar pierde cariera dorită, din motivul prea marei concurenţe.

E vremea să se gândească lumea la o distribuie mai naţională a forţelor tinere, de cari vom avea neasămănat mai mult folos astfel decât concentrate şi aglomerate într'o direcţie singulară, care — reclamă abia o treia parte a concurenţelor.

E vremea.

Căci dacă nu ne vom trage seama în câţiva ani ne pomenim, că Instrucţia noastră, susţinută cu jertfe uriaşe, alături de roadele bune ce le prestează, ne-a dat şi una foarte primejdioasă: proletariatul intelectual.

Dr. Simeon Ramonţai.

— Un document. —

Din bunăvoinţa Dlui Dr. Ioan Raţiu, profesor în Blaj, publicăm documentul de mai jos, privitor la cel dintâiu fondator mirean de stipendii la Românii de aici, vestitul Dr. Ramonţai, care s'a născut în Someşfalăul de lângă Cluj, şi a fost fiul preotului gr.-cat. de acolo. Eată documentul, cu care vestitul medic a cerut postul de medic din Blaj, ce devenise vacant.

Excellentissime, ac Reverendissime Domine Episcopo!

Praeter inditam naturaliter cuilibet se ipsum perficiendi obligationem; illum adhuc novi praecipuum impensae litterarum studiis opere finem, ut quis aliquando, et Principi fidelis, et nationi obediens, utique autem utilis subditus, et Civis esse possit; quare ad assequendum modo dictum finem, pro omni possibili studiis artis medicae operam sum navatus, majorisque perfectionis, experientiae, et praxeos causa, ad longinquam hanc me recepi Regionem, ubi innotuit mihi nunc Balazsfalvae emersisse, aut proximius emersuram fore intuitu unius medici foundationem; quae fundatio, ut mihi gratiose conferatur Excellentiae Vestrae sequentibus etiam e motivis quam demississime supplicare sustineo.

1. Quod sim Medicus graduatus.

2. Quod sim Nobilis natione Valachus.

3. Quod sim gnarus septem linguarum scilicet: Valachicae, Latinae, Italicae, Gallicae, Germanicae, Hungaricae et Graecae.

Quibus igitur ex rationibus, ut concepitis ardentissimis votis fundatio mihi gratiose conferatur, dum iterato ima in humilitate supplico perenni cum devotionis, et obedientiae cultu emorior.

Excellentiae Vestrae

humillimus servus

Simeon Ramuntzai m. p.

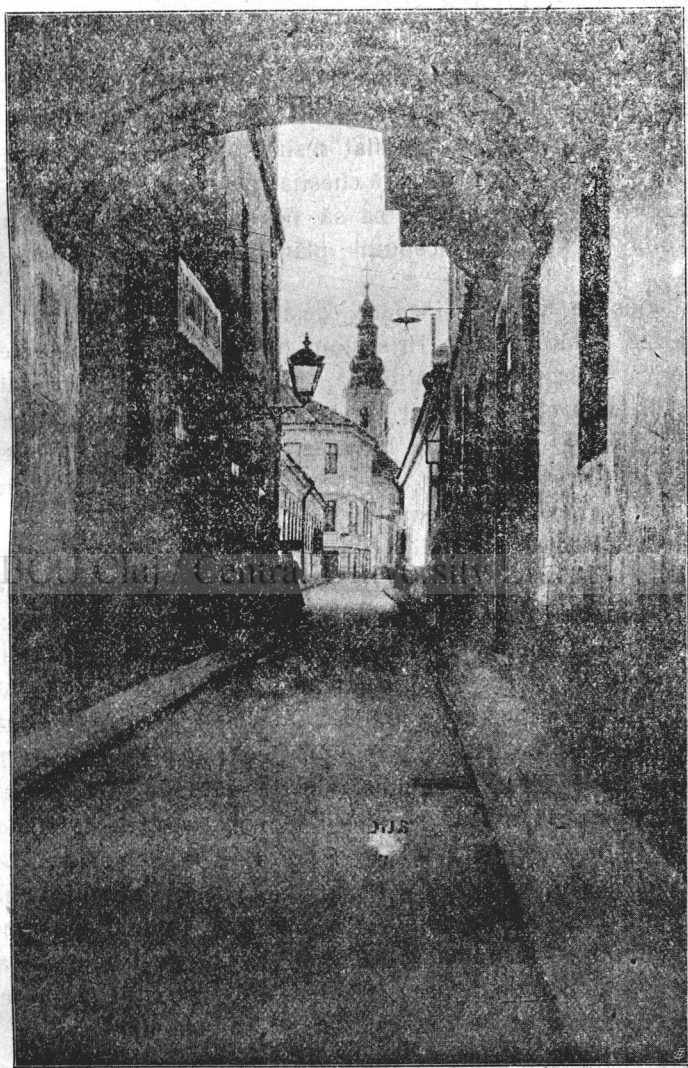
Medicinae Doctor.

Sig. Roman

in Moldavia.

Pe dos: 1808. Simeon Ramontzai Medicus Petit Stationem Balazfvenssem.

(Cf. Valler Chirurg în anul 1808. I.)

Biserica gr.-cat. din Cluj.

Congresul dela Velehrad.

Tot mai multe semne dovedesc în timpul din urmă, că deviza Pontificelui Roman Piu X. de a reînnoi toate întru Hristos — «Omnia instaurare in Christo» — a aflat resunet în toată lumea creștină și arhieriei și teologi iscusiți discută chestia, pe ce cale s'ar putea închiega iarăși biserica lui Isus Hristos ca să fie una precum Înșuș a dorit și precum una a fost la începutul plămădirii sale în mica ceată de Apostoli.

Mai ales de doi ani încoace, dela al cincisprezecelea centenar dela moartea Sfântului Ioan Hrisostom, nu's așa de încordate relațiunile între biserica apusană și răsăriteană, între misionarii latini cari petrec în Orient și întră clerul neunit de acolo, precum o dovedește aceasta pe larg P. Cyrille Charon în lucrarea intitulată: «Le XV. Centenaire de saint Jean Chrysostome et ses conséquences pour l'action catholique dans l' Orient grécoslave, Rome 1909»

Actualul Pontifice a știut să câștige simpatia Orientului prin serbările aranjate în stil mare cu ocaziunea celui iubileu și aceasta simpatie s'a manifestat mai pe urmă la Congresul al doilea pentru unirea bisericelor, aranjat de tinerul și zelosul Metropolit din Lemberg Andrei Scheptitzky, dela 31 Iulie până la 3 Aug. a. c. în Velehrad, (Moravia). Velehrad poartă amintirea unei cetăți ce oarecând a fost reședința lui Swatopluk. Azi e o comună mică cu vre-o 650 de locuitori.

Se spune că aci ar odihni osămintele sfântului Metodiu, apostolul Slavilor. Cu siguranță însă nu se știe. Să deduce numai de acolo, că pe la sfârșitul vieții sale multă vreme a petrecut în Velehrad.

Tâmpul acesta însă a fost de ajuns ca să-și eternizeze memoria în valea îngustă a Velehradului și să se facă vrednic de o mănăstire uriașă și o biserică grandioasă, ce s'a ridicat pe locul acesta, ca pe veacuri să vestească pomenirea vieții sale de apostol și să servească de loc de peregrinaj și de rugă sfântă tuturor slavilor.

Când vezi atâta scumpete adunată într'o biserică dintr'o comună mică cum e și Velehradul, căci singur altarul prețuește la sute de mii de coroane — te miri cum de să zidesc case de rugă lui D-zeu, în văi aproape pustii, iară orașele mari relative sunt sărace în biserici.

Dacă stai însă câteva clipe sub boltiturile uriașe a acelei biserici ce s'a clădit din mila creștinilor, înțelegi îndată pentru ce a căutat omul totdeauna liniștea și singurătatea când a voit să-și tragă samă cu sine însuș. Aci departe de sgomotul de oraș sufletul omenesc mai bine se

simte mai bine ascultă glasul conștiinței sale. Iată pentru ce aleargă aici la deosebite ocazii, sute de mii de evlavioși încât mănăstirea uriașă e prea strâmtă în largul ei, pentru atâtea rugători și trebuie sub cerul liber să se facă sf. liturgie, ca toți cei veniți din depărtări, să fie părtași binecuvântărilor ce se dau din acel prilej.

La acest loc sfințit prin pomenirea lui Ciril și Metodiu și cercetat de atâtea peregrini cucernici s'au adunat în anul acesta preoții, slujitori altarului, ca să țină sfat pe ce cale s'ar putea uni iarăși Apusul și Răsăritul, biserica creștină, care stă sub cârmuirea unui Cap suprem, și bisericile acelea creștine cari nu stau sub stăpânirea aceluiaș Cap.

Au fost de față teologi învățați din Roma, Franța și Constantinopol. Neuniți nu au fost numai doi înși: protoiereul rus Mațew și parohul Gocken, din Berlin. Ceialalți profesori néuniți nu sau prezentat, fiind «împedecați». După cum a dat însă cu socoteala un disertant, numa acei doi părinți erudiți au avut curajul de a să folosi de permisiunea sf. Sinod din Rusia, care nu a oprit nimenuia de a lua parte la congresi. În sfârșit aceasta încă e un sămn bun, căci dela ținuta sf.-tului Sinod atârnă, mult, buna reușită a congreselor.

Noi românii nu am fost *invitați*, totuși am mers, ca să cunoască lumea, că și noi esistăm, cu toate că de s'ar pune Rusia pe calea unirei, nu am putea'o împedeca cu tot zădul și amarul nostru.

Am fost de față trei înși: învețatul profesor din Blaj Dr. Vasile Suci, Dr. Nicolau Brânzeu capelan în Petroșeni și subscrisul. Profesorul Dr. Vasiliu Suci a ținut o disertație prin care singur a luat cu succes poziție hotărâtoare în contra călindarului gregorian, și a fost ales într'o comisiune permanentă. De acum dar ne vor cunoaște.

Nu voi schița în amenunte disertațiunile dogmatice ce s'au ținut la congresul din Velehrad, căci acelea mare parte se află tractate în literatura teologică. Vreau să relevez numai un singur lucru: ținuta prietenească față de biserica din Apus a parintelui protoiereu Mațew.

Ce privește disertația lui Mațew despre epicleză, după cum mi-a comunicat un preot rutean, nu e redactată în senz catolic, nici că să putea altcum, fără jignirea sftului Sinod. Ținuta pacinică și-a arătat-o însăi păr. Mațew prin acea că recomanda, ca Apusul și Orientul să se ajutore împrumutat prin deosebite fapte de dragoste, aceasta de altcum e precept evanghelic și față de păgâni nu numai față de creștini; durere însă că nu să țină cont de acest precept mai ales și-a arătat însă bună voința eruditul protoiereu prin faptul, că dânsul a fost de părere, că *Orientul să cinstească sfinții bisericii apusane.*

Metropolitul Scheptitzky care a resumat vorbirea lui Maltzew în latinește de trei ori a îmbrățișat pe savantul liturgist, dând o priveliște mișcătoare.

Întrebare acum: cu ce ne-am ales dela acest congres?

La aceasta întrebare nu se poate răspunde încă nici aproximativ.

Atâta e de constatat că la al doilea congres au fost și neuniți; la primul ținut la 1907 însă nu au fost. Să poate spera deci, că peste doi ani vor lua parte și mai mulți, cu atât mai vârtos, că în Rusia spiritele nu's așa ostile față de catolici ca mai'nainte. Iată un exemplu.

Pela sfârșitul lui Iulie a trecut la gr.-cat, în Wiena, un principe, din familia rusească Dolgoruckow, înrudită cu familia domnitoare din Petersburg. Acest principe, care nu e victima vr'unui zăl prozelitic, spunea, că țarevna are mari simpatii față de religiunea catolică și stăruiește să se facă odată înțelegerea întră Apus și Răsărit.

Aceasta dorință de altcum e dorința tuturor creștinilor, dar nu să poate împlini până atunci, până când nu recunosc cu toții necesitatea unui Cap văzut, sub care membrele resirate să se poate încheia într'un singur trup. Cu aceasta am ajuns earăș la Papa dela Roma.

Unirea bisericelor nu ar da de nici o piedecă, dacă nu ar fi Papa; Ei dar dacă nu avem Papă, Cap suprem în biserică, atunci earăși ori ce unire e eschisă, e imposibilă și ori ce sfat e superfluu, căci ne lipsește prima recerință și primul factor al unirii.

Azi când mărirea Scaunului Apostolic e atât de mare încât chiar și Sultanul își trimite delegați speciali la Roma, ca, precum scrie foaia franceză *La «Croix»* din 8 Iulie a. c, prin Pontificele Roman să-și câștige autoritate, e superfluu de a mai discuta despre puterea iurisdicțională a Papei. Acea nu se mai discută azi, ci pur și simplu se afirmă.

Unde vom căuta deci după alt Cap al bisericii? Ne vom întoarce doară la patriarhul din Constantinopol, a cărui demnitate azi e nimicită total, s'au la ceilalți?

La acești patriarhi se poate aplica asămănarea din S. Evanghelie că cel ce se înalță umilise-va, dar pentru Pontificii Romani, cari după acuze nedrepte și-ar fi arogat cu trufie drepturi neîntemeiate, reese tocmai contrariul asămănării: înălțarea autorității peste toate puterile și autoritățile lumești. Sămn dar, că Papii au fost totdeauna umiliți ca persoane au reprezentat însă o putere supraomenească care i'a înălțat în puterea oficiului suprem.

Trei zile, — cât am petrecut în Velehrad, am fost frapat de bunătatea și amabilitatea Metropolitului din Lemberg, — care pentru toți avea o vorbă dulce, prietenească și părintească, am avut onoarea

să schimb cuvinte cu teologi savanți și să simt neînsămănătatea mea în lumea mare de idei, în sfârșit am ajuns din parte-mi la concluziunea că nu discuții nesfârșite vor pune la cale unirea bisericilor, ci cunoașterea împrumutată. Să ne cunoaștem împrumutat și să fim cu bunăvoință unul față de altul, atunci nu va fi departe timpul unei turme și unui singur păstor.

Dr. Iuliu Florian.

Orientalii la congresul din Velehrad.

Când, după călătoria lungă și monotona, mai ales pe șesurile Moraviei în sus, am ajuns la gara ultimă și am luat trenul să mă ducă la Velehrad, ca să mai omor vremea cu ceva, am început a întreba dela birjar una alta cu privire la locurile, pe unde, mergem și la cele ce ne așteaptă. Birjarul vorbea tare bucuros și mi-a spus, că zilele acelea a mai dus mulți domni, chiar și dame, la Velehrad. Și cum nu ne înțelegem bine, fiind el boem, iar eu neamț la vorbă, — mai mult cu arătarea bărbii, decât cu graiul l-am întrebat: sunt și orientali acolo? »Oh ja, viel,« îmi răspunde el arătând barba până în pept!

De fapt la Velehrad am fost mulți preoți cu barbă. Cu toate, că ruteni din Galiția se rad, deci nu sunt socotiți aici. Numai Mitropolitul lor, contele Șeptițchi face excepție, căci de o vreme încoace poartă barbă. Aceasta n'am știut-o eu, și cum I. P. Sa nu poartă nici un insigniu extern al demnității, modestia mea cum am ajuns la congres, m'am îndreptat către cel mai înalt, pe care l-am văzut cu barbă.

Altcum barba nu e criteriu sigur al ritului. Ea are însămnătate mai mult geografică. O poartă toți preoții din orient, fie latini, uniți sau neuniți. Iar eu când vreau să vorbesc despre »orientali la congresul din Velehrad«, înțeleg credința orientală, întrucât se deosebește de cea apuseană, adică pe *frații neuniți*. Despre aceia, cari au luat parte dintre ei la congresul unionist, despre purtarea lor de acolo și despre însămnătatea participării lor pentru viitor — despre aceștea vreau să fac o mică creștătură în cele următoare.

Înainte de toate înse, ca să judecăm drept, trebuie să ne dăm samă de unele lucruri cu privire *natura congreselor din Velehrad*. S'ar înșela foarte acela, care și-ar închipui acestea ca la »sinodul din

Florența, « unde se adună oficios reprezentanții ambelor biserici, trimiși din toate părțile, dezbăt direct modalitățile sau condițiunile Sf. uniri, formează și iscălesc câteva puncturi, și cu acea »causa finita.« Congresele din Velehrad sunt conveniri cu totul private, în ce privește efectele juridice pentru Biserică ale isprăvirilor lor; private, chiar și dacă auzim, că cutare și cutare episcop și-a trimis reprezentantul său. Scopul lor e numai deșteptarea interesului, dezbaterea problemelor, pregătirea terenului pe cale doctrinară și socială. După aceea, după 10, 20, fie chiar și 50, 100 congrese de Velehrad, ar urma sinoadele dela Florența cu toată importanța lor! Deci să nu înțelegem rău congresele din Velehrad; să nu așteptăm lucruri, cari nu se țin de ele; să nu le judecăm sinistru, dacă ni-se prezintă altcum, decât cum ni-le închipuiam!

Bine a zis într'un toast Mitropolitul Șeptițchi: de 800 ani s'a născut dezbinarea între biserici, e destul, dacă noi în 200 ani le unim iară!

Primul congres din Velehrad' acum 3 ani, a fost în cerc cu mult mai restrins și cercetat aproape numai de inițiatori, toți catolici, latini și greci deopotrivă. La al doilea congres, cel de acum, aflăm între participanți deja și persoane marcante dintre frații gr. orientali, cum a fost prepozitul Maltzew din Berlin și — eu o spun aici — un necunoscut profesor și redactor din Petersburg. Deja *faptul, că s'au aflat și între frații gr. orientali oameni* — nu zic, doritori ai unirii, căci de acestia sunt mulți, ci — cari să se *manifesteze ca atari și să iee parte la lucrări concrete spre scopul acesta, împreună cu catolicii și la inițiativa lor*: asta e un câștig aproape ueașteptat, de preț nespus pentru acela, care știe, cât de gingașe sunt lucrurile acestea și cu câte prejudeții trebuie să te lupți până pășești pe arenă!! Și ce e și mai mult: nu după străduințe de zece ani, ci în decursul alor 2 ani, deja la al 2-lea congres s'a ajuns la câștigul acesta. Aici vedem cum după o lungă noapte întunecoasă, se revarsă zorile unui viitor mai senin, cu ceriul limpede zimbitor. »Luminează-te, luminează-te noule Ierusalime,« ne vine să exclamăm cu prorocul.

Astfel judecând lucrul, e prima bucurie ce o simțim când auzim, că au fost și *orientali* la congresul din Velehrad!

Al doilea grad al bucuriei ni-l face vestea, că a fost de față un oriental nu mai mic, ca *părintele Maltzev* din Berlin. Au mai fost și alții, între cari, cum spusei mai la deal, o distinsă persoană din Petersburg, dar deocamdată numai de rolul păr. Maltzew vom să ne ocupăm. Vom simți al treilea grad al bucuriei, când vom vedea *chiar purtarea minunată* a păr. Maltzew la acea adunare.

Părintele Matzew e unul dintre cei mai mari învățați de azi ai bisericii ortodoxe rusești. A scris o mulțime de opuri liturgice și apologetice, ca liturgist se bucură de o vază deosebită și înaintea teologilor apuseni. Era în legături strânse cu părintele Nilles, iezuitul din Innsbruck; din incidentul morții lui a trimis corpului profesorului din Innsbruck o scrisoare plină de spiritul dragostii frățești (am publicat-o în »Răvașul« nr. 17—18. 1907). Pentru personalitatea sa deosebită, guvernul rusesc l'a pus de paroh suprem în Berlin, ca să aibă un reprezentant vrednic în capitala Germaniei; cred că din aceleași considerații a fost decorat și de Regele României cu ocaziunea expoziției.

Când am ajuns la congres, mi-a atras atențiunea o figură'naltă, corpolentă, cu față blândă, serioasă, cu păr blond și haină largă, vineție. Am întrebat cine-i? mi s'a răspuns, e părintele Maltzew din Berlin! De atunci atenția mea era nedespărțită de el.

La toate prilejurile, ori unde ne aflam, priveam la păr. Maltzew, căutam, ce face el. A fost procesiune religioasă dela Capela S. Ciril și Metodie, în biserica cea mare, acolo s'a ținut predică și rugăciuni: păr. Maltzew a luat parte și cu evlavie asculta. În convorbirile private, la masă, era pretinos, sta de vorbă cu toți, vorbea bucuros latinește, cu toate că un preot ortodox nu e așa deprins cu limba aceea, ca un catolic. În seria disertațiilor, primul loc i-s'a dat lui. A diserat din branșa studiilor sale, despre o chestie liturgică. Chestia epiclezei e una dintre cele mai anevoioase pentru a se înțelege asupra ei teologii orientali cu cei apuseni. Maltzew cu profundele-i cunoștințe istorice-liturgice a desfășurat chestia în modul, care se cuvine doritorului de a împăciui diferențele între cele 2 partide. A fost aplaudat și felicitat din toate părțile. El modest și-a ocupat locul și o aplaudat el la rândul său, tuturor diseranților catolici, cari au urmat. La fiecare conferințe îl vedeai ascultând liniștit, aprobând din cap sau meditănd asupra vreunui pasaj; câte o dată cugetai, că s'a zis prea mult din partea respectivului catolic, mai la vale vom vedea, că nici un catolic nu ar fi cutezat a pretinde atâta, cât a pretins părintele Maltzew.

S'a format, între altele, o secție pentru chestiile bisericii orientale. În ședința din urmă a acestei secții a ținut păr. Maltzew o cuvântare pe care n-o înțelegeam, căci era în limba slavă; vedeam înse, cum fața-i blândă se rumenește, glasul îi devine tot mai însuflețit, entuziasmul ascultătorilor crește și în sfârșit strigăte și aplauze frenetice primesc cuvintele părintelui, iar Metropolitul unit de Lemberg se scoală și de 3 ori îmbrățeșează pe vorbitor... Apoi acelaș Metropolit ni-a explicat în limba latină, cum a vorbit Părintele ortodox despre dragostea și stima cu care ar trebui să fim unii față de alții, despre lipsa bunei înțelegeri

între noi, cum ar trebui să ne distingem unii pe alții cu faptele externe ale carității; să ne cinstim uni altora așezămintele, cultul bisericesc. O vorbire a fost aceasta, vrednică de a fi însemnată în istoria bisericească universală!

Iată purtarea de model a păr. Maltzew.

Se vorbise, că vor veni un număr mai mare de ortodoxi din Rusia, se luase în plan și conferința unui profesor din Petersburg; cumcă nu au venit am regretat, dar am rămas pe deplin mulțămiiți de prezența păr. Maltzew, care a făcut destul pentru congresul din anul acesta. De început mai ales e destul. Dacă în proporția aceasta va crește interesul pentru congresele din Velehrad, atunci curând va crește importanța aceloră; atunci se vor putea asemena cu grăunțul de muștar din Evanghelie, care din vlăstar mic se face copac mare. Toate ideile, n manifestația lor concretă, au lipsă de o dezvoltare îndelungată, așa și ideia unirii bisericilor, numai să nu ne perdem răbdarea și să ne rugăm cătră Domnul, »unirea credinții și împărtășirea Spiritului Sfânt cerând« ...

Cu proximă ocazie să ne vedem și noi românii orientali, la Velehrad.

BCU Cluj / Central University Library Cluj B.

NOAPTEA

Lacul doarme legănat
În argint de stele
Luna varsă mir curat
Peste floricele.

În a stelelor clipiri
Doarme lunca-’n floare
Adorm fluturi blânzișori,
Lângă lacrămioare.

Cu un glas duios sonor
Filomela cântă
Fluerul suspinător
Varsă jale sfântă.

Adormit e blândul crâng
Plopii dorm în noapte
Sălcile triste plâng
În a frunzei șoapte.

În micuțul cuib de flori
În a lunei rază
Adorm blânzii puișori
În a mamei pază.

Oeana nopții în clipiri
Varsă mir de rouă
Peste taina mutei firi
Alinare nouă.

SANDU BUJOR.

LA SINAIA

— O zi de călătorie. —

leşim grăbiți din odăița curățică a hotelului «Predeal», care ne-a fost adăpostul de noapte în Braşov şi ne îndreptăm în spre gară.

Sus pe cer se sting una după alta stelele, ca ochii unor muri-bunzi...

În curând ne scoatem şi biletele. De acum, nerăbdători aşteptăm numai să urcăm şi să plecăm acolo unde de mult ne mână gândul şi dorul.

În tren lume din lume. Afară de obicinuita mulțime pestriță mai călătoresc cu trenul nostru şi o seamă de turişti porniți din Braşovul acesta, adormit, acum, în pacea adâncă binefăcătoare a acestei nopți senine de vară, la poalele bătrânei Tâmpa şi a celorlalți munți din apropiere cari singuri de mai veghează doară la ceasurile acestea înaintate din noapte...

În sfârşit se pune şi trenul în mişcare. Braşovul cu minunata lui vedere generală rămâne în urmă, tot mai în urmă, în paza munților străjeri... Ci, dacă pierdem din zare priveliştea aceasta, altele, mai frumoase şi mai încântătoare se îmbie ochilor noştri uimiți: Şireagul acela de munți înalți şi fioroşi în frumseţea lor sălbatică, pe cari îi traversează trenul în urcuş anevoios, desvălindu-ne la tot pasul noi şi noi podoabe şi măreții, ne părea o feerică panoramă divină pe care Dumnezeu însuşi o deschis-o privirii noastre extasiate pentru înălțarea sufletelor noastre... Şi munții aceştia răpitori de frumoşi sunt munții noştri româneşti! Să poată da glas stâncile lor încremenite de veacuri sau să poată povesti codri lor seculari, câte n'ar avea să ne spună ei despre trecutul nostru la a cărui scurgere înceată ne-schimbați au şi adăstat!

Voi, munților mândri, moşnegi cununați
Cu stelele bolții albastre,
În leagănul vostru de codri şi stânci
Dorm toate poveştile noastre.
Alături de şoimii cu ochii aprinşi,
Din tainica voastră dumbravă,
Se 'nalță 'ndrăznește 'n lumina din cer
Şi visele noastre de slavă.

Metropolitul dela Sibiu: IOAN MEȚIANU

Metropolitul dela Blaj: Dr. VICTOR MIHALYI de APȘA

Confundați în astfel de reverii sfinte nici nu luăm seama cum dispar în urma noastră stațiile mai mărunte. — Când ne trezim, avem la dreapta noastră minunata așezare a Predealului românesc, cu case albe, frumoase, infipte puternic ca niște cuiburi de vulturi pe podeiul acesta care e de sigur punctul cel mai înalt al Țării. De aici, din coapsele acestor jgheaburi țâșnesc mai multe izvoare cari împreunându-se mai în jos toate într'o alvie, alcătuiesc valea Prahovii, — vestita vale a Prahovii.

În vreme ce mai luăm noi seama la una-alta, locomotiva se opintește din greu să urce și cel din urmă piept de piatră pe care i-l pun în cale munții. Văzându-se în sfârșit scăpată și de această greutate scoate un fluierat prelung în semn de biruință . . .

Și acum suntem în gara Predealului, — cea dintâiu stație românească ce am văzut. O clădire mare impunătoare care furnică de lume românească și răsună de graiu românesc. Pe toate fațadele, la toate intrările ne vorbesc mângăietoare inscripțiile românești supt cari stau pitite aci iuscripțiile și avisurile și ungurește. De asupra plutește mândru în văduh tricolorul român . . . Cutremurați de un fior de tainică fericire ne închinăm cucernici simbolului sfânt . . . Zorile țării tocmai împânziau cerul și crestele munților în strălucire de purpură păreau a simboliza și ele viitoarea mării, nu a Împăratului Zilei, ci a Neamului nostru românesc . . .

* * *

Trecem cu desgust prin controlul stăpânirii ungurești care caută nod în papură numai ca să ne împiedece trecerea. Dar stăruința noastră nu vrea să cunoască stovile și opreliști . . . În elanul nostru de însuflețire nu ne putem reține de a nu da de știre și celor de acasă că noi ne aflăm deja «dincolo» . . .

Nu peste mult urcăm trenul românesc. Compartimente elegante cu divane frumoase îmbrăcate în catifea verde—surie care prinde așa de bine. O hartă precisă a tuturor căilor ferate române și un regulament în trei limbi (românește, nemțește și franțuzește) al direcțiunii generale a acelorăși căi fac pasagerilor în fieștecare compartiment serviciile cele mai utile. Totul în sfârșit e atât de altmintrelea aici!

Un scurt dar unergic «gata», secundat de fluieratul prelung și răgușit al mașinei și trenul se pune așa de fin și de lin în mișcare, încât abea îți poți da seama: dacă stă sau se mișcă. — Noi obicinuiți cu smânciturile trenurilor ungurești și cu purtările nu tocmai cavalerești ale impiegaților rămânem încântați și de mărunțișurile acestora

— în sine fără de însămnătate, dar totuși destul de caracteristice pentru cultura celor două țeri — și nu știm: dacă e vis sau realitate.

Trenul coboară zorit acuma pe șoseaua șerpuitoare. Prahova, stăpână pe aceste țărâmurile îl face mereu să-și schimbe direcția, după cum vrea ea să-și mâne minunata ei apă cristalină.

Șireagul de munți ne împresoară, și de partea aceasta, înalți impunători, nesfârșiți în înălțurile lor prelungite...

Deasupra tuturor tronează culmile pleșuve ale Buceciului de subțiorile căruia abia s'a putut anina câte un covoraș de mușchi și licheni, îmbrumutând, astfel ceva vieață și verdeață stâncăriilor goale. Pălcurile de brazi încep numai binișor mai la vale.

Într-aceea lăsăm Azuga și Buștenii, — stații mai mititele e drept, dar de o eleganță, aș putea zice chiar de un loc surpi. zător. Coșurile fabricii de bere din Azuga dau sătulețului aspectul unui târgușor.

Urmează Sinaia, — strălucita «urbe» de vile clădite aci în regiunea asta climaterică escelentă a nesfârșiților codri de brad; Sinaia, înspre care au fost ațintite zilele acestea toate privirile din prilejul înaltei vizite ce moștenitorul nostru de tron a făcut-o casei domniitoare române.

Ne face impresia unui oraș minunat, nou răsărit, ca în povești, prin vraja de miri cărei puteri miraculoasă, pe plaiurile acestea romantice. Vile și castele cochete ne încântă pretutindenea ochiul. Și e într-adevăr așa. Aparența de data aceasta nu ne înșală. — Înainte numai cu 200 de ani locurile acestea erau pustii și selbatice cu desăvârșire, când eată că un schivnic bătrân vine să săhăstriască pe plaiurile acestea. O arătare cerească-i împărtășește într'un vis curiosului părinte voința Cerului: precum ca să se dureze aci pe înălțimile acestea — departe de lume aproape de Dumnezeu — un lăcaș sfânt de rugăciune. În curând se găsește și ctitorul marinimos (prințul Cantacuzino) care o zidește și înzestrează. Și a rămas astfel multă vreme mănăstirea aceasta, numită așa după numele biblicului munte «Sinai» stingheră, cercetată doar din când în când — pe la hramuri mai cu seamă — din cetele credincioșilor din împrejurime sau de pasul rar al călătorilor, — până când, venind în cele din urmă Vodă Carol I. în Țară, se abătu odată în părțile aceste, și îndrăgindu-le de frumoase ce-s, a hotărât într-o clipă fericită să-și facă aci reședința sa de vară. Zis și făcut. Și eată c'a răsărit dintr'odată, la voința lui, orașul acesta minunat care e podoabă a Țării și mândria ei cea mai aleasă înaintea străinilor... Eată ca într-adevăr «omul sfințește locul»!

Urcăm sus, tot mai în sus. Pe-o promenadă ce coboară de-a stânga șoselei principale vedem expuse țesături țerânești, covoare

mai ales și mese, unele foarte frumoase ca să le cumpere boierimea asta dornică de frumseți.

Suim la mănăstire. Pe-o poartă mare intrăm în curtea cea largă a mănăstirii. La mijloc biserica zidită în stil bizantin, de jur împrejur chiliile fraților cu admirabile instalații moderne. Călugării forfotesc incoace și încolo în lungile lor haine negre. Se începe utrenia; unul prinde a bate toaca purtându-o în jurul bisericii.

În biserică lume puțină și lumină și mai puțină. Pictura bizantină, firește și aceasta are un aspect așa de mohorât în paloarea luminii acesteia tainice. Și ne-a-m simți așa de bine, așa de ușurați sufletește în lăcașul acesta de rugăciune, dacă nu ne-ar supăra provocările, cari se răstesc la noi de pe toți părții, ca să nu vorbim sub decursul st. slujbe, ca și cum noi am ignora cerința aceasta cea mai elementară a oricărei evlavii și religiosități!

Mergem de acici puțin mai în sus la castelul Peleş, care e într'adevăr de-o regală frumusețe, atât prin structura lui maiestooasă, cât și mai ales prin *posiția* lui încântătoare: dominând, par'că, din înălțimile acestea suverane orașul întreg, țara întreagă. Mulți de admirație ne oprim îndelung în fața lui și ne încredințăm că e vrednic, la tot casul, de Augustii lui locuitori și de poporul care l'a ridicat. N'are bine înțeles, dimensiunile uriașe ale palatului regal din Buda, de pildă, (las că așa ceva ar fi și cu neputință la un asemenea loc) dar are ceva mult mai prețios decât acela, are o înfățișare neasemanat mai cuceritoare! În deosebi turnulețul acela suleget, în care termină castelul și care are infipt întrânsul tricolorul face o impresie de nedescris.

De odată un trâmbițat prelung infioară liniștea solemnă, care stăpânește înălțimile acestea solitare. E automobilul regal, care duce pe regina și pe viitoarea regină cu cuconii la biserică. Ca din pământ izvorește la glasul trâmbiței un pluton de vânători, care se postează în atitudinea de salut. Și liniștea solemnă, turburată pe-o clipă, își reia earăși stăpânirea ei de mai înainte.

Coborâm acum egale la vale din regiunile acestea sublime în liniștea și frumsețea lor Dumnezească, pe cari gureșul Peleş de le mai conturbă doară cu poveștile lui minunate ce le spune la arbori și stânci, în absența Augustei scriitoare...

* * *

Mai în spre seară ieșim earăși nițel prin parcul extraordinar de curat și de frumos. — Ce splendidă-i Sinaia acuma în bogata ei iluminăție! O priveliște mai feerică nici în basme nu se poate

închipul! — Să învie bătrânul schivnic, care înaintea numai cu 200 ani avuse aici arătarea aceea cerească, cred că și-ar vedea visul cu ochii.

9/IX — 1909

I. G.

SCRIITORI ȘI SERIERI

«Tălmăciri» de Iosif și «Poesii» de Ecaterina Pitiș.

În timpul din urmă o mulțime de noutăți literare au inundat redacțiile. Harnicele noastre institute de editură (Minerva, Socecu, Alcalay emulează par'că în această acțiune nobilă și folositoare. Noi ne facem datoria de modești cronicari literari luând act de fieștecăre în parte:

DL. Șt. O. Iosif, poetul simțirilor delicate, care a dovedit cu prisosință și până acuma, că înțelege a reda în românește orice subtilitate de idei și sentimente (citez numai volumele dsale de poezii traduse în tovărășie cu dl *Anghel* din *H. Ibsen* sau din *P. Verlain*) își adună într'un volum nou de 254 pag. 8° o sumă de noi »tălmăciri« — cum își numește dsa de astă dată traducerile — după poeții cei mai mari ai literaturii universale: *Carmen Sylva*, dela care ne dă vre-o nouă tălmăciri; *Lucien Bazin*, cunoscutul poet francez și mare filoromân, care a dat o splendidă expresiune admirațiunei sale profunde față de Eminescu al nostru și prin aceasta față de neamul nostru întreg, într'un imn pe care dsa l'a tradus acum când cu comemorarea lui Eminescu; *Bürger* (Lenore); *Goethe*; *Schiller*; *Carducci*; apoi după favoritul dsale *Heine*, al cărui faimos »Buch der Lieder« l'a tradus în întregime; *Lenau*; *Uhland*; *Hölderlin*; *Gottfried Keller*; *G. Falke*; *Meerheimb*; *Petőfi* pe care dsa dela București îl »tălmăcește« cu mai mult noroc decât poeții noștri de aici; *Roncinni*, *Longfellow*, etc. etc. Drept model ne luăm voie a cita următoarea »tălmăcire« care e după *Roncinni*:

Cântă marea, uriașa mare:

»Mare-s eu, și nimeni nu mă 'nvinge!

Tot pământul, cât îl vezi de mare,

Brațul meu puternic îl încinge«.

Cântă cerul cel albastru: »N'are
 Margini largu 'mpărăţiei mele!
 Eu cuprind pământ şi mare 'n vălu-mi
 De mătase presărat cu stele«.

Cântă mica inimă: »Mai mare
 Sunt ca voi, cari vă cercaţi mărirea,
 Căci în mine iadul stă şi raiul
 Cu iubirea, — şi Dumnezeuirea!«

Dşoara Ecaterina Pitiş dela Braşov, care de câţiva ani tipăreşte versuri bune prin revistele şi jurnalele mai de seamă din Țară şi dela noi, scoate întâiul său volum de »*Poezii*« în aceeaşi editură a »Minervei« caşi dl Şt. O. Iosif.

În buchetul acesta mândru de floricele alese, pe care ni-l prezintă dşoara Pitiş, a izbutit să-şi pună o parte din sufletul său curat şi dornic de iubire.

Vreţi să ştiţi povestea duioasă a acestui suflet? Ascultaţi-o cum şi-o spune ea însaşi în chemarea la iubire ce-o face alesului inimei sale:

— O! lasă scrisul p'altădat'
 Şi cărţile 'nvechite,
 Şi vin' la geamul încărcat
 De ramuri înflorite:
 Acum e timpul de iubit,
 De vis şi dor nemărginit —
 Cu griji şi gânduri s'a sfârşit,
 Iubite!

Începi la lună a privi,
 La stele şi la astri;
 În ele 'nvaţă a ceti
 Şi 'n ochi adânci albastri;
 În fundul lor e-un ce ascuns,
 Un farmec dulce, nepătruns,
 Ce mulţi aflându-l au ajuns
 Sihastri.

Şi vino 'n codru. — Vântu 'n fagi,
 Când stele ard pe creşte,
 Înşiră sufletelor dragi
 O tainică poveste.

Au ascultat-o mii şi mii —
 Ascult'o, ca şi tu s'o ştii,
 Şi fericit de vrei să fii,

Iubeşte!

Iubire, flori şi primăveri
 Nu-s date pe vecie.
 Ce-ţi pasă astăzi ce-a fost eri
 Şi mâne ce-o să fie?
 Pe-acelaşi drum ţi-e scris să treci
 De eşti voios şi îţi petreci,
 Sau stai cu inima în veci

Pustie.

Odată toate s'or sfârşi,
 Cu scris şi cărţi s'o trece;
 Şi primăveri vor înflori
 Şi alţii vor petrece.
 Străini, ce astăzi nu te ştiu,
 Atunci s'or strânge la sicriu,
 Apoi vei rămânea pustiu

Şi rece.

Vor pune flori de-asupra ta;
 Frumos ţi-o fi mormântul,
 Dar vremuri reci le va usca
 Şi arşiţa şi vântul;
 Încet, încet se vor rări
 Coroane, lacrimi şi făclii
 Şi tot atât de greu ţi-a fi

Pământul.

Încă şi mai pronunţat şi mai viu apare dorul acesta de iubire în
 poezia »Cât aş da«

Să văd merii, să văd prunii
 Şi cireşii toţi în floare,
 Şi odaia să se umple
 De miresme 'mbătătoare.
 Să n'am pace la fereastră,
 Nici la sobă, nici la masă,
 S'arunc carte, s'arunc totul
 Şi să fug afar' din casă.

Și să ies în pragul porții,
 Și s'aștept să vie dragul, —
 Doamne, cât aș da acum
 Să-l zăresc, că trece pragul!

Dar dragul dorit nu se arată. — De-aici, de sine înțeles, urmează că fata aceasta mistuită de văpaia unui dor așa de puternic prinde a se ofili „a se stânge“, cum zice ea în cuvintele de mângâiere pe care le adresează „Mamei“ sale în durerate:

Și plâng în taină ochii tăi
 Văzându-o cum se stânge,
 Și simți în grabnice bătăi
 Cum inima-ți se frânge.

Și nu mai știi de căpătai
 Și nu mai știi ce-i somnul
 În pacea nopților rămâi
 Rugându-te la Domnul,

Cerșind cu lacrimi de foc
 Norocul ei într'una, —
 Tu nu 'nțelegi, c'al ei noroc
 S'a dus pe totdeauna.

Tot asemenea de sine se înțelege, că în astfel de clipe grele, când nu mai poate suporta povara traiului stingher, neștiind ce să se facă, îi vine «să se ducă 'n lume»:

Și m'aș duce mamă 'n lume,
 S'o cutrier toată, toată
 Cât de lungă-i și de lată,
 Și uitării să fiu dată,
 Să-mi pierd urmă, să-mi pierd nume. —

Ba uneori când sbuciumul desnădejdiei o frământă și mai cumplit, gândul i-se întunecă și mai tare și nu-i mai rămâne decât să-și dorească moartea, — unica izbăvitoare sigură de tot chinul lumii acesteia.

*Las' că vine vremea, vine — zice poeta bunicei sale
 care doarme «În cimitir»*

Când pe veci nu m'oiu mai duce.

*Amândouă
 Vom dormi aici uitate;
 Flori din ramuri scuturate,
 Dulce, blând o să ne ploauă.*

Aceasta-i povestea iubirii acestui suflet delicat şi curat de femei, după cum se desface ea din versurile în cari a fost turnată. Am refăcut-o cu propriile ei cuvinte; de ce n'am crede deci în sinceritatea lor, mai ales când ea însăşi ne asigură despre aceasta într'unul din sonete:

La geamul meu pe-o ramură în floare
 Venit-a 'n sbor să cânte-o ciocârlie,
 Pierl apoi uşoară şi sglobie
 Prin ploaia caldă-a razelor de soare.
 Pe urma ei canaru 'n colivie
 Se uită dus bătând din aripioare
 Şi 'ntr'un târziu din strâmta închisoare
 Vibrează lin o tristă melodie
 Eu stau privind la el, ca la un frate,
 Şi drag mi-e, drag, că şi el ca şi mine,
 Prin cânturi dulci şi triste şi curate
 Durerea lui încearcă să-şi aline.

I. G.

În clasa cultă.

— Nuvele de I. Agârbiceanu. Vălenii de Munte 1909. Preţul lei 1'80. —

DI I. Agârbiceanu, şi-a adunat în volum, sub titlul «În clasa cultă», o parte de nuvelele apărute în revistele dela noi şi de dincolo. De mult n'a apărut carte, care să aibă pentru noi, Ardelenii, importanţa, pe care o are cartea aceasta. Dacă puternicile poezii ale lui Goga, cuprind cea mai desăvârşită expresie artistică a lacrimilor, luptelor şi frământărilor sufletului nostru, nuvelele acestea ale lui Agârbiceanu sunt fotografia — ce e drept în colori cam negre — a unei părţi a societăţii româneşti de dincoace, a «inteliginţei». Însămănătatea volumului creşte prin faptul, că ne face să putem privi adânc în sufletul autorului, să-i cunoaştem în mare măsură convingerile şi ideile, cari le are despre societatea noastră.

De viața dela țară, pe care ne-a descris-o în volumul prim de nuvele și în multe schițe apărute în „Viața românească“, „Neamul românesc“, „Ramuri“, „Luceafărul“ și în foiletonul „Unirei“, Agârbițeanu se aproprie cu sufletul plin de dragoste, de milă și compătimire; se cutremură când vede atâta sărăcie în modestele căsuțe cu coperișul de paie, atâta durere și năcaz întipărit pe fețele aspre bătute de vânt și arse de soare și atâtea zeci și sute de mii rătăcind în întunerecul grozav al neculturei «părăsiți de lumea toată, părăsiți și de noroc».

Lucrurile se schimbă însă când e vorba de clasa cultă. Aici autorul nu află nimic bun. Bărbați, femei, bătrâni, tineri toți sunt răi, egoiști, certăreți, oameni fără ideal și fără Dumnezeu. Povestea tuturor e aceeași. Uite-l pe «domnul» de azi ca student la universitate. E trândav și ambițios, fără altă țință, decât să treacă ușor prin lume (Iuliu Popescu), sau priviți-l ca candidat de avocat (Petrul Iuga), fanfaron și obrasnic vorbind cu durere prefăcută de suferințele poporului dela sate și cu dispreț despre preoțime și dascălime, contra cărora scrie vehemente articole de ziare, sau ca om însurat, cu puterile stoarse, nefericindu-și nevasta, un suflet de-o curățanie extraordinară, pe care a luat-o pentru avere (Crețu) sau mai târziu, când ca avocat deja bătrân n'are alt ideal decât punga plină, când închis în cetățuia egoismului său nemernic improașcă cu noroiu în dreapta și stânga și când întreaga-i activitate se reduce la jocul de cărți în casină și la certe și calomnii.

Nici femeile nu sunt mai bune. Ambițioase, luxoase, certărețe ca fete, având un singur gând: să se mărite bine și apoi să trăiască viața așa cum a învățat în casa părințească (dna Muntean se plimbă sara cu străini, la braț). Și deci nu ne mirăm, când vedem pe Valeria, soția lui Barbu, bătându-și joc de soacra sa, o femeie bătrână, simplă dela sat, sau pe Ana părăsindu-și bărbatul, ca să trăiască cu un altul sau pe Eleonora înșelând pe N. Marcu, care cade în beție ruinându-se.

Toți plutesc în mocirla unui cinism revoltător, neputându-se ridica la înălțimea, de unde să guste aerul sănătos al idealismului. Singur profesorul Brătianu, feciorul unui mic funcționar de judecătorie din «Dșoara Linuța» s'ar părea, că face excepție, însă și el în curând devine ca un «câne plouat, care se sburdă și el în lumina unei veri, iar apoi toamna răzbit de apa, de care se putea scutura, începe să privească bolnav și prinde a se gudura la ușa bordeiului (pag. 144).

În mijlocul acestei societăți putrede aflăm și firi idealiste, firi de «nebuni sfinți» cum îi numește autorul (pag. 123), cu alte păreri despre lume și viață și cu alt ideal. Astfel sunt d. p. Ilie Barbu (din «În clasa cultă») și Crainic (din «Nepotriviri»). Ilie Barbu, fecior de țeran, după ce absolvă gimnasiul, ajunge la universitate în capitală, unde

trăiește vre-o doi ani de zile retras, o viață miserabilă, muncind cu răbdarea și însuflețirea unui apostol. Ajunge apoi scriitor la avocatul Munteanu, într'un oraș din provincie cu inteligență multă românească. Aci cugeta, că «poate să aibă o locuință caldă iarna, se poate să aibă un șef, care să'l iubiască ca pe un copil al său. De câte ori auzise el vorbele calde, sincere de îmbărbătare ale unuia sau altuia dintre avocații români despre tinerețea, care-i viitorul națiunii! De câte ori a citit despre existența astor fel de suflete nobile, ce apără interesele neamului! (pag. 9) «Și ca un copil Barbu se cugeta voios cum va putea zice de-acîncolo: domnule Munteanu, în locul atîtor nume străine în în cari își rupea limba până acum».

Urmărind pe Barbu în orașul acesta întreagă viața societății noastre culte ni se desfășură înaintea ochilor ca într'un caleidoscop. Ilusiile lui Barbu se spulberă una câte una în fața realității. La casină «veniau domni bătrâni, plini de autoritate, gravi în tot mersul și ținuta lor, își puneau pălăria fără să arunce un ochiu la foile de pe masă și treceau în odaia cealaltă. Câțiva avocați și medici mai în vrastă își aveau aci masa lor de cărți. Celea «treizeci și două» începeau să lunece și să se izbească de postavul verde. Veniau apoi domni mai tineri, cari «chibițau» la cei ce se joacă ori răsucindu-și c'o mână mustața se alegeau câte doi, câte trei, în vreun colț și începeau să-și vorbească tainic ca și când ar fi fost vorba de vreun păcat. Dar erau și dintre aceștia unii, cari îngrabă își făceau rost de-o măsută și de-o păreche de cărți și o ceată de chibiți se adunau în jurul acestora» (pag. 20). «Și gândurile lui, intraripatele lui gânduri când a intrat mai întâi în casină trebuiau să se coboare din înălțimea la care s'au ridicat» (pag. 24). Cunosând în curând familia șefului și desgustat până în adâncul sufletului se mulțamește de scris în cancelaria dlui Muntean. Acum «i-se arătau în altă lumină oamenii aceia, pe cari el îi credea desbrăcați de ori ce patimă. Petrecerile cunoscutilor, colindările căpăilor hămesiți, cum îi venia să le zică, dar mai ales purtarea acelor inteligenți străini, cu cari avuse daraveri până a stat la universitate întăriau tot mai mult lumina aceasta nouă. Dar atunci avea un punct de razim și Barbu rămânea tare: tinerii aceia încă n'au ajuns la minte, ear cei cu minte, cari se arătau așa răi față de el n'au fost de nația lui. Nesimțit altcum vor înțelege ai nostri ce însemnează a avea o cultură, a te ținea de lumea cultă. Dar razimul acesta se surpase acum în inima lui Barbu și i-se păru ca și cum s'ar fi pierdut toată țința, toată fericirea vieții lui. Adecă pentru aceea să te trudești mîncându-ți sănătatea — jumătate din viața ta, să ajungi între astfel de oameni, a căror cea dintâi grije e să înne-

grească pe vecinul său? Pentru aceea se cheltueşte atâta putere de ban' cu educaţia ca într'un oraş, unde e destulă lume cultă românească să treacă un an şi să nu ştie nime, că trăeşte acolo aceea lume cultă; să nu se aprindă odată focul sfânt al însufleţirii pentru durerile naţiei, din care am eşit cu toţii? Să nu fie vrednice de-o singură discuţie din partea celor, cari înţeleg chestiile, cari taie adânc în drepturile poporului nostru? Să fi ajuns cu învăţătura acolo, să-ţi preţuiască o doamnă preţul după haina, ce-ţi acopere lutul, şi să fie crescută şi domnişoara în chipul acesta? Cum se va mai strădui el să-şi termine drumul pentru a intra într'o astfel de viaţă? Puterea ce i-a întărit inima până acum, de unde o va lua?» (pag. 27—8).

Şi cu cât petrece mai mult în oraşul acesta cu atât cunoaşte mai bine păcatele şi slăbiciunile oamenilor, cari sunt lumina neamului Certe, cari durează luni de zile, pentru un concert, bătaia la casină între preoţi şi ceialalţi domni, şi apoi ear certe cu prilejul unui an nou când s'a jucat teatru. Acum însă Barbu le trece cu vederea şi-şi vede de trebile sale.

Absolvându-şi studiile se însoară luând o «şopărlă de domnişoară» fata unui medic (cultă deci şi asta), îşi deschide cancelaria, având de gând să «lucreze ca un binevoitor, ca un părinte încât să-şi lase un nume în lumea aceasta, că averea dacă o aduni de pe oameni tot să alege nimic de ea, dacă nu în copii, atunci în nepoţi ori stră-nepoţi». (pag. 31). În curând moare tatăl său, ear pe mumă-sa o duce la sine. Paginile 41—2 unde ni-se descrie sosirea bătrânei «slabă, şi perită şi cu cizmele grele», în curtea lui Barbu, convorbirea ei cu servitoarea şi soţia acestuia, e de toată frumseţa. Dispreţul, cu care primeşte Valeria pe mama bărbatului său, îl face pe acesta s'o părăsească şi astfel să sfârşeşte novela «În clasa cultă», în care se manifestă puternice calităţi de scriitor şi cunoscător al sufletului omenesc şi un ager spirit de observaţie printre atâtea banalităţi şi amănunte fără rost.

Crainic încă are aceiaşi construcţie sufletească ca şi Barbu şi Ana, nevasta lui, e tot un fel de Valeria.

E interesant, că toate caracterele acestea nobile sunt fii de ţăran sau crescute în atmosfera dela ţară. Barbu, Crainic şi Gheorghe Pascu (din «O inimă») sunt feciori de ţăran, «domnişoara Linuţa» e fata unui preot dela sat, ear Mărioara (din «Aproape de ofilire») e fata unui proprietar tot dela sat. O discuţie asupra întrebărei: îndreptăţit e pesimismul, cu care priveşte autorul clasa noastră cultă (cu excepţia celor ridicaţi din popor) ar trece peste cadrele acestui articol de simplă informaţie. Un lucru e evident fără nici o discuţie: celea descrisă de

autor ca petrecute în clasa cultă cuprind *purul adevăr*, nu însă *adevărul întreg*. Popescu, Iuga, Muntean, Valeria și Ana, sunt personaje reale, pe cari toți le cunoaștem din experiență proprie. Dar aceasta nu vrea să zică, că inteligența noastră e compusă *numai* din oameni ca cei descriși de autor. Și în clasa cultă aflăm bărbați idealști, lup-tători desinteresați, cu dragoste de neam și dragoste nefățărită față de țaran. Și în schimb, nu toți cei eșiți din popor sunt ca Barbu sau Crainic. Aceasta încă o știm din experiență și sunt sigur, că o știe și autorul.

Volumul acesta de nuvele nu s'a bucurat de primirea călduroasă, de care s'a bucurat volumul «Dela Țară», cu toate că în multe privință stăm în fața unui progres vădit. Scriitorul ne apare mai matur; atinge chestii mai delicate, mai grele; privește mai adânc în sufletul eroilor săi, dându-ne de multe ori pagini admirabile de observații psihologice; spiritul de observație e mai ager. Ici colo aflăm presărate descripții frumoase și contraste puternice, sguuitoare.

Multe însă din novele cuprinse în acest volum îți fac impresia că ar fi scrise prea în pripă. Nu-s destul de rotunzite și ciselate. Stilul adesea e prea prozaic, prea de toate zilele. Multe banalități și stări sufletești neverosimile. Tendința autorului ici-colo e prea vădită încât ni-se pare, că cetim niște articole din ziar.

În definitiv ni-se dă mult adevăr, dar mai puțină artă.

X.

TOAMNĂ . . .

Sfioșii pomi și-au scuturat
Și cea din urmă floare
Și cel din urmă fluturaș
Zbatând din aripi moare,

Și rândunelele-au sburat
Pribege'n țări streine
Lăsând în cuiburile mici
Durere și suspine.

Ear craiul codru părăsit.
Se zbuciumă suspină
Pe alte plaiuri i-s'a dus
Frumoasa lui regină . . .

Zădarnic stai plângând în prag
Și-n inima-ți sfioasă
Se ncheagă gingaș chipu-mi trist,
Măicuța mea duioasă.

Zădarnic azi cu doru-'n piept
Privești spre zări senine,
Depart e odorul tău
Pribeag prin țări streine.

SANDU BUJOR

REVISTA POLITICĂ

Pentru lege și limbă.

«Consistoriul metropolitan al bisericei noastre a luat hotărâre în ședința plenară, că **nu se abate** dela punctul de vedere, pe care a stat până acuma în chestia catechizării în școalele de stat, și se identifică cu părerile episcopatului bisericei gr.-ort. române din patrie, exprimate în remonstrațiunea înaintată guvernului prin Î. P. S. Sa **Ioan Mețianu**, încă la începutul anului acestuia, și publicată în numărul 87 al ziarului nostru.»

(«Telegr. Român» din Sibiu nr. 90 dela 4 Sept. n. a. c.)

«Conferința episcopească ținută în zilele 6 și 7 Septemvrie s'a ocupat de ordinul ministeriului de culte și instrucțiune publică referitor la limba de catechisare în școalele elementare de stat și a hotărât, că **perzistă** pe lângă cele desfășurate în memoriul înaintat ministeriului de culte în anul 1906, în care s'a cerut respectarea dreptului garantat bisericii și în legile statului, de a dispune liber în tot ce privește catechisarea elevilor dela toate institutele de învățământ de ori ce categorie. Memorialul acesta e publicat în Nr. 51—1908 al «Unirii»

(«Unirea» din Blaj Nr. 35 dela 11 Sept. 1909.)

Nenorocitul ordin, privitor la catechizație, al Ministerului de culte și instrucțiune publică, a căzut ca un trăsnet din sânin asupra sufletelor românești, și a deșteptat un fior de indignare pretutindenia la Români. Acest fapt stăpânește de luni de zile viața publică românească; nu zicem viața «politică», pentru că substratul chestiunii se ridică peste ceea ce numim de obicei politică, și taie adânc în fondul larg al culturai noastre, atingând deopotrivă de dureros și legea, și limba românească. Dacă acest ordin nu se va abandona, lăsând, ca și până acum, la deplină libertate dreptul de dispoziție al feliuritelor confesiuni, drept consacrat în sfânta evanghelie, ca și

în legislatura din 1868 a Țării, atunci pe lângă atâtea conflicte politice, vom mai avea și un conflict cultural, un adevărat «Kulturkampf».

Pentru durerea acestui trist prospect ne despăgubește însă atitudinea hotărâtă și demnă, bărbătească și solidară, pe care au luat-o toți Archiereii români, după care se va conforma, nu ne îndoim, întreg clerul românesc, fără deosebire de confesiune; pentru că micile escepții, ivite ici-colo, ca niște sporadice rătăcirii individuale, pe cari nu le ignorăm, nu fac decât să confirme regula, care nu poate fi decât una și bună: Preoții români vor ascultă întâi și întâi de Archiereii lor, cari represintă biserica. Ear cine «nu va ascultă de biserică, să-ți fie ție ca un păgân și vameș».

Și e într-o adevăr frumos tabloul public, ce ni-s'a dat, după nenorocitul ordin; să vezi cum toate privirile Românilor, din toate părțile, se îndreaptă, instinctiv, spre cele două foculare de cultură, centrele celor două Metropoli, spre Blaj și spre Sibiu; și să vezi, că în acest timp de grea cumpănă, din amândouă părțile acestea mari ale poporului nostru, — cari constituie întregul organismului nostru, și cari totuși sunt neștiutoare una de alta, și neînțelese între sine, — cu toate acestea, se manifestă aceeași atitudine, categorică și demnă; trebuie să simtă ori și cine, că este ceva mângăitor și înălțător în aceasta.

Cei doi Metropoliți ai Românilor, Capii venerabili ai celor două mari turme sufletești, — cu a căror chip ne place a ne ilustra numărul acesta al revistei — simțim, cum represintă, în mod superior, și mai viu ca totdeauna, cauza mare a poporului nostru, cauza legii și a limbii lui, cari nedespărțite vor trăi în totdeauna, sau vor pieri.

Limba și legea sunt cele mai scumpe comori ale poporului nostru. În ele se oglindează sufletul românesc. Dacă s'au întâmplat, în cursul timpului, încercări de a

schimba ceva într'una sau într'alta, s'a încercat totdeauna prin cinstirea deosebită, prin o menageare specială a a uneia din ele. Tendenţa culturei româneşti însă a fost, este şi va fi, de a stabili o perfectă şi definitivă armonie între aceste două manifestaţiuni sufleteşti, în aceşti «doi ochi într'o lumină», cu cari privim unul la altul, şi cu toţii la Dumnezeu. De aceea foarte puţin sau foarte rău ne cunosc aceia, care cred că pot să ne atingă *una* spre a slăbi şi pe *cealaltă*.

Reformaţiunea calvină ne a cinstit limba românească, cu gândul să ne schimbe legea. Dar noi am primit cărţile cele nouă şi ne-am ținut învățăturile legii noastre cele vechi. Am îndrăgit tiparul, dar ne-am păstrat altarul, cu tot farmecul sfânt ce-l împrejmuie. Am îndrăgit şi tipografiile dar ne-am păstrat liturgiile şi toate slujbele câte le-am învăţat din vechime.

Chiar şi unirea cu Roma, — prin care ne vorbia glasul uitat al Maicei, care ne-a născut — şi ne rechemă din depărtare unitatea străbună a creştinilor, — chiar şi aceasta s. unire s'a plămădit în inimile alor nostri numai la căldura dorului după o soarte mai bună a limbei româneşti, după o cinstire mai cuvenită a numelui românesc. Ori cât de puternic era în neamul nostru simţul unităţii tuturor creştinilor, şi ori cât suridea părinţilor nostri scutul puternic al Imperatului din Viena şi al Papei dela Roma, totuşi, trebuie să recunoaştem cu toţii, că şi acel act mare al unirei, care era şi o declaraţie preciză a vechei toleranţe româneşti, — neinfectată încă de ura aprinsă a grecilor, — nu s'a consolidat şi nu s'a întărit prin nimic aşa de mult, ca şi prin vaza şi cinstea ce se revărsa asupra limbei româneşti din aceasta *nouă* înfăptoşare a *vechei* legi româneşti. —

Aşa a fost în trecut şi aşa va fi, cât va vrea D-zeu să fim, şi în viitor. Cine nu ne cunoaşte aşa, acela nu ne cunoaşte de loc.

Amenințarea cu detragerea congruei și a onorarului, care nu face decât ca să lipsească de ori ce rest de frumseță acest gest de potentat, — dacă peste tot poate fi vorbă aci de vre-o frumseță, — arată și ea cât de șubrede sunt bazele acestui ordin. În schimb punctul de vedere al apărării noastre este solid și inexpugnabil. Evangelia și rațiunea sănătoasă, natura și legea pozitivă, e pe partea noastră, și nu poate exista for, cu respectul dreptului, care să nu ne dea noue dreptate.

De aceea lupta care s'a început — căci abia s'a declarat numai — e frumoasă. Desfășurarea ei va urma încet, de nu se va evita de pe acum printr'un act de înaltă prudență a guvernului; — dar desfășurarea va fi frumoasă și înălțătoare. Causa e sfântă și mare; de ea atârnă tot viitorul nostru.

Deci toată grigea cea lumească dela noi să o lăpădăm, și unul ca altul, dela opincă până la vlădică, la fel să gândim, la fel să procedăm și să stăm neclintiți. Dar să fim și cuminți. Nu cumva vreo nouă nesocotință să turbure mersul luptei, cum din nenorocire fusese turburată și compromisă toată lupta, așa de bine pornită, ce se pornise în contra legii școlare, care fu apoi brusc ciuntită prin nenorocita nesocotință dela 8 Aprilie 1907.

Pentru limbă și lege cu toții una să fim, cu o inimă și cu o simțire, ca *într'un gând*, să mărturisim!

Scrisoare din Bucovina.

IV.

Desbinări nouă. — Kol Nidre. — Consiliarul aulic Eusebie Popovici

Preaiubite și venerabile frate în Christos! Greu îți vine, să prinzi cu voie bună condeii în mână, când e vorba de stările politice din Bucovina. Se formase odinioară pe basa creștin-socială o împăcare atât de frumoasă între Românii Bucovineni. Plini de speranță priviam cu toții în viitor, ne bucuram, că peste curând va să resară și pentru noi un soare mai cald, când să vezi, iarăși a început satana să vâre zizanie

n mijlocul nostru. Trei dintre deputații noștri au părăsit unicul partid român creștin și în urma unor interese personale au format un partid cu totul nou, chiar cu o foaie, care predică, foc și fier, contra unui bărbat intact, cum e Dl. *Iancu Flondor*, șeful Românilor din Bucovina. Și ce să vezi: cetește numai foile jidovești și rusnece din țărișoara noastră, câtă laudă și proslăvire li-aduce acelor trei disidenți! Dacă dușmanii firești ai poporului tău îți laudă cu atâta vervă unele persoane din mijlocul societății tale, poți să-ți închipui, ce plătesc a cele persoane pentru mântuirea neamului tău. Și în adevăr acum se vede că cei trei deputați merg mână în mână cu Jidanii și sunt sluji devote ale renegatului *Coco Wassilco*, iar acesta face cu ei ce voește și cu ajutorul lor numai Rusneicii pot avea folos. Au încercat să ție adunări, onorabili deputați, pe ici colo; Jidovii au agitat din resputeri, ca să li-se facă ovațiuni grandioase cu călăreți (bine înțeles plătiți) și să li-se deede voturi de încredere. Zădarnică muncă! În loc de ovațiuni urmară huidueli: provocări sau să între cinstiții deputați înapoi în partid, sau să-și depună mandatele. Ba mai mult! Poporul aproape în fiecare sat a început singur să-și țină adunări și de acolo tot să trimită telegrame de aderență D-lui *Iancu Flondor*, iar dela disidenți să ceară cu energie ca să-și depună mandatele, deoarece nu mai poșed încrederea poporului. Da! Da! Poporul nostru, decând s'a aliat cu creștinii sociali, este parecă transformat, a cunoscut anume ce buruiană veninoasă sunt Caiefele, și că dacă voești să prosperezi materialicește este numai decât de lipsă ca să te emancipezi de dragostea liilor lui Israil. Și tocmai pentru că deputații disidenți au încheiat iarăși relațiuni duioase cu urmașii — după trup, ai lui Abraam, de aceea poporul astăzi nici măcar nu voește să știe de astfel de deputați, căci este până acuma destul de fript și pârlit de Caiefe, încât să-i mai fie dor de a încheia o prietinie nouă cu ele. Dincontră acuma țărani noștri singuri caută să se scutească de acele lipitori groznice și singuri dau pe față abuzurile, înșelăciunile, jurămintele strâmbe ect., încât pentru sermanul popor ales a lui Israil au început timpuri cam grele. Acesta s'a și arătat la ultimile pertractări ale curților cu jurați. Așa b. o. în Suceavă trei negustori »cinstiți« au trebuit să se așeze la recoare pe vre-o câțiva ani. »*Și puntru di ci?*« ia puntru o leacă di camătă, di înșelăciune, di alte lucruri, cari nu sunt tocmai așa lucruri mari, mai cu seamă, când e vorba de niște »goi« proști, cari nici nu merită să trăească. Vezi, venerabile părinte și frate, așa arată noii (sau poate vechii) prieteni ai celor trei deputați! Și totuși această disidență nu ni face nouă Românilor, prea multă scârbă. Majoritatea covârșitoare a Românilor, o massă compactă, astăzi pe deplin este solidară, cu toții trec la ordinea

zilei peste cei trei cinstiți deputați și la alegerile viitoare nici nu este vorbă, ca ei să mai ajungă vre-odată în dieta imperială. În ori ce cas ei n'au fost în stare să producă desbinarea, care și-au dorit-o și așa au ramas izolați numai cu Jidanii și cu câțiva Români prăpădiți după spate. Poporul însă a rămas și mai departe un unic partid nedesbinat și are și mai departe cele mai frumoasă auspicii să prospereze moralmente și economicește.

Acuma, venerabile părinte și frate, să-ți istoresc și o episodă interesantă, care își are originea tocmai în mica noastră țerișoară Bucovina, și totuși a implut întregul Israil cu bocete și cu vaete dela Dan până la Beersaba! Iată ce: În numărul din Septemvre al revistei antisemite »Die Judenfrage« din Viena a apărut un articol senzațional despre rugăciunea jidovască »Kol Nidre«, cu care încep Jidovii sărbătoarea împăcării. Anume Redacția foaiei antisemite »Bukowiner Volksblatt« se adresase către *facultatea teologică gr. or.* din Cernăuț și ceru dela ea o traducere autentică a rugăciunii »Kol Nidre«. În mod prevenitor urmă facultatea acestei rugăminti și adresă redacției susnumitei foi scrisoarea următoare, care fu mai întâiu tipărită în »Judenfrage«, și care sună:

»Respectiv la onorabila D-Voastre scrisoare din 24. Iulie a. c ținem să Vă respondem următoarele:

În »Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche« întemeiată de Herzog, edată de Hauck, ed. 3. Tom. 10. pag. 650 se află întreg textul original al lui »Kol Nidre« după machsorul (cartea de rugăciune) din Augsburg (1536). De aceea credem, că corespundem, dorinței D-Voastre, dacă Vă indicăm locul acesta. »Kol Nidre« în opul acesta este însoțit de o traducere germană. Autorul acestei traduceri este profesorul universitar Berlinez *Hermann Leberecht Strack*, care este îndestul cunoscut ca *filosemit*. Traducerea sa sună:

Toate voturile, lepădările, afurisăniile, konamele și (alte) numiri (cu cari se pot însămnă voturile) și kiunnnsele* și jurămintele, cari le votăm și le jurăm și le afurisim și le legăm pe sufletul nostru, dela această zi a împăcării până la (viitoarea) zi a împăcării, care vine spre mântuirea noastră; de ele toate ne căim; ele să fie deslegate, lăsate, ridicate anulate și nimicite, fără putere și fără vâloare. Voturile noastre să nu fie voturi și jurămintele noastre să nu fie jurăminte.*

*) Numiri pentru voturi.

În traducerea asta cuvintele din parentesă nu se află în textul original, ci servesc numai spre lămurirea unor cuvinte de altcum neînțelegibile. Traducerea lui Strack *consună acurat cu textul original*. Noi, cei subsemnați, *am cercetat-o și ne punem chizeși pentru corectitatea ei*.

Cernăuț, în 29 Iulie 1909.

Cu deosebită stimă

Dr. Vasile Tarnawski

c. r. profesor de universitate pentru studiul biblic al T. V. și limbile orientale.

Dr. Octavian Isopescu

Docent privat pentru studiul biblic al T. V. și limbile orientale».

— Așa au glăsuț cei doi profesori și — »*Oi vei! Giwalt! In der Erdaran! Chap sie der Riach!*« a răsunat în întregul Israil. Foile creștin-sociale se 'nțelege, că au făcut capital din toată afacerea și au reprodus cu multă bucurie scrisoarea de sus, mai cu seamă însă traducerea. Dar nici foile jidovești n'au tăcut. Au reprodus și ele scrisoarea, nu însă întreagă, ci acolo unde avea să stee traducerea lui »Kol Nidre« au lăsat numai loc gol și au pus în parentesă: (folgt die Übersetzung). Se vede că această »Übersetzung« înghimpa de tot prea tare, de aceea au socotit binișor Caiefele, că nu e de lipsă, ca se o reproducă. Pentru acea însă scrisoarea acelor doi profesori era totdeauna însoțită de invective grosolane la adresa persoanei lor, iar conținutul din »Kol Nidre« s'a tălmăcit și s'au tălcuit în fel și formă, ca să se arete, că nu tocmai așa are să se înțeleagă cea ce zice acolo, că nu e vorba de ori și ce jurământ, ci numai de acele jurăminte, cari cineva și le jură si-e însuși, că ... scurt, verzi și uscate! Dar înzădar! Cuvintele: »*jurămintele nostre să nu fie jurăminte*« nu se pot spăla nici cu apele Iordanului. Înțelesul și intenția sunt atât de clare încât nici un tâlc nu le poate schimba sau muta, de aceea am ținut să-ți comunic și Frăție! Tale scrisoarea celor doi profesori împreună cu traducerea lui »Kol Nidre«, pentru ca să se cunoască ce plătesc jurămintele Caiefelor.

Dar în fine, venerabile părinte și frate, vin să-ți comunic și un eveniment de tot îmbucurător pentru noi Românii din Bucovina, mai cu seamă pentru clerul nostru anume: Trecând ilustrul și învățatul profesor universitar dela facultatea teologică *Eusebie Popovici* după o activitate de *patruzeci și șapte de ani* la pensie, Maiestatea Sa a binevoit preagrațios să-i confere titlul de »*consiliar aulic*« (Hofrat). Biografia acestui bărbat genial, unic în fiul său este prea bine cunoscută. Toate foile din Bucovina au adus-o, de aceea nu voi s'o reproduc aici

ci mai bine voi u să dau, cum voi u putea, o caracteristică a acestui *părinte bisericesc* din timpul modern. Eusebie Popoviciu a trecut etatea de 71 de ani, a ajuns aşadară hotarul etăţii, peste care după legile austriace nu mai poate fi activ ca profesor public. El are o înfăţişare imosantă, e de statură înaltă. Capul îi e acoperit cu un păr frumos negru ca corbul, iar faţa i-o încunjură o barbă deasă şi frumoasă, acum puţin argintie. Caracterul său se poate schiţa cel mai bine cu înşişi cuvintele sfintei Scripturi: *El este drept şi temător de Dumnezeu*. Erudiţiunea sa e greu să o caracterizezi, ea sigur nare seamăn între teologii ortodoxi ai secolului nostru. Disciplina, cu care s'a ocupat în principal întreaga sa viaţă este istoria bisericească; şi totuşi nu a devenit unilateral, ci este acasă ca şi un specialist, în fiecare disciplină teologică, încât dacă voeşti să te informezi exact într-o chestie dubie, la el vei afla desluşirile cele mai sigure, cari poţi să le umezi fără oareşcare scrupul în conştiinţă. În purtarea sa cu publicul este un model de amabilitate. Dacă şi la început te apropii de el cu sfială, când îţi începe să vorbească, uiţi de aceia sfială, remâi încântat şi-ţi vine să nu te mai desparţi de el. Nu te primeşte ca un învăţat sec, ci ca un bărbat elegant, care cunoaşte cele mai subtile forme ale etichetei. În societate îi place să uite de greul zilei şi să fie voios, îi place să audă o glumă bună, şi el însuşi nu pregetă să facă şi dânsul câte o glumă potrivită. Din toate aceste motive este el stimat şi iubit până la adorare de întreg clerul archidiecezei noastre, şi nici nui mirare, căci numai ici colo, *foarte sporadic*, se mai găseşte vre-un preot, care să nu fi fost învăţăcelul său. Şi cine a ascultat ştiinţă la picioarele sale, acela îl ştie preţui şi nu'l poate uita în veci. Şi în Ardeal este binecunoscută personalitatea lui Eusebie Popovici, deoarece şi acolo are el mulţi învăţăcei în clerul gr. or. Dacă şi de altcum sunt respândiţi învăţăcei săi la multe popoare b. o. la Români în regat, la Sârbi, la Bulgari ect. şi mulţi din ei ocupă astăzi chiar tronuri arhieresti. Acesta este Eusebie Popovici. Caracteritica mancă, ce am dat-o aici, cred că totuşi vă poate face, Vouă, Ardelenilor, măcar o închipuire slabă, despre această comoară a ştiinţei, cu care ne putem fâli noi Bucoveninii.

Destul pentru astăzi, venerabile părinte şi frate! Har şi pace dela Dumnezeu peste noi, ca să sporim într-o dragoste şi fapte bune.

Un preot ortodox din Bucovina.

Om u deprins cu obiceiuri simple nu aspiră nici odată la mare avere.

Bărbați distinși din jurnalul Clujului.

— † Dimitrie Farago Caian —

Reproducem din ziarul «Minerva din București» notițele ce urmează. Prin ele se introduce o nouă figură în galeria bărbaților distinși din acest jur, galerie pe care «*Răvașul*» dela început a deschis-o și a cultivat-o. Eată ce i-se scrie «Minervei»:

În ziua de 16 August 1909, a încetat din viață, după o scurtă suferință în orașul Focșani D. F. Caian, profesor pensionar și președinte al ligei culturale.

Născut la 26 Octomvrie 1838 în comuna Feiurd, de lângă Cluj, Transilvania, dintr'o veche familie română nobilitară.

După terminarea liceului și luarea bacalaureatului, în anul 1859, a urmat studiile la Universitatea din Viena.

În anul 1863, a fost numit profesor la facultatea teologică din Blaj, apoi după 2 ani a trecut profesor la liceul din Blaj, unde a funcționat, până în vara anului 1868.

La 1868, fiind implicat în procesul, pentru protestul dietei române, contra unirii Transilvaniei cu Ungaria, a fost nevoit să părăsească Ardealul și să treacă în România.

În urma unui concurs strălucit a fost numit profesor de română, și latină la gimnaziul Alexandru Ion I. Cuza, din Focșani, unde a servit cu demnitate și exemplu de urmat, ca profesor și director timp de 15 ani, până la 1 Aprilie 1899, când a eșit la pensie.

În anul 1874 a luat premiul Academiei Române, pentru traducerea și adnotarea: Comentariilor lui C. I. Caesar. «de bello civili»:

În anul 1875 a publicat regulele ortografiei limbei române.

În anul 1877, a publicat Cartea: Deprinderi în cugetare și compozițiune.

În 1889 a scris asupra reformei învățământului secundar.

În 1891 a scris o broșură: «Un pericol național» în chestiunea evreilor

În 1905 a publicat: «Istoria orașului Focșani» bazată pe documente.

A fost primar al orașului Focșani în 1900.

A fost decorat cu medalia «Coroana României» în gradul de ofițer.

Bene merenti cl. II pentru scrieri literare și didactice.

Școala pierde un adevărat apostol al luminei; un savant bărbat de litere și un politic, care nu a fost răsplătit în viață, după munca și activitatea ce a depus, pentru școală și societate, pentru binele căreia a luptat toată viața cu cuvântul și cu condeiul.

Meritele lui Caian, sunt și vor fi apreciate, de toți acei ce'l cunosc; bărbat savant, inimă mare și nobilă, împodobit cu cele mai frumoase virtuți.

A fost un părinte duios și bun, a cărei inimă nobilă a bătut pururea cu căldură, pentru binele și prosperarea familiei sale.

Ca persoană socială, amic sincer și desinteresat al cărui suflet generos îmbrățișa cu aceeași căldură pe toți de o potrivă.

Ca român, iubitor și credincios cu trup și cu suflet neamului din care s'a născut, națiunii, mamei cele bune, la al cărui sân cald s'a nutrit și crescut. Pentru aceste idealuri scumpe, comori neprețuite inimei sale a lucrat și a alergat fără oboseală în tot decursul vieții sale; pentru acestea s'a expus fără nici o sfială, adeseori cu rizicul existenței, luând parte activă la multe din actele mărețe și pururea memorabile.

Ca bărbat de școală, pus în fruntea gimnaziului și în urmă în fruntea liceului «Unirea» ca director, nu numai că a avut partea leului la întemeierea liceului «Unirea» dar le-a condus cu mult tact și devotament timp de 35 ani, în acele timpuri, când la noi bărbații de școală precum era Caian erau rari; a lucrat fără preget, pentru progresarea și înflorirea liceului.

Eșit la pensie, ca primar al orașului a luptat o luptă eroică, o luptă de adevărat uriaș pentru stăpânirea abuzurilor săvârșite în administrația intereselor comunale.

A luptat pentru introducerea unei administrațiuni bune și corecte, și pentru sporirea isvoarelor de venit necesare.

A fost în toată viața: un adevărat model de conștientiozitate în îndeplinirea datoriilor, o oglindă fidelă de fapte nobile și mărețe, un prototip demn al omului activ, zelos și stăruitor, al omului mare, născut, pentru împlinirea de acte mari.

Cu el s'a stins una din marile figuri, cari au luptat, pentru întemeierea României moderne.

Coresp.

Nu averea face pe om, ci omul averea.

*

Nici o avere mai cu temei decât înțelepciunea la om.

*

E mai ușor a mânca decât a câștiga.

Cronică politică.

Moderati. Tocmai zilele acestea, hotărâtoare poate pe multă vreme înaintea, a fost surprinsă lumea românească, şi toată lumea politică din ţeară, de o misterioasă păşire a «moderaţilor» cari ar fi adresat partidului Kossuthist un memoriu şi un program. Sub aceşti «moderaţi» nu sunt a se înţelege, cum s'a înţeles până de curând, acei câţiva oameni grupaţi pe lângă ziare guvernamentale ca «Ungaria» etc. ci o specie nouă de «moderaţi» ai căror şefi nu sunt încă cunoscuţi. A fost atăcat Dr. Em. Babeş, cunoscutul adv. din Budapesta, pentru acest act de «moderatism» dânsul însă a declinat dela sine paternitatea acţiunii şi s'a declarat 67-ist, nu Kossuthist. Mai de mult, numirea de «moderat» s'a dedea lui Alesandru Mocsonyi, şi aderenţilor săi, astăzi, graţie direcţiunii politice actuale, se disting 3—4 nuanţe de «moderaţi», pe care noi le înregistrăm: moderaţi totdeauna guvernamentali; moderaţi Kossuthişti, moderaţi 67-işti.

De ocamdată se caută autorii «Memoriului» adresat Kossuthiştilor şi bănuiala să îndreaptă spre conducătorii «Gazetei de Dumineca» din Şimleu, cari singuri lipsiau dintr'o declaraţie a Şimleuanilor contra numitului «Memoriu». Proprietarul «Gazetei» din Şimleu declină ori ce comunitate cu acel «Memoriu», dar în colo scrie într'un ton, care-i slăbeşte declaraţia.

*

Un episcop la statua lui Kossuth. Multă consistenţă a dat svonurilor moderatiste faptul, că P. S. Sa Episcopul Aradului Ioan Papp, a astistat, însoţit de Cuv. Sa Romul Ciorogariu, directorul Seminarului, cunoscut «tribunist» la desvălirea statuei lui Lud. Kossuth în Arad, provocând resentimente generale la toţi românii cari ţin la politica tradiţională dinastică. Ni-se pare curioasă atitudinea ce o dovedeşte «Minerva» din Bucureşti, al cărei director e dl Ioan Slavici, unchiul laudatului espatriat I. Rusu-Şirianu, faţă cu acest fapt. În «Minerva» dela 14 Sept. v. scrie cineva (probabil dl Slavici) la primul loc astfel:

«Clasa cultă a Românilor din regatul ungar sunt mai ales oameni, cari crescuţi în şcoli maghiare, s'au pătruns de spiritul «marilor eroi» cum sunt Bocskay, Rákoczy, Vesselényi şi Kossuth.

«Ei numai sunt în stare să înţeleagă alipirea cătră monarhie şi cătră Habsburgi a marilor masse ale poporului român şi nu-şi dau seamă despre marile interese, pe care le are întreg neamul românesc,

ca monarhia habsburgică să fie tare. *Pentru dânșii Austria este quintesența perfidiei...* (Bunul simț și loialitatea noastră ne oprește a continua citatul).

După generalisarea de mai nainte, marcată cu cuvintele «Clasa cultă a Românilor» autorul revine a recunoaște că e vorbă numai de unii oameni, zicând:

«E vorbă de oameni de *alminteri cum se cade și de bună credință, care cred, că Monarhia nu le mai poate da Românilor nici un ajutor și că libertatea de desvoltare numai prin bună voința maghiarilor și numai într'un stat ungar independent se poate asigura.*

«Sub presiunea simțământului comun al românimii și a masselor populare mulți dintre aceștia au mers cu partidul național, dar ca dr. A. Mocsonyi (? Răv.) ori bătrânul V. Babeș, numai cu *inima îndoită* și cu gândul de a-și câștiga trecere pentru ca în momentul hotărâtor să schimbe frontul și să ducă cu dânșii un contingent în partidul lui Kossuth». (!? «Răv.»).

Subliniem aici acușele nedrepte ce se fac lui Al. Mocsonyi, pe cari trebuie să le respingem ca pe niște calomnii, voite sau ne-voite, tot una face.

Mai departe zice «Minerva»:

«Încă sunt acum vre-o doi ani, când a mers vestea, că împăratul a dat sancțiunea prealabilă pentru proiectul de reformă al contelui Andrassy, s'a pornit o viuă mișcare în sensul schimbării de front, și la «Tribuna» din Arad s'a produs un conflict, din care rezulta, că ziarul nu va mai susținea politica partidului național.

«După ce s'a văzut însă, că proiectul tot nu se prezintă în dietă mai ales după ce guvernul a demisionat, lucrurile s'au mai liniștit, dar numai în aparență. D. Ioan Rusu-Șirianu, directorul «Tribunei» și întemeietorul ei, nu numai avea, ca susținător al politicii tradiționale, o pozițiune nesuferită, ci s'a mai și pomenit de o dată cu mai multe procese de presă, ca să fie înlăturat cu ori ce preț, cum a și fost — chiar când criza din Ungaria a ajuns în punctul ei culminant.

«Aceasta e în câteva trăsături generale adevărata stare a lucrurilor. În curând ori mai târziu va eși la iveală, dacă e, ori nu adevărat, că și de aici din România s'au făcut presiuni pentru această schimbare de front. (!)»

*

Opinia „Viitorului”. Că ce opinie s'a creat la noi în anii acestia ai *activității parlamentare*, se vede și din următorul caz. «Viitorul» organul tinerilor liberali din București, condus altfel de bune sentimente naționale, în articolul «Partid moderat» din Nr. 660 dela 28 Septemvrie scrie și următoarele:

«Când a ieșit vorba de întocmirea unui partid moderat, citeam într-o gazetă, că această grupare politică va menține toate revendicările partidului naționalist afară de autonomia Transilvaniei!!

«Această perfidă restricțiune ne-a pus pe gânduri.

«Nu putem ști și nimeni nu poate spune ce ne rezervă viitorul. Dar a insinua, că Românii din regatul ungar luptă astăzi pentru autonomia Transilvaniei este un neadevăr ce denotă intențiuni puțin românești. Iar a forma un partid politic al cărui caracter distinctiv să fie părăsirea acestei revendicațiuni, care nu s'a afirmat, este un fapt suspect care autoriză toate bănuelile». —

Crestături.

Deputații și programul de la 1881. «Telegraful Român» scrie în nr. 94 dela 1/14 Sept. într'un articol secundar, și următoarele cuvinte vrednice de încrestat:

«În programul național român dela 1881, punctul prim, referitor la autonomia Ardealului, a fost trecut numai de dragul celor bătrâni, cari au avut parte, deși pe scurtă vreme de această autonomie, în anii 1863 și 1864, și pentru a le face cu puțință Ardelenilor să rămână în pasivitate față cu dieta dela Budapesta. Pentru că e evident, că *cel ce cere autonomia Ardealului*, nu poate să între în parlamentul din Budapesta. În momentul însă în care s'a abandonat pasivitatea și s'a decretat necesitatea de a intra în dietă și Românii din Ardeal, punctul prim din programul național dela 1881 a devenit de prisos. Și primul deputat naționalist român, intrat în dieta țării, dl Dr. Aurel Vlad, a spus, că programul seu politic e programul național dela 1881, însă *fără punctul prim*, care deocamdată trebuie luat dela ordinea zilei.

«Dacă a urmărit cu atențiune dl Dr. Horváth activitatea din dietă a

deputaților naționaliști români, va fi făcut sigur constatarea, că despre punctul prim din programul național dela 1881 nici nu a vorbit în dietă, nici unul, nici odată, ci toți s'au pus pe punctul legal de vedere al executării cu conștiințioasă a legii de naționalități, deci pe bazele minimumului ce mai poate fi astăzi cerut, pentru ca poporul român din patria aceasta să mai numere ceva ca individualitate etnică, de sine stătătoare».

«**Moderații.** De când «Drapelul» într'un articol cuminte arăta că la noi «moderații» sunt un *non sens* și conclusea că «*de strigis, quae non sunt, nulla mentio fiat*», de atunci se face tocmai multă vorbă despre moderați. Lansările presei maghiare, despre un partid organizat al moderaților, așa cum s'au făcut, sunt evident scornituri tendențioase spre a face la Viena efectul, că și Românii ar fi câștigați pentru... «independența Ungariei». Dar în ce privește partea internă a chestiunii, în meritul ei, ni-se pare just, cea ce a declarat Dr. D. Lascu, unui ziarist din Oradea-mare («Nagyváradí Napló» nr. 224 dela 26 Sept. n. a. c.). Eată ce zice d-l Dr. Lascu:

«Însași numirea de *moderat* e un «*non sens*». Fiindcă dacă cineva cere

ceva mai moderat decât actualul partid național rom. aceasta cerere se mărginește cu nulitatea. Doară partidul naț. rom. la timpul seu a fost opoziție de drept public, fiindcă conform programului pretindea Autonomia Transilvaniei și peste tot recunoașterea întreg pop. rom. de națiune politică. În părțile celelalte ale programului nu este nici un conținut cu caracter de drept public, pentru că cuprinde limpede numai postulate culturale și economice politice, cari se pot cuprinde și în programele actualelor partide democratice. Când câți-va membri ai comit. naț. rom. ajutați mai ales de membrii tineri ai partidului au reușit să forțeze la conferința din Sibiu ținută în preajma alegerilor lui Tisza din 1905, ca partidul să intre în activitate, cu o cale, s'a abandonat și punctul principal al programului despre autonomia politică, prin urmare actualii deputați naționaliști la români, reprezintă acest program ciuntat și întradevăr e supărător de ridicol, dacă guvernul, partidele ungurești, și ori cine alții, le

mai dau încă titlu de ultraiști. Îl cunosc foarte bine pe d. Nic. Zigre și e sigur, că în cât nu e mulțămît, cu acțiunea actualilor deputați români, aceasta nu vine de acolo, că doară acești deputați ar «lucra cu sgomot puternic și cu devise ultraiste», ci tocmai din contra, fiindcă — mai ales de când auscos cu bătaie pe Al. Vajda din dietă — clubul naționalist român funcționează întradevăr cu o modestă agilitate, se poate zice, că în timpul din urmă întreagă acțiunea de partid o reprezintă publicistica română, ear pe aceasta — deși e foarte foarte modestă și ea — cred că o onorează destul de generos «procurorii lui Polonyi». În asemenea împrejurări vă pot asigura, că opinia publică românească nu e preocupată atât de mult de așa numitul «*partid moderat*» cât mai mult es la suprafață aceia, cari vreau să constrângă partidul la o acțiune mai energică, de oare ce sunt conduși de principiul, că tocmai față cu un guvern, care incalcă mai mult legile, trebuie dezvoltată o rezistență mai energică».

CRONICA

Pentru noua biserică din Cluj.

Avem bucuria de a vesti despre un pas mare făcut în cauza aceasta, pe care »Răvaşul« dela înființarea sa a ținut'o neconținut la suprafață, în fruntea cronicei sale.

Înalt Prea sfințitii Arhierei au dat consfințirea cuvenită acestei idei, care va să se întrupeze cât mai curând și cât mai frumos. În conferința memorabilă dela 6—8 Sept. a. c. printre marile probleme ce au preocupat trei zile pe Capii bisericei unite, au ajuns a se ocupa și de o rugare a fruntașilor parohiei din Cluj, și a-i da o considerație părințească. Resultatul se vedește în acest circular adresat »cătră întreg clerul archidiecezan«:

„Biserica gr.-cat. din Cluj, edificată din dărnicia Episcopului de binecuvântată amintire Ioan cândva Bobb, precând numărul credincioșilor gr.-cat. din aceea parohie eră abia de 80, astăzi este atât de modestă și neîncăpătoare, încât necesitatea de a se edifica o nouă biserică corespunzătoare numărului de acum al credincioșilor noștri din Cluj, care din mila lui Dumnezeu se apropie de 6000, — se simte în măsură tot mai apăsătoare.

Curatorul acelei biserici deja de zeci de ani lucră cu zel laudabil pentru adunarea mijloacelor de lipsă la edificarea noiei biserici și osteneala nu i-a fost lipsită de binecuvântare, pentru că astăzi dispun deja de un fond intern corespunzător și în loc de frunte, iar din generositatea marelui titor al acelei biserici Ștefan cândva Havași Oășan, cavaler al ordului S. Silvestru, dispun de un capital relativ la împrejurările noastre destul de considerabil, destinat pentru edificarea bisericii.

Aceste însă sunt de tot neîndestulitoare pentru realizarea scopului măreț de a da credincioșilor noștri din Cluj un locaș sfânt, unde să se împărtășească de binecuvântările și darurile sfintei noastre credințe, și care să-i concentreze, să-i atragă și să-i cuprindă pe toți și să-i scutească de feliuritele și nenumăratele ispite, la cari sunt espuși, fiind risipiți într'un oraș mare cu 60.000 locuitori.

Dela înșiși credincioșii noștri din Cluj deși dâșii formează cea mai număroasă parohie gr.-cat. din întreagă provincia metropolitană, nu se poate aștepta ca să-și împlinească lipsa aceasta din propriile mijloace, fiind partea covârșitoare din ei lucrători zilieri.

Dreptaceea recurg la inimele creștinești ale tuturor membrilor bisericii noastre și-i roagă să le vină întru ajutor contribuind pentru zidirea bisericii din Cluj cu cât și cu ce se vor îndură.

Noi luând în socotință, că Clujul prin mulțimea instituțiunilor sale publice (Universitate, 2 academii, 2 preparandii, 3 gimnazii complete, școală superioară de fete, 3 școli civile, școală industrială, apoi clinicele, sanatoriul, mulțimea oficiolatelor centrale, casarmele, ș. c. l). concentrează acolo mulțime de credincioși din întreagă Provincia metropolitană, apoi că în Cluj toate confesiunile din țară sunt reprezentate și înzestrate în măsură bogată și impunătoare, aprețiem cu toată bunăvoința nizuințele curatoratului bisericii din Cluj cu privire la edificarea unei biserici noue și pentru promovarea scopului acestuia deschidem colectă în toată Arhidieceza, care recomandându-o cu căldură, dispunem următoarele:

1. Fiecare paroh să vestească atât în biserică parohială, cât și în cele filiale cerculariul acesta pe lângă cuvântare potrivită statorind

o zi de sărbătoare sau duminică, în care să se facă colectă în biserică spre scopul acesta.

2. Rezultatul colectei fiecare paroh să-l spezeze direct la Administrația centrală capitulară, făcând deodată raport în scris protopopului concernent despre rezultatul acela.

3. Fiecare protopop va înainta încoace rapoartele din toate parohiile districtului său cel mult până în 31 Decembre 1909.

În fine aducem la cunoștință cumcă P. V. Ordinariate episcopoești de Gherla, Oradea-mare și Lugoj, aprețind cu simțeminte frățești cauza aceasta, vor deschide asemenea colectă în Diecezele Sale.

Din conferința episcopoească de Alba-Iulia și Făgăraș, ținută la Blaj în 8 Septembrie 1909.

Dr. Victor Mihalyi,

Archiepiscop și Mitropolit de Alba-Iulia și Făgăraș.

Suntem încredințați că și dela cârma celor lalte diecese se vor porni atari îndemnuri călduroase, cari vor răsbate până la inimile credincioșilor.

Astfel chestiunea noiei biserici din Cluj a eșit din cercul restrins al parohiei Clujului și e vrednică a fi obiectul preocupăunii publice. Credem, că de aci încolo nu numai »Răvașul«, ci toată presa românească îi va da atențiunea cuvenită. —

* * *

În legătură înregistrăm cu mulțămită contribuiri mai noue, în nădejdea că de aci înainte vom înregistra tot mai multe. Pentru orientare însemnăm că vom publica bucuos numele tuturor celor ce contribuiesc ceva la acest fond și rugăm pe onor. preoți să ne comunice lista contribuiriilor, ce se vor face la colectele ce vor iniția în urma circularilor episcopoești.

449. Ioan Pop, Cluj (Ferencz József-út 45) . . . 20 cor.

450. Vasile Petran, Cluj 3 cor.

451. Todor Pop, Cluj 4 cor.

452. Dr. Simion Nemeș, cand. de avocat, Cojocna 10 cor.

Total 37 cor.

Dumnezeu să le răsplătească tuturor!

— **Pentru școale.** Se apropie fatalul termin până când toate școalele trebuie să-și aibă întregite conform noiei legi salarele învățătoarești. Și totuși nu vedem vr'o pornire sistematică pentru acest scop. Cu atât mai îmbucurătoare sunt faptele isvorite din inițiativă privată, cari strălucesc ca niște luceferi pe orizontul culturai noastre. Astfel d-l *Eugen Bianu*, notar în Făget a dat 6000 cor. ca din interesele capitalului să se întregească salarul învățătorului confesional de acolo.

Frumoasă faptă!

Centenariul Şaguna.

În biserica fraţilor gr.-or. se pregăteşte o mare serbare, din prilejul aniversării centenar al naşterii marelui Mitropolit Andrei bar. de Şaguna. Nu sunt tocmai rari serbările şi manifestaţiunile întru pomenirea lui Şaguna, mai ales de un timp încoace, de când cultul Şaguna este într'un avânt crescend, şi noi, în deosebi, nu ne simţim, de loc preocupăţi în chestiunea aceasta. Totuşi, ba tocmai de aceea, ne simţim de o plăcută datorinţă frăţească, creştinească şi românească deopotrivă, ca să relevăm, cum se cuvine, serbarea, ce se prepară de mult, şi care va avea loc în Sibiu şi Răşinari, locurile de muncă şi de odihnă ale sărbătoritului Arhiepiscop, în zilele de 14—18 Octombrie când se ţine la Sibiu şi congresul naţional bisericesc al Românilor gr.-or. din Ungaria şi Transilvania.

Nu putem decât să ne bucurăm, dacă din acest rar prilej se va face o prăznuire vrednică şi edificatoare de inimi a celui Arhiepiscop, care este ca un întemeietor în ochii credincioşilor sei, un ctitor de aşezăminte, dătător de legi şi datini, şi negreşit un bărbat de talent şi de fapte mari în ochii tuturor Românilor fără de nici o deosebire, fiindcă cine făptueşte pentru biserica sa, făptueşte pentru întreg neamul românesc. În restimpurile acestea triste, când se resimte lipsa unor modele vii, de propus tinerimei dornice de ideal, sufletul poporului se hrăneşte bucuros cu amintirile trecutului, şi evocă, instinctiv, şi cu predilecţie, figurile apuse în noianul vremilor, cari din ce se depărtează de noi, din ce ne apar învăluite într'o aureolă mai strălucitoare. Vrednică este deci de toată lauda nisuiinţa aceluia, cari cu cuvântul şi cu scrisul, caută a reînvia, în aureola depărtatelor vremi, figurile istorice ale poporului nostru, spre a da tinerelor generaţii ce se ridică totdeauna bune porniri şi bune îndemnuri pentru idealul culturii noastre româneşti. Şi ceea ce regretăm este numai faptul, că aceasta străduinţă nu o vedem validitându-se în aceeaşi măsură, şi în biserica română unită cu Roma, care are atâtea figuri ilustre în galeria sa istorică, ce ar putea străluci, într'o privinţă sau înalta, ca nişte modele luminoase, de virtute şi de ideal, înaintea tinerimei române. E de sperat însă, că pe urma acelei porniri de nobilă emulare, în tot ceea ce e bun şi folositor neamului, emulare care a produs de un timp aproape toate avânturile şi îndemnurile culturii noastre, când dintr'o parte, când dintr'alta, se va resimţi şi în acest punct o îmbucurătoare mişcare, care să se completeze, din ambele părţi ale poporului nostru, şi să se contopească în acea frumoasă armonie, care face din toate personalităţile alese, datorite de Dumnezeu, o comoară de obşte.

Privit prin această prismă, şi sub acest punct de vedere, Şaguna, sărbătoritul acestor zile, ni-se înfăţişează ca o figură luminoasă a trecutului nostru, care ne străluceşte tuturor. Răsărit dintr'o ramură a viţei macedonene a româniei, el pare a fi întrupat toată vitalitatea acelor fraţi, cari de 2 milenii luptă în munţii Balcani pentru numele românesc. Năpădiţi din vreme de groase puhoai străine, cutropiţi apoi de păgânătatea musulmană, şi năduşiţi acum de greşismul fanatic şi necreştinesc, ei sunt adevăraţi martiri ai romanităţii. Cei ce s'au putut elibera de atmosfera grelei opresiuni a ţării lor nenorocite, şi s'au refugiat înspre luminişul *Apusului*, ne-au dat în scurtă vreme, câteva personalităţi mari şi viguroase, câteva spirite vii şi luminoase, cari ne sunt scumpe tuturor. Boiadgi, Rosa, Şaguna şi Mocsonyi, — sunt şi vor rămănea nume, cari vor vorbi todeauna elocvent. Fiinţa lor cuprinde un interesant capitol de psihologie de rasă. Refugiaţi din Balcani pe cărările austro-ungare, ca nişte comercianţi agili şi cuminiţi, ei fac în primul rând avere, ear cu averea lor se ridică biserici şi se promovează cultura. Foarte râvnitori de progres, ei sunt în continuă primejdie a se pierde, prin râvna lor, naţionaliceşte, dacă n'ar fi un factor de conservare, care să-i reţină de a dispărea în mediul, ce-i împrejmuie. Acest factor este legea lor răsăriteană, cu tot farmecul şi tradiţiunile ritului său. Înşişi Şaguna era din tinerete în primejdie să se peară pentru românie. Nici nu ştia în copilăria sa bine româneşte; ba trecuse chiar, cu tatăl seu împreună, la romano-catolici. Mamă-sa însă, mai conservativă din fire, ca toate femeile, l'a întors de pe calea pornită. Şi s'a renăscut apoi sufleteşte în jurul unchiului seu Grabovski, din Budapesta, în casa căruia se sălăşluise tot spiritul genuin al românismului, care-l pornise Roma, prin fii şi ai Blajului nostru, reprezentaţi acolo prin Şincai, Petru Maior şi Samuil Clain. — Am putea zice, că de şi nu direct, dar indirect, acestia au altuit în Şaguna spiritul românesc, care dispăruse aproape de tot. În atmosfera morală şi culturală creată de ei s'a trezit Şaguna la conştiinţa de sine şi prin reacţiunea provocată de ideile lor s'a renăscut el ca român.

Că Şaguna a fost suflet dăruit cu mulţi talanţi dela D-zeu se vede din toată manifestaţiunea vieţii lui. Nici scolile bune ale catolicilor, ce le-a urmat; nici mediul bun al familiei unchiului seu, în care a crescut, nici norocul de a fi ajuns de tiner în cercul unor bărbaţi mari, ca patriarhul Stratimirovici, — nu i-ar fi folosit nimic, dacă n'ar fi fost talanţii dela D-zeu, pe care ca o slugă bună şi credincioasă i-a agonisit şi i-a înmulţit necontentit.

Şi aşa, cum ni-se presintă, el ne provoacă întrebarea: Câte talente mari sau pierdut şi se pierde şi acum pentru neamul nostru, prin faptul,

că frații lui și ai noștri, peste cari se întinde, ca o pacoste, norul apăsător de opotrivă al fanatismului, grecesc și musulman, mai stau și astăzi sub apăsare, osândiți prostiei sau înstrăinării, care este deopotrivă omorătoare!? Ce ar fi oare, când ei toți ar putea să se împărtășească de luminișul acela, care a suris unora din vlăstarii neamului lor, deștepându-i la conștiința de sine? —

Nu este aici locul, nici nu este acum timpul, de a analiza și judeca, viața și faptele lui Șaguna. Istoria epocii lui este încă nestudiată, chiar personalitatea lui, complexă, ca a tuturor oamenilor mari, nu ne este încă lămurit cunoscută. Un lucru însă e clar și evident: Șaguna a fost un spirit mare. Va fi greșit și el, om fiind, și poate va fi având și greșeli mari, după unii; asta nu se știe și nu se poate limpezi acum. Spiritul lui însă a fost mare, voința lui a fost tare. A fost omul vederilor largi și a faptelor mari. Ca arhiepiscop el a fost, cum se cade unui bun cărmuitor, multilateral, poate omnilateral: și preot, și literat, și ziarist, și politician, și organizator, și economist; tuturor toate s'a făcut, și în tot ce a rămas după el, și-a lăsat urma faptelor sale și și-a împregnat pecetea spiritului său. Că va fi lăsat și greșeli preocupăunii, prejudeții, etc. e de înțeles. Un lucru însă e cert. El n'a fost cuprins de spiritul acela, care așa de nimerit îl zugrăvește dl Iorga dintr'un prilej actual, cu aceste cuvinte:

»Un spirit de gospodărie, de protocolare, de răceală pentru cultură, ... de dispreț pentru luptă, de aversiune pentru ideal«. Dinpotrivă el a fost răpit de un ideal, încălzit de dragoste pentru cultură, entusiast pentru luptă, întru adevăr o mare putere și un spirit vrednic a se înscrie în protocolul istoriei.

Așa ni-se înfățișează Șaguna nouă; și cu mare interes așteptăm să vedem cum va fi înfățișat el prin serbările dela Sibiu, la care toți Românii privesc cu gând bun și cu respect sincer.

— Dl **Ioan Rosiu**, cunoscut tiner scriitor, a luat licența, cu bun succes, în teologie la universitatea din Budapesta.

† **George Moceanu**, fost profesor de gimnastică în București, a reposat în zilele trecute. Era de origine din părțile acestea someșane. Născut în *Orman*, satul nașterii episcopului Bobb (comit. Solnoc-Dobâca) din părinți țerani, Moceanu a învățat la școlile catolice din Dej, Gherla, și Cluj, unde pretutindena avu conflicte cu conșcolari sei, fiind că nu le suferi insultele la adresa neamului seu. În Cluj trebui să părăsească gimnasiul fiind în cl. VIII, 1858—9 pentru că bătu aspru pe un coleg ungur, care înjură pe lancu. Era escelent gimnaztic și dansator; jocurile românești le făcea cu artă. Astfel s'a dedicat scenei teatrale. A pășit pe scena teatrului din Budapesta, apoi În 1860 a trecut în România unde fu numit profesor de gimnastică la liceul Mateiu Basarab, apoi la s. Sava și la școala normală. El a fost așa zicând întemeietorul gimnasticei în

şcoalele din România, şi propagatorul dansurilor naţionale din Ardeal, »Căluşerul« şi »Bătuta«.

»Pe acest teren al educaţiunii fizice şi naţionale — zice colegul seu Prof. Borgovanu, în »Gazeta« — regretatul măestru Moceanu se poate asemui fără greş cu marii dascăli cari au pus temelile României de azi.

Precum nemuritorul Lazar introduce limba strămoşească în şcoala grecizată a ţerii, precum bătrânii Maiorescu, Laurian, şi alţii, organizează şcoala românească, astfel George Moceanu introduce şi organizează gimnastica şi jocurile naţionale în şcoala şi viaţa socială a Ţării.

Dar nu numai în România, ci peste tot pământul a purtat Moceanu, întovăraşit de Velescu, frumşeţa jocurilor noastre naţionale, dovedind o râvnă pasionată de idealist. În capitalele Europene, peste ocean în America, ba chiar şi prin Asia, a dus vestea Românilor şi jocurilor lor, realizându-şi dorinţa exprimată aşa de capriţios în cuvântul seu:

... Să joc bătuta
La Calcutta!

— **Societatea de lectură »Andrei Şaguna«** din Sibiu s'a constituit pe anul şcolar 1909/10 în şedinţa ținută la 29 Aug. (11 Sept.) 1909 sub preşidiul P. C. Sale Dlui Dr. E. Roşca, director seminarial protosinzel în modul următor: 1. Preşedinte: Dr. Nicolae Bălan, 2. Vicepreşedinte: Nicodim Cristea, cleric a. III, 3. Notar I.: Ioan Evuţianu, cleric a. III, 4. Notar II.: Ilie Paştină, cleric a. I, 5. Cassar: Valeriu Judele, cleric a. II, 6. Controlor: Vasile Sava, cleric a. III, 7. Bibliotecar: Georgiu Comşa, cleric a. II, 8. Vicebibliotecar: Iosif Popp, cleric a. I, 9. Econom: Nicolae Lazar, cleric a. II.

Membrii în comisiunea literară: 1. Georgiu Ciupe cl. a. III, 2. Iosif Drăgoiu cl. a. III, 3. Iosif Trifa cl. a. III, 4. Ioan Budu cl. a. II, 5. Victor Iacob cl. a. II, 6. Grigorie Vermeşan cl. a. II, 7. Achil Barcianu cl. I, 8. Damaschin Ioanoviciu cl. a. I, 9. Vasile Stoicania cl. a. I,

— **Tinăr distins.** Seria medicilor români s'a împodobit încă cu unul. Dl Iuliu Hăţieganu, fiul pâr. protopop al Cojocnei I. Hăţieganu, după ce şi-a încheiat rigoroasele prescise, în cel mai strălucit mod, aşa că în tot timpul petrecut între zidurile universităţii de aici a fost fala şi mândria tinerimei române, — Sâmbătă în 18 Septemvrie a. c. a fost promovat la gradul de doctor în ştiinţele medicale, cu distincţie, ca unul ce a fost podoaba acestei facultăţi.

Tinărul medic, în etate de 24 ani, şi-a început praxa în clinica de aici, unde i-să dă prilejul unei mari perfecţionări. — De altcum calităţile-i deosebite, de adevărat medic, şi agerimea dânsului în cunoaşterea morburilor interne, ne îndreptăţesc a nădăjdui un strălucit viitor în cariera-i, care îl pune în cea mai apropiată atingere cu bunul ţăran român.

Dorim Dlui Dr. Iuliu Hăţieganu din inimă: mulţi ani!... Spre mângăierea şi mândria familiei sale, precum şi spre folosul şi înălţarea neamului nostru românesc!

A. D.

— În **ședința plenară** a direcțiunii institutului de credit și economii «Economul» din Cluj, ținută în 25 Septembrie n. 1909 s'a decis deschiderea Mesei studenților academici la 1 Octombrie n. 1909. Cele 16 locuri la masă, pe lângă care s'a mai creat ulterior unul, s'au conferit următorilor petenți: 1. Laurențiu Oanea, stud. jurist, 2. Vasiliu Suciu, stud. în filosofie, 3. Demetriu Crăciun, stud. jurist, 4. Ulpian Stefan, stud. medic, 5. Ioan Lup, stud. med., 6. Stefan Oniga, stud. jurist, 7. Aurel Gitta, stud. în filosofie, 8. Florea Al. George, stud. în filosofie, 9. Mihai Novacu, stud. în filosofie, 10. Petru Musca, stud. med., 11. Ciprian Rus, stud. în filosofie, 12. George Chelemen, stud. jurist, 13. Victor Crainic, stud. med., 14. Laurențiu Rus, stud. med., 15. Ieronim Stoichița, stud. jurist, 16. Victor Stanilă, stud. med., 17. Simion Filipoiu, stud. jurist, iar pentru cazul vacanței sunt primiți: 1. Aurel Boteiu, stud. med. și 2. Ioan Ploșca, stud. jurist

Mai departe s'a decis, că pe viitor masa studenților din Cluj să se numească pentru toate timpurile Masa studenților academici «Dr. Aurel Mureșianu», întru recunoașterea meritelor, ce și l-a câștigat fericitul Dr. Aurel Mureșianu, pentru institutul «Economul», mai ales prin propagandă continuă făcută în favorul mesei studenților.

Tot în aceea ședință s'a hotărât, întru recunoașterea meritelor pentru înființarea și dezvoltarea institutului, ca fondul creat pentru subvenționarea școalelor populare să poarte numele: «Fondul Dr. Alexandru Mocsonyi» pentru ajutorarea școalelor confesionale, iar fondul studenților și pedagogilor din Gherla să poarte numele: Fondul studenților și al pedagogilor «Stefan Havași Oășian» din Gherla.

Cei ce înțeleg importanța culturii unui popor vor contribui la augmentarea acestor fonduri.

— **Societatea pentru Fondul de teatru român** și-a ținut adunarea generală în Alba-Iulia, centru cu mare nume în trecut și cu mic rost în timpul de față. A presădat nou alesul președinte *Dr. Ioan Mihu*, rostind un cuvânt de deschidere cuminte pe care l'a ilustrat cu o faptă frumoasă punând 10.000 cor. la dispoziția fondului. Adunarea a decurs normal. Dr. Val. Braniște a evocat în mijlocul adunării figura luminoasă alui Alexandru Mocsonyi, fostul președinte de onoare al societății, arătându-l din partea artelor frumoase, ca iubitor de muzică și compozitor. La banchetul obicinuit d-l canonic Dr. Bunea, a electrisat inimile tuturor cu un cuvânt calduros, arătând ca un istoriograf, ce importanță are pentru noi Alba-Iulia și la ce nădejdi frumoase ne îndreptățește vitalitatea poporului românesc, care s'a susținut și întărit aci, pe ruinele vechiului Apulum, care s'a îngropat; pe urmele lui Mihail, care a căzut; în jurul centrului bisericesc, care s'a prăbușit, dar care planează ca un geniu ocrotitor asupra ruinelor, din care se va ridica de nou templul vieții, ce va să vie.

— **Adunarea «Asociațiunei**, se va ține, de astă dată, în Sibiu, la 11--13 Octombrie. Printre agendele oficiale se anunță și două conferințe. Una o ține d-l Ioan Agârbiceanu, despre o temă neanunțată, alta d. Dr. V. Braniște despre Al. Mocsonyi.

— **Reuniunea sacrelor misiuni în Blaj.** Ni-se scrie: Conferinței arhieriei noastre, pecetluită cu o rară și bărbătească ținută solidară în fața primejdiei și îndrăznețului atac venit de sus, i-a urmat o premenire sufletească a preoților și adunarea reuniunii sacrelor misiuni, ținute tot în Blajul istoric, în 22—24 Septembrie a. c.

Prezenți au fost din afară cam 46 de preoți și vre-o câțiva din gremiu. Mai bine reprezentată a fost generația tinărară, n'au lipsit, cum nici nu puteau să lipsească, capetele încărunțite.

Prima întâlnire și exordiul făcut de Rvd. d. președinte Dr. I. Marcu a stârnit o însuflețire generală. În acele momente stăpâniți eram cu toții, de acea limpede convingere, că și în sinul preoției noastre să pot săvârși premenirile, cari de zeci de ani își secără roadele sale în țările apusului.

Înseamnă pașii aceștia o adevărată reînnoire a noastră a preoților și a poporului încredințat păstoririi noastre, dacă interesul dovedit cu cel dintâiu prilej, nu va scădea mai târziu. —

Mulți să așteptau ca meditațiile să fie îmbrăcate în haina vervei oratorice, cu toate că nu ne-am întrunit ca să învățăm oratorie, ci să ne câștigăm hrana, după care însetează sufletul nostru, ființa noastră întreagă. La sfârșit s'a simțit însă de toți destoinicia rară, cu care au fost alese și desfășurate meditațiile și conferințele, cari cuprindeau un mănunchiu ales din frânturile vieții noastre, înfățișându-ne o icoană pe cât de tristă pe atât de credincioasă.

Multă hrană și întărire sufletească s'a putut culege și nu mai puțină nădejde putem nutri, că toți cei înșirați sub acelaș steag, în persoana președintelui am câștigat un harnic și destoinic cârmuitor.

Esercitiile au fost urmate în toată ordinea, programul a fost păzit bine, lipsea numai ca și silențiul să se fi observat după cum cerea programul.

Foarte potrivite lecturi s'au ținut în decursul prânzului și a cinei.

Esercitiile sau sfârșit cu mărturisirea și cuminerea preoților. După dejun s'au ridicat și două toaste, unul pentru președinte, celalalt pentru părintele Roșianu.

Adunarea de constituire a Reuniunii s'a deschis din partea prezidiului cu o potrivită vorbire, în care se arată însămnătatea misiunilor și lipsa lor. În aceeași vorbire s'a accentua, că la noi demult s'a plămădit ideea aceasta și că chiar I. P. S. D. Arhiepiscop, pe când cârmuia dieceza Lugosului, îmbărbăta preoția pentru astfel de misiuni. Interesul față de reuniune I. P. S. Metropolit l'a dovedit și prin prinosul de 1000 cor., pus la dispoziția comitetului central, pentru acoperirea lipselor reuniunii.

Părintele Roșianu într'un raport amănunțit și foarte bine cumpănit, arată înecuturile și momentele de seamă, cari au premers adunării generale.

Spre orientare se spunea, că astfel de reuniuni sunt de proveniență străină. Ideia împământenirii lor s'a plămădit mai întâiu în tractul Clujului, atunci pe când și D-mnia Sa petrecea în acel tract; declină

însă dela sine vrednicia de a fi inițiatorul misiunilor sacre la noi și recunoaște, că a luptat pentru izbândirea lor alături de părintele proto-pop Dr. E. Dăianu. Ne spunea în acel raport, că deja sau ținut 17 misiuni pe ici colo.

A participat la mai multe misiuni, din experiența câștigată s'a convins, că să poate face spor frumos pe calea aceasta, deși urmările sunt mai mult trecătoare. Comitetul ales se compune astfel: Președinte Dr. Isid. Marcu, canonic; Membrii: Emil Viciu, Dr. E. Dăianu, Iosif Lita, Ariton Popa, Elie Câmpăan, Iacob Popa, Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. I. Sâmpălean și Ștefan Roșianu.

Mie numai cea mai plăcută impresie mi-a făcut-o întărirea legăturilor de preținie și colegialitate, reimprespetarea vieții seminariale și mai ales îmbărbătarea reciprocă de a lupta alături de arhieriei și de a înfrunta cu bărbăția cuvenită statului preoțesc orice vijelie descărcată asupra bisericii noastre și prin biserică asupra noastră chiar.

Un participant. —

Cărți — Reviste — Ziare.

«Cartea de aur». Dl Teodor Păcățianu continuă cu multă hărnicie, deși nesprijinit cum s'ar cădea, documentele luptelor naționale politice ale Românilor din aceasta țeară, alcătuind acea carte de aur, pentru care și temniță a trebuit să sufere. Volumul cel mai nou, al V. de 766 de pag. a apărut în săptămânile din urmă, cuprinzând actele anilor 1869—1872, restimp plin de lupte parlamentare, între cari pășirea lui Alexandru Mocsonyi este punctul culminant. Din acest volum pot vedea tinerii de azi, mai ales cei ce se cred chemați a da directivă, cum a fost purtată activitatea parlamentară oarecând și totuși cu ce rezultate. În registrul acestui volum găsim pe lângă actele dietei de atunci, încât ne privesc, o mulțime de momente culturale, cum e și conferența Românilor gr.-cat. ținută în Alba-Iulia, 13—14 Aprilie 1871. Firește cine caută și înființarea Ligei în acest restimp(1) cum face un un spiritual redactor, acela va trebui să «constate» o mare lacună, pentru care însă nu dl Păcățian e răspunzător. Prețul volumului 10 cor. Al VI. vol. e în pregătire.

«Biserica și Românismul». Pela începutul lui Aug. a. c. a apărut la București (Tip. profes. Dimitrie C. Ionescu str. Șelari 10) o carte de 168 pag. cu acest titlu simplu: «C. Cernăian: Biserica și Românismul. Studiu istoric». Autorul este licențiat în teologie dela facultatea din București. Studiul a fost pregătit pentru concurs la premiul Hillel, pus pentru aceasta țesă: «Rolul bisericei în trecutul neamului românesc din punct de vedere cultural și național». Premiul, din două lucrări prezentate, l'a câștigat cealaltă a diaconului N. Popescu, care avea drept motto: «Biserica a fost paladiul naționalității române».

«Din acest motto se vede — zice dl Cernăianu în «Prefață» — că Facultatea a ținut să i-se presinte o lucrare, care să susție o

anume teză, o teză pe care adevărul istoric nu o poate documenta. Mai mulți profesori și prietini m'au îndemnat însă să public lucrarea mea, ca una ce reprezintă *concretizarea adevărului istoric*. O fac cu plăcere, căci am convingerea că lumina nu se poate pune sub obroc, și că va veni ceasul, când de pe dealul lui Constantin Vodă, ca și de pe dealul lui Radu Vodă, în Facultatea de teologie și în Seminarii, se va *mărturisi adevărul* și se vor trage concluziunile ce *fatal se impun*. Dacă cu un ceas înainte voi fi grăbit desvălirea adevărului, încă sunt mulțămît și mulțămîta se va *datori Facultății de teologie*, care a pus în discuție această interesantă chestiune».

Așa grăiește autorul; din aceste cuvânt sobru, cumpătat și cumpănit, dar categoric și leal, se vede că avem a face cu un sincer cercetător și mărturisitor al adevărului.

Tocmai de aceea ne mirăm, că presa, revistele și ziarele, tac sau retac cartea dlui Cernăianu. Înțelegem pentru ce tac, dar nu putem scuza aceasta tăcere de complicitate cu neadevărul. Pusă odată în discuție chestiunea noi credem, că trebuie limpezită, obiectiv, calm și frumos, așa cum o discută d-l Cernăianu. Totuși abia în două reviste am văzut declarațiuni asupra acestei cărți.

«**Noua Revistă Română**» a atras atențiunea asupra ei (nr. 15). cu obiectivitate. În nrul 16 încearcă a combate, citând din o scriere a dlui Radulescu-Motru «Cultura română și politicianismul». Încercarea N. R. Române, ni-se pare că nu izbutește. Cea ce-i opune nu combate nimic din ce susține Cernăianu, întemeiat pe cei mai buni și mai competenți istoriografi ai nostri.

Justă ni-se pare recensiunea ce i-o face cărții revista de bună reputație: «**Convorbiri Literare**». (nr. 8 din a. 43).

«Pentru a scrie istorie — se zice în «C. L.» — trebuie a spune tot adevărul și numai adevărul «fără a ținea seamă de prejudecăți învechite și clișeuri împământenite». În privința aceasta ni-se pare, că d-l Cernăianu a împlinit una dintre datoriile adevăratului istoric, în lucrarea sa «Biserica și Românismul»

«... Pentru întâia dată cineva are curajul a trage toate concluziunile ce se impun din dezvoltarea istorică a Bisericii române. D. Cernăianu nu vine cu fapte noi — faptele și datele ce servesc dlui Cernăianu sunt fapte binecunoscute, fapte și date, pe cari critica istorică nu le mai contestă. Originalitatea lucrării dlui C. e *toată* în înțelegerea și sintetizarea datelor acestea.

«Cu aceste calități lucrarea se impune atențiunii tuturor și probabil va da loc la discuțiuni interesante, din care va eși și mai bine lumina pe care trebuie să o dorim toți. Recomandăm citirea acestui volum, de care se va vorbi mult pro și contra (dat fiind caracterul arzător al unor chestiuni abordate). În tot cazul, foarte obiectiv de o parte, pe de altă parte respiră sinceritate și patriotism cinstit».

Întru toate de acord cu opiniile exprimate în «Convorbiri Literare», noi felicităm pe dl C. Cernăianu de lucrarea sa.

— **Cuvântări de înmormântare și pomenire.** Dl. N. Iorga a avut buna inspirație de a culege într'un volum (138 pag. 80 de bani) zece cuvântări celebre, cari pomenesc figuri mari istorice. Intre ele: Cuvântarea lui Neagoe Vodă Basarab la a doua îngropare a oaselor mamei sale. . (pe la 1519). Cuvânt de pomenire pentru Stefan cel mare (dela 1770). Cuvânt pentru pomenirea Mitropolitului, mai cunoscut și la noi, Veniamin Costachi, etc.

«Ele — zice editorul Iorga — se deosebesc de predice prin aceea că la dănele se adaugă o simțire și un adevăr, pe care acelea, făcute pentru ori ce împrejurări, pentru hramul din ori ce an, serbat ori unde, nu le au». Ele pot folosi «ori cui e în stare a prețui frumseța formei unită cu înălțimea inspirației». Volumul, — pe care-l recomandăm — face începutul unei biblioteci religioase și morale, pe care d-l Iorga vrea să o tipărească în Vălenii-de-munte.

— **Activitatea literară a Mitropolitului A. Șaguna.** Părintele G. Tulbure, care nu de mult s'a despărțit cu o mișcătoare duiosie de parochienii săi din Viștea-de-jos, lăsând cele mai bune impresiuni și amintiri, spre a-și ocupa slujba de asesor la consistorul din Oradea-Mare, scoate aceasta carte, de 136 pag. (prețul 1 cor. 50 fil.) ca un prinos din prilejul centenarului Șaguna, orientându-ne asupra unei părți, mai puțin cunoscută, a activității serbătoritului Arhiepiscop. Deși nepretențioasă, lucrarea e de preț, și face onoare autorului ca și subiectului său. În curând va publica p. Tulbure și *Pastoralele lui Șaguna*.

— **Arta în România.** Dl. Al. Tzigara-Samurcaș, neobositul director al muzeului de etnografie și artă națională din București, care a petrecut în vara aceasta câte-va zile și prin părțile noastre, interesându-se de arta poporului din jurul Huedinului (vestitul «Kalotaszeg») publică, în editura «Minervei», un admirabil volum despre «Arta în România — studii critice». În acest volum, de peste 250 pag. înfrumșetă cu foarte multe splendide fotografii, sunt reunite studiile și cronicile, pe care d-l Tzigara-Samurcaș, ca un apostol al unei mari idei: arta națională, le-a publicat prin reviste, mai ales în «*Convorbiri Literare*», spre a deștepta interesul publicului pentru o operă mai mare: *muzeul de etnografie și artă națională*, pe care l'a întemeiat.

Despre acest muzeu, numit și «*Muzeul neamului românesc*» — d-l Tzigara-Samurcaș, a publicat de asemenea o broșură cu 66 ilustrațiuni, arătând ce a fost; ce este; și ce ar trebui să fie acest muzeu. Pe noi toate aceste chestiuni trebuie să ne intereseze, întocmai ca și pe frații din România, fiindcă arta românească una și nedespărțită este, ca și sufletul, din care a înflorit. —

— «*Convorbiri Literare*» (nr.ii 7 și 8) cuprinde prețioase studii asupra Aromânilor. M. Beza tratează despre poezia populară a Țuțuților frați; ear Dr. Th. Capidan are un lung tratat: Constantin Ucuta și începuturile de mișcare culturală la aromâni. Lazar Duma: Părerile lui D. Philippide despre Românii din Epir și Macedonia. E timpul să se dea mai multă atențiune acestor frați îndepărtați..

— În «*Ramuri*» nr. 15—16) P. Mărgărint are un răvaș cuminte despre Aurel Mureșanu, cam în senzul cum l'am arătat și noi în numărul anterior.

— «Telegraful Român» (nr. 100 și urm.) publică interesante observațiuni, de Const. Oancea, despre «Legea românească» Autorul pune cu succes față în față elementul *latin* și cel *slavon* din legea noastră, scriind:

«Când poporul român în veacul al X-lea și al XI-lea a primit normele abia atunci cristalizate ale serviciului divin în forma slavonă, prin slavi deja organizate și politicește pe baza națională — împreună cu prasnicele: *Blagoveșteniile*, *Ispas*, *Armindeni* (*Irimia-deni* = ziua lui *Irimia*), *Obrejanja* etc., împreună cu *crâsnic*, *festnic*, *progadie*, *clopot* și *duhul slavon* etc., etc., Românii deja de 700 de ani erau *creștini cu lege românească*, se adunau la *rugă* pe câmp, și în biserici, preoții înălțau *rugăciuni* către Dumnezeu, fătul aprindea *luminile* și *candelile*, cantorii cântau, poporul să *cumineca*, duceau jertfă la sărbători, la *Florii*, *Paști*, *Rosalii*, *Sânzuene*, *Sân-Petru*, etc., semnul de adunare era toaca, înmormântarea se făcea în *cintirim*, respectându-se și obiceiurile romane în anumite referințe sociale, în sens creștinensc, la mort se adunau creștinii în *trastie* (*tristiae*), mama despletită își petrecea copilul la mormânt, (chiar și acum pe multe locuri), un ban i-se punea în sicriu pentru vama etc.».

— În «Unirea», de mai multe săptămâni se remarcă articoliile »lcoane din luptele bisericii« de Ioan Roșiu; și: »Constituțiunea turcească și speranțele Românilor Macedoneni». În articolul din urmă autorul: »Un Român macedonean« proclamă clar *unirea cu Roma a Românilor macedoneni* ca necesară și singura mântuitoare. »Biserica ortodoxă română unită cu Roma« este declarată ca țintă ideală pentru a mântui de grecisare pe Românii macedoneni.

Posta Redacției!

D-lui Rămurean, Blaj. Poesiile trimise, — dacă se pot numi astfel, — nu spun nimic, dar absolut nimic. Las'că ești și prea tiner pentru a ne putea da ceva. Trebuie să agonisești multă comoară sufletească pentru ca să ai odată de unde împărtăși și pe alții . . . Ferice de D-ta, dacă chibzuindu-te bine, te vei pune pe lucru! Acesta e răspunsul nostru pentru D-ta și pentru alții de seama D-tale. Bine-ar fi să-l înțelegi încă din bună vreme!

CĂRȚI NOUĂ

Au apărut și ni-s'au trimis:

Din Biblioteca pentru toți:

Nr. 469—470. Din zilele de cădere ale lui Mihai-Vodă Viteazul (Alex. Lăpădatu), 1909. Prețul 60 bani.

Nr. 481—482. Cucerirea aerului, baloane și aero-plane (V. Anestin) 1909, Prețul 60 bani.

Nr. 483. Emile Zola, Nantas Naïs Micoulin (trad. de N. Baboeanu) 1909, prețul 30 bani.

Nr 484 Washington Irving, Povești și legende (traduse de Edg. Th. Aslan), 1909, Prețul. 30 bani.

Nr. 485 Znoave versificate de Victor Bilciures-cu, 1909, Prețul 30 bani.

Din Biblioteca Minervei.

Nr. 38. Al Dumas-Tatal, Strigoii Carpaților (trad. de D. Anghel și St. O. Iosif) Prețul 30 bani.

Nr. 40. Victor Anestin, Stelele, notiuni populare de astronomie Prețul 30 bani.

Nr. 41. G. Verga, Firă de tigroaica (trad. de Isabela Sadoveanu), Prețul 30 bani.

Nr. 42. Ion Ciocârlan, Vis de primăvară, Prețul 30 bani.

Nr. 43. Iules Claretie, Mansarda (trad. de I. B. Hetrat), Prețul 30 bani.

Nr. 44. Emile Zola, Doua nuvele (traducere de Ion Bârsenanul) Prețul 30 bani.

Din Biblioteca populară Socec.

Nr. 80. Halima sau o mie și una de nopți (traducere de Barac. revăzută și întregită de Em. Gârleanu) Cartea II. prețul 30 bani.

Nr. 81—82. Ion Popovici-Bănățeanu, Nuvele din viața meseriașilor vol I. Prețul 55 bani.

Nr. 83. Fata popei, de Ion Dragoslav, Prețul 30 bani.

Nr. 84. Nuvele umoristice, de Ion Creangă, E Baican, T. Stefanelli și E. Teliman. Prețul 30 bani.

Nr. 85—86. Artur Forovei, Zmei și Zâne. Prețul 55 bani.

Din Biblioteca Socec (Scriitorii români).

Nr. 9. Ioan Neculce, O seamă de cuvinte și Cronica. pag. 146. Prețul 95 bani.

Din Biblioteca Șaraga.

Nr. 22—23 Veronica Micle, Poezii, Iași, 1909, Prețul 50 bani.

Dela »Minerva« București.

Henry Murger, Viața de boem (traducere de V. G. Nalbă), București, 1909. Editura »Minerva«. Prețul 2 lei.

Em. Gârleanu: Bătrânii, schițe din viața boerilor Moldoveni, ediția a II. (O ediție cu adevărat vrednică de Bătrâni, plină de suflul